



אל שורש התשובה

הכנה לראש השנה

אור בן שושן

אל שורש התשובה

הכנה לראש השנה

תוכן השערים

שער ראשון

שער ההכנה

חודש אלול כהכנה ליום הדין

- פרק א** הכנה הכללית לקבלת אור החג
פרק ב ראש השנה – הראש של השנה כולה
פרק ג ידיעת ה' והבנת ההשגחה

שער שני

שער התשובה

האפשרות לשנות את החשבון ולפתוח דף חדש

- פרק א** "רצוא ושוב" בעבודת ה'
פרק ב מוח התשובה – להתחיל מחדש
פרק ג מעלת בעלי תשובה
פרק ד וידוי ותוכנית עבודה

שער שלישי

שער הדבקות

דיבור עם הקדוש ברוך הוא

- פרק א** תשובה היא שיבה לקרבת אלוקים
פרק ב תורה, סדר וקביעות
פרק ג שוייתי ה' לנגדי תמיד
פרק ד הכנה רוחנית לראש השנה

שער רביעי

שער המידות

עבודה, צדקה ותורה

- פרק א** מדרגתו האישית של כל אדם
פרק ב שלושת היסודות
פרק ג עבודה, סבלנות ולימוד זכות
פרק ד עמל הקדושה ועבודה
פרק ה השכר הוא לפי העמל
פרק ו "כי חפץ חסד הוא"

שער חמישי

שער ערב ראש השנה

מעלת ערב ראש השנה

פרק א. היום האחרון בשנה

פרק ב. טבילת גברים ונשים

פרק ג. נרות ערב ראש השנה

פרק ד. ערב ראש השנה והכנסת אורחים

שער שישי

שער ראש השנה

היום שבו נקבעת השנה לפרטי פרטים

פרק א. קידוש, המוציא וסדר הסימנים

פרק ב. בני מתוך התעוררות הלב

פרק ג. סימן הפרנסה ואמירת המזמור

פרק ד. ראש השנה שחל בשבת

שער שביעי

שער הצמיחה

להוסיף בקודש, צעד אחר צעד

פרק א. סיפורי צדיקים

פרק ב. קבלות טובות למעשה

פרק ג. שמחת ארץ ישראל ומצוות יישובה



שער ראשון

שער ההכנה



פרק א • הכנת הכלי לקבלת אור החג
פרק ב • ראש השנה – הראש של השנה כולה
פרק ג • ידיעת ה' והבנת ההשגחה

פרק א

הכנת הכלי לקבלת אור החג

לימוד והכנה מאפשרים לקבל את השפע הרוחני

נמצאים בימים גדולים וגם מורכבים. אנחנו באמת בהכנה לקראת ראש השנה, ואנחנו נתחיל לדבר עכשיו על ראש השנה, פחות על פרשות שבוע. נכה נתקדם בעזרת השם עד יום הכיפורים, בלי נדר, מדי פעם רעיונות על פרשת שבוע, אבל לא כאירוע מרכזי כמו שאנחנו רגילים.

אנחנו נמצאים לפני ראש השנה. אני רוצה רגע קודם כול להזכיר שאנחנו בחודש אלול, שהוא בעצם חודש של רחמים וחודש של הכנה ליום ראש השנה. ותשאל את עצמך שאלה: מה צריך חודש הכנה לאיזה חג שהוא יומיים? מה הסיפור הגדול? מה הקדוש ברוך הוא נתן לנו חודש שלם, שהוא חודש אלול, שחז"ל כבר אומרים, הסברנו את זה בשיעור של מוצאי שבת, שהמלך בשדה. זה אומר שהקדוש ברוך הוא יורד מכל המערכות העליונות, כל השראת השכינה שנמצאת בשמיים, שהתפילות שלנו והמעשים שלנו עוברים הרבה הרבה סינונים עד שעולים ככתרים לפני המלך, כל הדבר הזה כביכול משנה את ההנהגה שלו, והמלך בעצמו יוצא מהארמון ומהשרים ומהפקידים ויורד לשדה. זה אומר שאפשר לדבר עם המלך על כל דבר, אפילו הפשוט שבפשוטים. וגם המלך בשדה, המשמעות היא שבאמת כל אדם ראוי עכשיו לעמוד לפני המלך.

המלך יוצא לשדה, הוא פוגש את פשוטי העם, וכל אחד יכול לדבר עם המלך. ולמה הקדוש ברוך הוא נתן חודש כזה שלם, שגם חז"ל תיקנו לנו להגיד בו סליחות, ואנחנו מפשפשים בו במעשים שלנו, ועושים תשובה? מה קרה? חודש שלם הכנה לאיזה יומיים חג, מה קרה?

"אֵלֵינוּ הָאֵל יוֹד הַלֵּבֶט"

כיוון שאנחנו מבינים את חשיבותו של ראש השנה, וכיוון שאנחנו מבינים שהקדוש ברוך הוא יצר לנו מערכת של חסד, אז אנחנו צריכים להתבונן ולהתכונן ולצעוד קדימה לראש השנה עם הכנה נפשית, כי יש לנו כלל. יש לנו כלל: לפי הכלי יורד השפע. זאת אומרת, כלי בעניין של הבנה למשל, כן? ככל שאתה תלמד יותר, תבין מושגים יותר.

למשל, אם אני אלמד אותך א' ב', אם אתה אנלפבית ואני אלמד אותך א' ב', אז פתאום יש לך כלים להבין מה כתוב בספר. הכלים, הלמידה יוצרת כלים שבסופו של דבר דרכם עובר השפע. נכה בדיוק, כשלומדמים את חשיבותו של ראש השנה ומעלתו של ראש השנה, זה יוצר כלים. לומדים את ההלכות, חשיבות השופר.

מה יש בו בשופר הזה, שהוא מצוות עשה מן התורה, לוקחים איזה קרן של איל, תוקעים איזה קול מוזר כזה, מה יש בזה? אתה רוצה שיהיה לנו קצת נגינה, תביא חצוצרה, תביא חליל, מה יש בו? למה אנחנו בראש השנה תוקעים על כל מיני סימנים, תפוח בדבש, על תאכל חריף כזה, מה יש?

מה העניין בזה? תדע שכל דבר הוא חשוב מאוד. הדברים שאנחנו עושים בעולם הזה, הם נגיעה במפסקים, כבר הסברתי את המשל הזה. אנחנו עושים פעולה בעולם הזה, לפעמים נראית לנו חסרת חשיבות, אבל היא חסרת חשיבות במרכאות, כמו שאתה לוחץ על המתג של האור כלפי מעלה.

זה חסר חשיבות, איזה תנועה ולחיצה על איזה כפתור. מה זה כבר עושה? אדוני, הכפתור הזה מדליק את האור בכל הבית. אנחנו לא מבינים, אבל הצ'ופצ'יק הזה שאתה לוחץ עליו הוא מחובר לחוטים ולמערכות ולזרמים, ובסופו של דבר הוא מאיר בכל הכלים של הבית, בכל האורות של הבית, אותו דבר.

פעולות שנראות לנו לפעמים חסרות חשיבות, קטנות, מה כל כך הרעש בהן, סימנים טובים בראש השנה, תקיעה של שופר זה קול, מה יש בזה? תדע לך שיש מאחוריהם חיבורים עצומים לדברים אדירים, הם מפתחות לאוצרות, הם מפתחות לכספות שבעצם פותחות שפע גדול לאדם. לכן צריכים לבוא עם ההכנה, ככל שאדם בא עם ההכנה, כך כותב מרן החידא, תדע שהלימוד, לימוד ההלכה ולימוד החשיבות של החג, הוא מייצר לך כלי לקבל את האור של החג. והאורות של החג מלווים אותנו כל השנה כולה.

זה מה שאנחנו אומרים בתפילה: והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך לחיים טובים ולשלום. השיאנו מלשון משא, תעמים עלינו את המשא, את האור האלוקי שיורד בחג לכל השנה כולה.

פרק ב

הראש של השנה כולה

היום שבו נקבעת השנה לפרטי פרטים

מוריי ורבותיי, ראש השנה זה הכול. לא סתם נקרא ראש השנה, לא בגלל שהוא התחלת השנה רק, כן? ראש השנה הוא היום שבו נברא האדם. הוא בעצם, אם אני הולך אחורה בהיסטוריה של העולם, הוא בעצם היום המקביל ליום השישי בבריאה.

ביום הראשון הקדוש ברוך הוא ברא שמים וארץ, וככה כל יום הוא ברא דברים נוספים, וביום השישי הוא ברא את נר הבריא, שזה האדם. זה נברא ביום השישי. ביום השישי שנברא האדם, שעה ראשונה היה צדיק, שעה שנייה היה צדיק, בשעה השלישית הוא כבר חטא. תבינו רגע את המשמעות.

האדם הראשון, היה לו ציווי אחד. מה היה הציווי? אתה תהיה בנן עדן לעובדה ולשומרה, מפרי עץ הגן אכול תאכל, תאכל מכל הפירות, יש הכול, הכול שלך, הכול אלוקות, הכול רוחניות, הכול טוב, הכול יפה, עד כדי כך שלא היה אפילו מושגים של עירום. היו ערומים אדם וחווה, ולא מתביישים, כי האצבע ואברי הרבייה היו אותו דבר, זה הכול אלוקות, הכול קדוש, אין יצר הרע.

בשעה השלישית הוא כבר חטא, ריבון העולמים, ואז מה? איי איי, אז נהיה טוב ורע בעולם, יש שבירה של כל הכלים הרוחניים, והמשימה של העולם משתנה לתיקון של החטא הזה של אדם הראשון, הפרי עץ הדעת הזה, חטא שפגם ושינה את כל סדרי ההשתלשלות, האור האלוקי בעולם ובעולמות כולם, ונשלחנו עכשיו למשימה שהמטרה שלה זה לתקן את אותו החטא. מורכב מאוד. בגלל שכשאדם גדול חוטא, הפעולה שלו היא פועלת בצורה אדירה באופן שאינו נראה לעין, הרבה יותר מאדם קטן.

"ואל הלל זה הא."

אנחנו אנשים קטנים, אנחנו בריאה אחרי בריאה אחרי בריאה, אלפי דורות. אדם הראשון היה יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, כל העולם וכל העולמות היו תלויים בו ממש, והפגם שלו גרם שבירה גדולה מאוד בכל הכלים, ויצר עולם שלם של תיקון. וכל הדבר הזה היה ביום השישי לבריאה, שהוא בעצם יום הולדת של האדם כפשוטו, זה היום שבו נברא האדם, וזה בעצם יום ראש השנה. ראש השנה, אם אני הולך אחורה בהיסטוריה, זה היום השישי לבריאה.

בעצם המשמעות היא שראש השנה הוא לא סתם תחילת הבריאה של האדם בתחילת מושג הזמן בבריאה, או מושג הזמן והמקום והמשימה האנושית, אלא הוא הרבה יותר מזה. כמו הראש, נכון יש איברים, כן, וכל איבר הוא חשוב, אבל שום איבר לא מתפקד בלי הראש. הידיים האלה זזות כי יש פקודות, זרמים חשמליים, פקודות שעוברות במוח ומייצרות בסופו של דבר פקודה שניתנת לאצבע כזו או אחרת, לתנועה כזו או אחרת, לחיתוך השפתיים והלשון וכו'. זאת אומרת, בראש כנוס כל האיברים וכל היכולות והכול בראש.

נכה יש ראש לשנה, יומיים בשנה שמכנסים את כל השנה כולה, את כל השפע של כל השנה כולה, את כל המערכות שהקדוש ברוך הוא בהן מוריד את השפע, זה אומר המלות והכוכבים, הכול כפוף לראש השנה. המשמעות היא שראש השנה זה היום שבו נכתבת ונגזרת כל השנה כולה, בין בעניינים הגשמיים ובין בעניינים הרוחניים של האדם. לכן אדם אם יהיה באותה שנה עשיר או עני, עובד מצליח או מובטל, יהיה לו ילדים או לא יהיו לו ילדים, יהיה בריא או יהיה חולה, יהיה נשוי או יהיה רווק, יהיה חזק או יהיה חלש, כל הדברים האלה נכתבים בראש השנה ממש, והרבה יותר ממה שאמרתי.

זאת אומרת, אפילו ברמה של תפוח שנפל לך על הראש כשעברת מתחת לעץ, זה נכתב בראש השנה, עד כדי כך. יצאת מהחנייה ומישהו חתך אותך, זה נכתב בראש השנה כשעברת. עד כדי כך, לפרטי פרטים. ובעצם בראש השנה מקודדים את הקוד של כל השנה כולה.

לכן צריך להבין שראש השנה זה יום גדול מאוד מאוד מאוד, ולכן הקדוש ברוך הוא עשה איתנו חסד ונתן לנו חודש שלם שבו אנחנו מכינים את עצמנו לראש השנה, בכדי שההכנה הזאת תצליח, והקדוש ברוך הוא יודע שבחודש הזה יצר הרע תוקף את האדם בייאוש, בתרדמות, בכל מיני דברים, אז בסופו של דבר הוא נתן לנו המון המון תקווה. הוא ירד משפע העולמות העליונים לשדה, לעולם העשייה, כדי לעזור לנו. הוא אומר: אני יודע קשה, בוא רק תושיט קצת יד, אני אעזור לך, אני אקח אותך. כל דבר קטן שאתה עושה מועיל.

לכן, החודש הזה, חודש אלול, חודש שכולו הכנה ליום הימים, ליום החשוב ביותר בשנה, יום הגדול בשנה הזה, ראש השנה, שהוא כנוס את הכול ונגזר בו הכול. בעצם, אדם צריך לדעת, כמו שאמרתי לכם לא מזמן שאחד הרבנים, ששמעתי אותו אומר, אחד הרבנים שלי אומר, אומר: אני כל השנה לא עובד. אמרתי לו: אז איך אתה עובד? אז איך אתה מתפרנס?

הוא אומר: אני עובד רק יומיים בשנה. אמרתי לו: מה? באיזה יומיים אתה עובד? הוא אומר: אני עובד רק בראש השנה.

בראש השנה אני עובד, אני משקיע, אני מתפלל, אני דבק בשם. זהו, בסדר, כל השנה כולה. זה באמת תפיסה קצת מליצית, אבל באמת ראש השנה מכריע את כל השנה כולה.

פרק 1

ידיעת ה' והבנת ההשגחה

הכרת דרכי הנהגת הקדוש ברוך הוא

כשהולכים לראש השנה, שכמו שהסברתי, הוא היום הראשון בשנה, הוא יום בריאת העולם, ובו היום שבו הייעוד שלנו, בתיקון העולם, נוצר. כיוון שאדם הראשון חטא, הוא נוצר. התיקון שלנו עובר דרך המון פרטים. האלוקות עצמה, אלוקים עצמו, הוא בלתי נתפס. לית מחשבה תפיסה בך כלל, הוא בלתי נתפס בעליל, אין לנו שום מושג להגיד על הקדוש ברוך הוא, אין. גם אמרתי, אפילו משה רבנו לא היה לו מושג, אלא שהאלוים, הבלתי נתפס הזה, האלוקות הבלתי מוגבלת בשום צורה, בשום מילה, בשום מחשבה, בשום דיבור, שום דבר, בשום ספר. הוא האלוים הבלתי מוגבל הזה, סופו של דבר הוא גילה לנו חלק מהרצון שלו.

הוא לא גילה את כל הרצון שלו. הוא גילה מפתחות, להבין את ההנהגה האלוקית שלו, איך היא משתלשלת בעולם. הוא נתן לנו מפתחות שצריך לעמול טוב למצוא לכל מפתח את החור הנכון, במכר, עד שבסופו של דבר איך לראות ולהרגיש ולחוות את האלוקות. המפתחות האלה ניתנו בתורה בהר סיני.

גם כשהם ניתנו בדמות תרי"ג מפתחות, תרי"ג מצוות, גם אז הם ניתנו מוסתרות. יחד עם כל מפתח ניתן הסבר בעל פה: מה המצווה פועלת, מה הפרטים ההלכתיים שלה, מה היא עושה, מה צריך לכוון, הכול ניתן בעל פה. המון, המון, המון תורה שבעל פה. אבל המיקס שביניהם מייצר לנו תשתית ראשונית, תשתית ראשונית להבנת ההשגחה האלוקית.

"וְאֵלֶּיךָ יָרִידָה יְהוָה בְּכָל יוֹם"

(תיקוני זוהר, הקדמה י"ע א')

לא להבין את הקדוש ברוך הוא — זה לעולם לא נבין. זה אף מלאך לא מבין, זה אף עולם עליון לא מבין, זה אף רב לא מבין מעולם. את הקדוש ברוך הוא עצמו לא נבין אף פעם, לא בגוף וגם לא אחרי המוות. אבל אנחנו כן יכולים להבין את ההשגחה שלו.

זה מה שמשנה רבנו ביקש מהקדוש ברוך הוא, אמר: "הודיעני נא את כבודך". משה רבנו, עם המפתחות האלה שאני מדבר עליהם, הוא הגיע למדרגת שער ארבעים ותשע מתוך חמישים שערי הבינה, לטופ של הטופ. לכן כתוב עליו בתורה: "ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרנהו".

מה הכוונה? שהוא היה קצת פחות מאלוהים? מה פתאום. מה יחס בין אדם לאלוהים?

אין בכלל יחס בין משה רבנו לאלוקות, אין שום יחס. הכוונה, ותחסרהו מעט מאלוהים, הכוונה שמשנה רבנו השיג את השער הארבעים ותשע מתוך חמישים שערי בינה, שהחמישים שערי בינה שייפתחו לנו בימות המשיח, זה בעצם השיא של ההבנה בהשגחה האלוקית שאפשר לתפוס בעולם הזה. אז משה רבנו, כתוב: ותחסרהו מעט מאלוהים. אלוהים זה נימטריה הטבע, רק להבין את הטבע.

משה רבנו הבין כמעט את כל הטבע. טבע זה אלוקות, איך הקדוש ברוך הוא מנהיג, איך הוא מזרים את החיות בכל דבר. ולמה? ולמה זה בצבע הזה ובטעם הזה, ולמה בא הדבר הזה בדין וזה בא ברחמים, ולמה זה מצליח וזה מפסיד, ולמה כל הדבר הזה, כשנגיע לחמישים שערי בינה נדע הכול.

משה רבנו ידע כמעט את הכול בהשגחה האלוקית. אבל גם מה שמשנה רבנו ידע זה רק האחוריים. במשל, זה כמו אחד שרוצה לראות את המלך, אבל המלך אי אפשר לראות אותו. אז אמר המלך, משה רבנו אומר: הודיעני נא את כבודך, אני רוצה לראות את הכבוד שלך. מה אומר לו? כי לא יראני האדם וחי, אתה לא יכול. אלא מה? וראית את אחוריי ופני לא ייראו.

אתה יכול לראות את האחוריים שלי. מה הכוונה? אתה יכול לראות כמו אדם שהולך ואתה רואה אותו מאחורה, אתה רואה קצת את הדמות שלו, אתה רואה קצת הוא שמן, הוא רזה, הוא גבוה, הוא נמוך, אתה רואה קצת מושגים.

זה משה רבנו מבקש. בשיא שהגיע אליו משה רבנו, שיא השיאים של הנבואה, גדול כל הנביאים, וראית את אחוריי, משהו בהנהגה האלוקית, זהו. מה אנחנו צריכים לעשות? לחקור ולדרוש, לכן כתוב בתורה: זע את אלוהי אביך ועבדהו. זע, תחקור, תדע.



שער שני

שער התשובה



פרק א • "רצוא ושוב" בעבודת ה'

פרק ב • כוח התשובה – להתחיל מחדש

פרק ג • מעלת בעלי תשובה

פרק ד • וידוי ותוכנית עבודה

פרק א

"רצוא ושוב" בעבודת ה'

עבודת ה' בעליות ובירידות

וצריך לדעת שלא כל העיתים שוות בחיי האדם. יש הנהגה אדירה שהאדם צריך ללמוד אותה. זה נקרא רצוא ושוב. יש פעמים שיש לבן אדם דבקות והתלהבות וחשק, והכול טוב, הוא יכול לדבר והמילים זורמות לו.

יש פעמים שהוא בבשוב, מה הכוונה? הכול הולך אחורה. האנרגיה לא אנרגיה, המילים לא יוצאות כמו שצריך, אין לו חיות, אין לו ... פה אלוקים נמצא ופה אלוקים נמצא.

חיות הקודש, זה המלאכים שנמצאים הכי קרוב לכיסא הכבוד. ומה זה כיסא הכבוד? כיסא הכבוד זה עולם הבריאה. כבר הסברנו שהקדוש ברוך הוא בהשתלשלות העולמות ברא עולם ראשון שהוא בלתי נתפס בכלל, נקרא אדם קדמון, ואחר כך אצילות, שגם היא נמנע בלתי נתפסת, ואחר כך, אחרי זה עולם הבריאה, ואחר כך עולם היצירה, ואחר כך עולם העשייה.

בעולם הבריאה נקרא עולם הכיסא. כיסא הכבוד זה עולם הבריאה. שם נמצא כיסא הכבוד. בעולם הזה יש חיות הקודש, יש מלאכים שנקראים חיות הקודש, הם המלאכים הכי גבוהים, וכתוב עליהם: והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק.

"והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק"

(יחזקאל א, יד)

החיות האלה, המילה חשמל הומצאה שמה. בספר יחזקאל הוא מתאר את חיות הקודש, את אותם מלאכים שנלוו לו בנבואה. שהם נמצאים בעולם הבריאה, סביב כיסא הכבוד, הוא אומר עליהם: והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק. ושם הוא מתאר את זה כחשמל.

מה זה חשמל? מאיפה המילה חשמל? המילה הזאת, חשמל, מחולקת לחשים וממלים, פעם אחת הם שותקים, פעם אחת מדברים. רצוא ושוב, רצוא ושוב, חשמל.

זה, מוריי ורבותי, סוד החשמל. בקבלה יש מה דבר, נקרא חשמל, סוד החשמל. אז זה, מוריי ורבותי, עבודת הנפש היא לא עבודה שווה בכל העיתים. לפעמים בן אדם ברצוא, בהתלהבות, ולפעמים הוא בשוב, הוא בדאון, הוא בניסיון, הוא במרירות.

לפעמים הדאון הזה, המרירות הזאת, היא שעה, לפעמים היא יום, לפעמים היא חודש, לפעמים היא שנה. ויש גם רגעים שכן אדם הוא ברצוא. אז צריך ללמוד לעבוד את הקדוש ברוך הוא בכל התקופות של החיים שלך, בתקופות שאתה מצליח ויש לך טוב, ובתקופות שאתה לא להיבהל מהשוב. הרצוא והשוב שניהם עבודת השם.

זה עבודת השם. עבודת השם היא לא כמו שאתה חושב בראש, כמו שהקדוש ברוך הוא ציווה, והקדוש ברוך הוא הוא זה שמביא לאדם גם את השוב, את התקופות האלה שאתה צריך ללכת קצת אחורה. וזה ככה גם בעמידת המידות.

הגמרא מספרת שרבי עקיבא, הגמרא אומרת שפעם אחת היה בספינה, ונשתברה הספינה, וכולם טבעו, והוא ניצל. ושאלו אותו רבינו, איך ניצלת? הוא אמר: כל גל גדול שראיתי, כולם ניסו לקפוץ, לעבור את הגל, אבל הגל היה גדול מדי. הטביע אותם.

אבל אני שראיתי גל גדול, במקום להרים את הראש ולקפוץ, אני הורדתי את הראש. ואז הגל עבר מעליי ואיכשהו הצלחתי לקום. וככה עברו כל הגלים עד שהצלחתי לקום. מה לימד אותנו רבי עקיבא?

חוץ מהקורס שחייה מאוד טוב, שאגב, טוב, זה אמיתי. אם אדם היה פעם בים בגלים גדולים, הוא יודע שזה אמיתי, כך זה נכון. דרך אגב, גם במערבולת זה ככה.

אם אדם נכנס במערבולת, חס וחלילה, אדם נקלע למערבולת ומנסה עכשיו להילחם ולצאת מהמערבולת, תשעים אחוז שהוא טובע. הוא צריך רגע להגיע לאיזה מצב שהוא קצת נסחף פנימה, ושם מוצא איזו נקודה שאפשר להשתחל החוצה. זה, מוריי ורבותיי, שלא נדע, הלוואי. אבל זה ללמד אותנו: עבודת רבי עקיבא הייתה עבודה שרואה גם את ה"ישוב", גם את הצמצום, את הקושי, גם היא יש בה אלוקות, זה חלק מעבודת השם.

לכן הגמרא מספרת על רבי עקיבא שהיה פעם אחת, שהיה רבי עקיבא אחרי חורבן בית המקדש השני, אנחנו מדברים אלפיים שנה כמעט, רבי עקיבא היה הולך בירושלים עם החברים שלו, רבי יהושע וחברים שלו, וראו פתאום שועל יוצא מבית קודש הקודשים. זאת אומרת, לא רק שבית המקדש חרוב, בית המקדש, מה זה היה? פנינת כל העולם, חרוב. והוא רואה את זה גם, שועלים יוצאים מבית קודש הקודשים, באזור שהיה קודש הקודשים, אדם רק דורך שמה, כתוב: והזר הקרב יומת.

לכן יש סוגיה הלכתית מאוד גדולה ומורכבת: האם מותר לעלות להר הבית. זאת אומרת, להגיע למקום שבו דוברים איפה שהקודש הקודשים, מי שדורך שם חייב מיתה. אלא מה יש אומרים, אנחנו יודעים לפי מפות, לפי ארכיאולוגיה, אנחנו יודעים איפה הגבול שמותר להיכנס ואיפה לא.

חלק גדול מהפוסקים הזהירו על זה מאוד, ככה גם אנחנו נוהגים. אנחנו לא עולים להר הבית, נוהגים כמו הפוסקים שהזהירו מאוד לא להגיע למקום שיש בו חשש כרת. ובכל מקרה לענייננו, הם רואים שועל יוצא מקודש הקודשים. קודש הקודשים זה רק הכהן הגדול פעם בשנה, ביום הכיפורים, בזמן תפילת נעילה היה יכול להיכנס.

ועכשיו שועלים ילכו בו, יוצאים ממנו שועלים. רבי יהושע ורבי אליעזר, כל החכמים, קרעו את הבגדים שלהם והתחילו לבכות. איך שועל יוצא מבית קודש הקודשים, ורבי עקיבא היה צוחק.

אמרו לו, תניד, מה אתה צוחק? אמר להם, ואתם למה אתם בוכים? אמרו לו, מה זה למה אנחנו בוכים? מקום שהיה קודש קודשים, שכתוב עליו הור הקרב יומת, עכשיו שועלים ילכו בו ולא נבכה?

אמר להם, בגלל זה אני צוחק. למה? אתם רואים רק את עכשיו, אני רואה את ההשלכות. כתוב בנביא שיחבר בית המקדש, ושועלים ילכו בו, כתוב.

אבל כתוב גם נבואה אחר כך, עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואין מחריד, שאני רואה את הנבואה של החורבן שהתקיימה, אני בטוח שגם הנבואה של הגאולה תתקיים. רבי עקיבא לא נבהל מהתקופה של ה"ישוב", של החורבן, של הנפילה. לא קרה כלום. הנפילה היא חלק מהתהליך שאנחנו עוברים.

ואנחנו באים בחודש אלול, לקראת ראש השנה, לעשות תשובה, אנחנו צריכים לחנך את עצמנו להבין שאנחנו עובדים את הקדוש ברוך הוא בכל מצב. אנחנו מאמינים בקדוש ברוך הוא בכל מצב. לא רק כשמסתדר איך שאני רוצה, לא רק שהולך לי, שהקדוש ברוך הוא מאיר לי פנים. גם כשיש הסתרת פנים, יודע, זה הקדוש ברוך הוא מסתיר לי פנים.

זה גם חלק מהתוכנית, זה חלק מהניסיון, זה חלק מהבנייה, זה חלק מה"רצוא ושוב". הקדוש ברוך הוא מאוד מאוד רוצה שאנחנו נדע לעבוד אותו לא רק כשנחו לנו. כי באמת עיקר המדרגה של הבן אדם לא נמדדת בזמנים רגילים. לא נמדדת.

זה ככה בעבודה, זה ככה בצבא, זה ככה בזוגיות, זה ככה בעבודת השם. אם בזוגיות אתה אדם מדהים, מדהים, מדהים, עד שיש איזו שעה קשה, יש איזו בעיה כלכלית, או יש איזה משה עם הילדים, או יש איזה בעיה עם משהו רפואי, ואז אתה מתפרק לגמרי, זה אתה הבן אדם. זה אתה הבן אדם. זה שאתה הגבית בשעה הקשה ככה, שם אתה נמדד, לא בשעות שהכול הולך טוב.

אותו דבר בפרנסה, כן? אני מתעסק עם יומים, בהשקעות, ואני רואה שני סוגי אנשים. לאט לאט העין מתחילה... ללמוד איך מסתכלים עליהם.

נראה אנשים מדהימים, מדהימים. אבל בשעה של קושי קצת צריך להצטמצם, לשנות תוכנית, קצת צריך זה, משהו לא הלך, מתפרקים, מתחילים לריב, מתחילים להיות לא נעימים, מתחילים לעשות מה דבר, מתחילים לעשות מה דבר. אתה רואה אנשים מסוג אחר, עוברים מה שעוברים, באה ירידה, בעלייה אנחנו ננצח. זה עוברים ירידות, עוברים ירידות, ירידה לצורך עלייה.

זה דבר גדול. אותו דבר בעבודת השם, אותו דבר בעבודת השם. המדרגה שלך נמדדת לא בשעות שהכול הולך. הצלחת לקום בחצות, הצלחת להגיד את התפילה כמו שצריך בכוונה, הצלחת ללמוד מה שאתה רוצה, הצלחת לעשות...

זה מדהים, אשריך. תיתן גז שמה כשיש לך תקופה של רצוא, מצוין, תלחץ על הדוושה. אבל העבודה הגדולה באמת זה כשיש לך הסתרת פנים, כשיש לך הסתרת פנים. לא הולך, אתה בתפילה, אתה נלחם על המילים, אח, קשה. אתה רוצה לתת מעשר והתקופה קשה, ואתה בכל זאת נותן, ואתה מתגבר, ואתה מנסה, ואתה לא מצליח, ואתה... ככה אתה נמדד. בסוף אתה צריך להיות נאמן בשעות הקשות, שמה הנאמנות נבחנת, שמה הנאמנות נבחנת. אבל זה אומר שאתה לא תהיה במדרגה האידיאלית שלך,

אתה לא תהיה במדרגה האידיאלית שלך. אז גם כשמר לך, וגם כשלא הלך לך, וגם שהתפילה שלך על הפנים, גם כשפספסת איזו מצווה, זה לא טוב. זה לא צריך לנרמל את זה, אבל צריך לדעת לא קרה כלום. תתחדש כנשר נעורכי, תתחדש מיד להבין, זה חלק מהתהליך.

אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם. לא כל העיתות שווים בעבודת השם. אנחנו עוברים ריקוד, רצוא ושוב, רצוא ושוב. דבר חשוב מאוד.

בן אדם עכשיו, אנשים היו בחופשות. זה אותו דבר, רוחניות בחופשה כשאתה בשגרה. יש נאלה שהחופשה גורמת להם התעלות רוחנית. אצל רוב האנשים זה הפוך.

חופש זה דבר מסוכן, יש בו הרבה סכנה. אם בחופש, הדבר הטבעי שיוצא מהאדם זה לא הרוחניות שלו, זה היצר הרע שלו. ולכן, כן, אדם אחרי חופשה כזאת שהיא "ישוב", הוא צריך לדעת, לא קרה כלום. אל תאבד עכשיו את המצפן, אל תאבד את הכיוון. תחדש אותו מחדש, תתחיל לרוץ מחדש. גם אם לא תצליח לרוץ עכשיו על מאה קמ"ש ברגע, תתניע מחדש. עבודת השם היא ריקוד, רצוא ושוב, רצוא ושוב כל הזמן.

אנחנו צריכים לעשות תשובה על המחשבה שהקדוש ברוך הוא חושב עלינו כבני אדם. הרי בן אדם שבוגד בך, תלוי כמה חמורה הבגידה. אחד בגד בך, שקר איזה שקר קטן, בסדר, ביקש סליחה, תשמע, עברתי תקופה קשה, בסדר. אחד בגד בך בגידה יותר גדולה, זה כבר, אתה גם אם תמחל לו שהוא ביקש סליחה, עדיין חמוץ לך בלב כל פעם שאתה רואה אותו עשרים שנה קדימה.

ויש בגידה, בן אדם בגד בך, אתה לא יכול לסבול אותו ולא לראות אותו ולא לחשוב עליו כל החיים שלך, עד יום מותך. זה אצל בני אדם. אצל הקדוש ברוך הוא אין את הדבר הזה. אצל הקדוש ברוך הוא אין שום דבר שאתה יכול לעשות כדי להוציא אותו מהשלמות שלו. הגמרא אומרת, הוזהר אומר: לא שני ולא ישתני. הקדוש ברוך הוא לא שונה ולא משתנה, בשום... אין כעס, אין...

תמיד טוב, תמיד אור אלוהי, תמיד שמחה, תמיד. זה מורי ורבותי, שלמות. אנב, הרב קוק, שהיה לו יורטסייד לפני שלשום, היה לו יום השנה שלו, יום הפטירה שלו, הייתה לו תוהו, אני אמרתי את זה פעם, אמרתי את זה לא מזמן באחד השיעורים, באחד מספרי אורות הוא כתב, שאחת הסיבות שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, זה קצת עמוק מה שאני אומר, ואני, תסלחו לי מראש שאני אומר את זה

בצורה קצת שטחית ומהירה, זה דורש הקדמות ודורש חשיבה פילוסופית ועומק, אבל אני אומר את זה במשפט, אז לכן זה קצת חוסא לעומק של זה, אבל אני בכל זאת אומר את זה. אומר הרב קוק, שאחת מהסיבות שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, שהעולם הוא בעצם התפשטות של האור האלוקי.

העולם הוא מתפשט כל הזמן, תדעו, הוא כל הזמן מתרחב, כל הזמן מתפשט. ברגע שהקדוש ברוך הוא אמר ויהי אור, אז האור הזה התחיל להתפשט. דרך אגב, מבחינה מדעית, המפץ הגדול הזה שמדברים עליו, הוא לא סותר בכלל את התורה, הפוך, זה נקודה שבה האור האלוקי התחיל להתפשט מהר יותר. ובסופו של דבר נוצר עולם, אבל יש בו התפשטות כל הזמן של האור האלוקי, איזושהי התרחבות כל הזמן.

בכל מקרה, אומר הרב קוק: אחת הסיבות שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, זה בעצם כי הקדוש ברוך הוא שלם, שלמות. אבל בשלמות יש חיסרון. מה החיסרון שיש בשלמות? שלמות אין לה לאן להתקדם, נכון?

דבר שהוא שלם, אין לו לאן להתקדם יותר. תחשבו שהקדוש ברוך הוא הליבש את עצמו, כמו שכותב בעל התניא, הליבש את עצמו בתוך עולם שהוא כל הזמן מתפתח, כל הזמן משלים את עצמו. וככה האור האלוקי, שהוא כולו שלמות, יש בו גם איזו בחינה של התפשטות, יש בו גם בחינה של התקדמות. מקווה שהבנתם מה שאמרתי עכשיו.

בכל מקרה, אז בעצם אנחנו צריכים לדעת, הקדוש ברוך הוא, המחשבה שלו היא לא כמו המחשבה שלנו. כמו שאומר הנביא, לא מחשבותיי מחשבותיכם. זה לא אותה מחשבה. אתה בוגד, אבל הקדוש ברוך הוא באמת, באמת, באמת רואה בעומק הנשמה שלך שהבנידה הזאת היא חיצונית, אין בגידיה במהות.

ולכן מה? אתה יכול למחוק את זה לגמרי. אדם שעשה תשובה, אדם שבאמת התחרט מעומק הלב על מעשהו, עכשיו מנסה בכל כוחו והולך בדרך של תיקון, הקדוש ברוך הוא ממש רואה בו כבריאה חדשה כפשוטו. הוא לא זוכר לו את העוון הזה, לא זוכר, כי הקדוש ברוך הוא "שוכח משהו".

הכוונה מבחינת המדרגה הרוחנית שלו, זה לא נזכר שהוא חטא יותר. זאת אומרת, זה נקרא תשובה. תשובה זה כלי רוחני, מפתח רוחני אדיר שהקדוש ברוך הוא הוריד משורש כל הבריאות של כל העולמות כולם, ממקום שנקרא כתר. מהקצה של הכתר העליון, כתר זה הספירה שממנה הכול התחיל להשתלשל, כל שאר הספירות וכל העולמות וכל המצוות.

מהשורש הכי הכי עליון, מנקודת הכתר, משם באה התשובה. בעצם, התשובה לא סתם נקראת תשובה, זה לשוב, לאן לשוב? לשוב לנקודת המקור שבו בסופו של דבר הכול טוב, רק אהבה, אריך אנפין.

פרק ב

כוח התשובה - להתחיל מחדש

האפשרות לשנות את החשבון ולפתוח דף חדש

זה, מוריי ורבותיי, היסוד של התשובה. היסוד של התשובה מתחיל מזה שצריך להאמין ביכולת לתקן, להאמין ביכולת שלי לעשות ריסטארט. וזה פלא גדול, מה באמת אפשר לעשות ריסטארט? כן, אפשר לעשות ריסטארט.

חלק מהעבודה הגדולה, היא להבין שאצל הקדוש ברוך הוא, המערכת שהוא ברא, יש בה יכולת ללחוץ כל רגע על כפתור ריסטארט, התחל מחדש. איזה פלא פלאים. מה, לא משנה מה עשיתי? לא משנה מה, לא משנה מה עשית, אם אתה מתכוון לזה בעומק הלב, יש כפתור פלאי, נצחי, שמחזיר אותך לנקודת השורש העליון, העליון, שבו הכול התחיל להשתלשל. והקדוש ברוך הוא כל כך טוב, הוא נתן את הכפתור הזה בידיים שלנו.

זה הרבה יותר מכפתור על פצצת אטום, זה מאפס את הזמן של הכול. הרי אתה חי עשרים שנה, חמישים שנה, מאה שנה. אתה מבין כמה השפעות אתה משפיע על כל כך הרבה מערכות, כמה בני אדם, נגעת בהם, השפעת עליהם, השפיעו עליך, כמה עולמות, כמה מצוות, כמה קלקולים, כמה פגמים, כמה גלגולים. כפתור התשובה הוא מאפס את הכול, זאת אומרת הוא מחזיר הכול, והכול מתחשב מחדש.

אתם יודעים כמה חישובים צריך כדי לעשות ריסטארט על בן אדם? אתם יודעים כמה חישובים צריך? אין סוף חישובים. כי אם אתה עכשיו פגמת במשהו, משמעות היא שהאור האלוכי עכשיו עובר דרך כלים של דין, ואומר: צריך עכשיו שאתה תעבור מה דבר או אחר כדי לתקן אותך.

"התשובה היא חתירה למחת כיסא הכבוד"

אבל אם אתה תעבור איזה צער, רגע, אז לאשתך יהיה צער, אז רגע צריך לחשב גם את זה, ורגע מה עם הילדים, ומה עם חמך וחמותך. ורגע בעבודה, אתה תפסיד יומיים, ואז הם ירוויחו שתי שקל פחות, גם את זה צריך לחשב. ואם ירוויחו שתי שקל פחות, הם בסוף יצטרכו לפטר מישהו. ואם הבן אדם הזה יפוט, אז הבת שלו לא תלך למקום הנכון והיא תלך לבית ספר פחות טוב, וגם את זה צריך לחשב, בלי סוף חישובים.

פתאום אדם עושה תשובה, הוא לא צריך לעבור עכשיו את התיקון הרגיל שלו, הוא במערכת תיקון אחרת עכשיו, כן? אז תחשב הכול מחדש, תחשב הכול מחדש. וזה אפשר לעשות בכל רגע, מי יכול לחשב הכול מחדש? רק הקדוש ברוך הוא. לכן התשובה היא חתירה מתחת כיסא הכבוד. מלאכים לא יודעים להתמודד עם תשובה, הכוכבים לא יכולים להתמודד עם תשובה, המזלות לא יכולים... יש בהם מערכת של חישובים, כשאתה נכנסת למסלול, אין יכולת עכשיו לשנות מסלול של כל מערכת המזלות בשביל אורבן שושן שעשה תשובה. כי המזל בסופו של דבר יש בו המון המון מערכות צריך לחשב מחדש.

אין שום יכולת לאף אחד לחשב את זה מחדש. לכן התשובה, דבר עליון שנוגע ישירות לקדוש ברוך הוא, בלי שום מערכת. לכן כתוב: שובה ישראל עד ה' אלוהיך כי כשלת בעוונך. שובה ישראל, תשוב, תשובה, תלחץ על הכפתור הזה שנקרא תשובה, עד ה' אלוהיך כי כשלת בעוונך.

התשובה, אומרת הגמרא הגדולה, תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד. למה? למה התשובה מגעת עד כיסא הכבוד והתפילין שלי לא? היא עוברת דרך מערכות אחרות, דרך סינונים?

בגלל שאין שום בריאה בכל העולמות שיוצאת להתעסק עם החישובים החדשים של התשובה. אי אפשר, רק אלוקים. לכן התשובה היא מול הקדוש ברוך הוא ישירות. יש חתירה כמו צינור, שאדם עושה תשובה, הוא רגע בוקע את כל העולמות, את כל החישובים, את כל המזלות, הכול ועולה עד הקדוש ברוך הוא, עד כיסא הכבוד.

לכן, מורי ורבותי, תשובה זה דבר גדול. תשובה זה המהות, התפיסה הכי קרובה להבין את גודל האלוקות. ונתתי רק טעימה לחישובים האלה, נתתי דוגמאות לעשר חישובים כמעט טיפשיים, יש פה בלי סוף חישובים. והתשובה בסופו של דבר היא לא רמאות, זה לא כפתור סכני.

זאת אומרת, היא באה ללמד אותנו שהמהות שלנו זה הרצון העמוק הפנימי שלי. ואם הרצון העמוק הפנימי שלי באמת מבין שהחטא היה טעות, ובאמת לא רוצה לחטוא יותר, ובאמת מנסה לעזוב את החטא, אם המהות, הרצון הפנימי שלי, שזה המהות שלי, מתכוון לנקודה הזאת, זה בוקע את הכול, זה מהות כל הבריאה, זה מהות הבחירה של האדם, ההבנה העמוקה הזאת. אז צריך להיות עמוק, לא שטחי. אם אדם סתם עושה תשובה, אומר, אשמנו בגדנו, יש אחד עושה, אשמנו בגדנו, בגדנו, אבל מה הוא עושה?

הוא דוחף את השק, דוחף, כמו אחד רוצה להכניס בזבל, עוד זבל, דוחף מה שיש, להכניס עוד. אנחנו, מכים על חטא כדי לעורר את הלב לתשובה. בסופו של דבר, זה הרבה יותר עמוק מהמכה הזאת על החזה, זה הרבה יותר עמוק מהדיבור בפה. צריך גם להגיד את זה בפה, ויתווך על חטאתם, כתוב.

אבל השורש הוא הבנה שהתשובה היא ריסטארט אמיתי, היא מחברת אותי לשורש הכי עליון שלי, ואני מתחיל מחדש. אז צריך להאמין בזה. צריך להאמין בזה. זה לא עובד מספיק טוב אם אתה לא מאמין בזה.

אם אתה על חצי קלאץ', זה עובד על חצי קלאץ'. אתה צריך להאמין בגודל התשובה. אנחנו לא מספיק מאמינים בגודל התשובה, כי אם היינו מאמינים בגודל התשובה, ומבינים שתשובה היא גם בנקודה שבה אנחנו ב"יושוב", ולא בדבוקת, מתי אדם עושה תשובה? אחרי שהוא נפל, הוא ממורמר, הוא נפל, הוא נכשל, הוא עשה חטא, הוא נפל.

שם אני אעשה תשובה, שם אני מתחבר למקום הכי עליון. כן, זה לקדוש ברוך הוא למעלה ולמטה זה אותו דבר. קצת מסוכן מה שאני אומר. אבל באמת אצל הקדוש ברוך הוא נקודת העומק היא הכי חשובה.

אתה יכול להגיע אליה בעלייה, אתה יכול להגיע אליה בירידה. ואנחנו צריכים להתחבר לזה. לעשות תשובה זה אומר להבין את גודל האלוקים, את גודל החסד שהוא עשה איתנו ביכולת לעשות תשובה, ואמונה שהתשובה פותחת לי באמת דף חדש. שאני יכול לתקן, שאני יכול להשתפר, שלא קרה כלום, לא טוב שחטאתי.

אני צריך לתקן את זה, אני צריך לעבור על זה משהו. אבל לא מתבהל מזה, כי אני בסופו של דבר, המהות זה להגיע לנקודת הדבקות בגדלות האלוקית, וזה אי אפשר לעבור בלי גם ליפול לפעמים.

התשובה קדמה לעולם, כלומר היא התשתית של העולם. מכאן לומדים שהקדוש ברוך הוא חידד בבריאה את יסוד הבחירה החופשית.

כיוון שלאדם יש בחירה חופשית כל הזמן, גם לאחר שחטא לא נסתם הגולל. הוא עדיין יכול לבחור, לשוב בתשובה, לשוב למקור הטבעי והטהור שלו ולשנות את מעשיו.

התשתית של העולם בנויה כך שלאדם תהיה בחירה חופשית תמיד, ולכן הוא יכול תמיד לעשות תשובה. התשובה גדולה כל כך, שאי אפשר לעצור אותה בשום צורה. היא מגיעה עד כיסא הכבוד, כפי שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלוהיך כי כשלת בעוונך". הגמרא אומרת: גדולה תשובה שמגיע עד כיסא הכבוד.

אין מלאך, בריאה, מקטרט או שטן שיכול למנוע מהאדם לעשות תשובה. יש עבירות שחז"ל כתבו שהן מעכבות את התשובה או מקשות עליה, אך לעולם אינן מונעות מן האדם תשובה.

בזוהר הקדוש נאמר על השחתת זרע כאילו אין עליה תשובה. זהו דבר חמור ביותר, ולא ניכנס לעומקו. מרן השולחן ערוך כותב באבן העזר סימן כ"ג סעיף א' שזו העבירה החמורה ביותר בתורה, אף שיש עבירות חמורות אחרות כמו רצח.

המקובלים והמפרשים דנו רבות במשמעות דברי הזוהר. הרי נאמר: "יתשב אנוש עד דנא", והגמרא אומרת שאפילו אם אדם חטא בכל החטאים שבעולם יש לו תשובה, עד הרגע האחרון שבו הוא יכול לשוב.

בעל התניא מסביר באיגרת התשובה, שבסוף ספר התניא, שיש שני סוגי תשובה: תשובה תתאה ותשובה עילאה. בשם ה' יש ה' ראשונה, שממנה נמשכת תשובה עילאה, עמוקה וגדולה, והי אחרונה, שממנה נמשכת תשובה תתאה, תשובה תחתונה יותר. דברי הזוהר שאין תשובה לחטא הזה מתייחסים לתשובה תתאה. תשובה רגילה, של הצטערות בלבד, אינה מכפרת על חטא זה, מפני שהוא פוגם בשורש העליון, מן הכתר העליון ועד ברית הקודש ולמטה, עד מידת המלכות. לכן נדרשת תשובה עילאה: שהאדם ישיב את עצמו לנקודה העליונה של הדבקות בשם, יידע שהכול מאת השם וידבק בו מתוך אהבה ולא מתוך יראה. תשובה מאהבה היא התשובה שמכפרת גם על חטא זה. בכללות למדנו שאין דבר העומד בפני התשובה. לא משנה מה האדם חטא — הוא יכול לתקן. תחילת כל התיקונים היא לעשות תשובה.

פרק ג

מעלת בעלי תשובה

ניצוד הזדונות נהפכים לזכויות

בעזרת ה' יתברך, נתחיל במשל שכותב רבנו הגדול רבי יצחק עראמה בספר "עקדת יצחק", בפרשת ניצבים, כדי לבאר את מה שאומרת הגמרא, דעת רבי אבהו שכבר הזכרנו אותה כמה פעמים: מעלת הצדיקים גדולה מאוד, מי שלא חטא מעלתו גדולה מאוד, אבל בעלי תשובה — המעלה שלהם גדולה מצדיקים. הגמרא אומרת: "אמר רבי אבהו: במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". (תלמוד בבלי, ברכות לד ע"ב)

הגמרא במסכת יומא, דף פ"ו עמוד ב', מסבירה מה נקרא בעל תשובה. זה אדם שבאה לידי עבירה פעם ראשונה ושנייה וניצל ממנה. רבי יהודה אומר: באותה אישה, באותו מקום ובאותו פרק. זאת אומרת, מה זה בעל תשובה? לא רק שהוא נכנע וקיבל על עצמו לא לחטוא יותר, ולא רק שהוא התוודה, אלא הוא גם הוכיח את עצמו. אדם עבר עבירה עם אישה, והקדוש ברוך הוא גלגל לו אחר כך את אותה אישה, באותו מקום, והוא היה באותו חשק ובאותו עניין, והוא יכול היה לעבור עבירה ולא עבר — אז הוא נקרא בעל תשובה גמור. (תלמוד בבלי, יומא פו ע"ב)

והסברנו שמה שאמר רבי אבהו בגמרא, שבעלי תשובה גדולים מצדיקים, הכוונה היא למי שעשה תשובה מאהבה. מי שעשה תשובה מיראה, המעלה שלו גדולה גם כן, אבל הזדונות, העבירות שהוא עבר בזדון, הופכות לו לשנגות. זה עדיין לא הופך אותו לגדול מאדם שהוא צדיק גמור. לעומת זאת, אדם שעשה תשובה מאהבה — הזדונות נהפכים לו לזכויות, ועליו נאמר שהוא גדול מצדיק גמור שלא חטא. (תלמוד בבלי, יומא פו ע"ב)

זה, מורי ורבותי, דורש ביאור. איך יכול להיות? כבר הזדעקו על זה הרבה מאוד מהמפרשים וניסו להסביר איך יכול להיות שאדם שכל החיים שלו צדיק, כל החיים שלו התגבר על יצרו ולא עבר עבירה, לא יהיה במעלה כמו אדם אחר, שהתפרק והתפרע כל החיים שלו בעבירות, וברגע אחד עושה תשובה מאהבה ופתאום עולה למדרגה זאת, שהוא נקרא צדיק, ואפילו גדול מצדיק גמור שלא חטא. איך זה יכול להיות? איך? פלא פלאים.

"אלר רבי אבהו: בלקויא לבאצי גלובה אולמירי, אין צדיקאי גלמירי יכאויא זאלאד"

(תלמוד בבלי, ברכות לד ע"ב)

אומר רבנו יצחק עראמה, כמו שאמרתי, בשער הכוונות, בפרק ל' — תדעו לכם, יש משל נפלא. אני אקרא אותו אולי בלשונו, למרות שזה קצת ארוך; נקרא אותו בכל זאת. בשם הראשונים אמרו: מלך אחד הטיל על שני אומנים ציור ותיאור קירות היכלו. היה למלך היכל גדול ויפה, והוא רצה לצייר עליו ציורים ולתקן אותם, כדי לעשות לו חנוכת בית.

הוא הביא שני אומנים ואמר להם: כל אחד יקבל על עצמו חלק; זה החלק שלך וזה החלק שלך. הם חילקו ביניהם את המלאכה לחצאים: האחד נטל שתי קירות סמוכים, והשני נטל שתי קירות כנגדן.

האחד היה איש מהיר במלאכתו, מיהר אל העבודה וכלה אותה עוד לפני המועד שהמלך קבע. המלך נתן להם שנתיים, כי זו הייתה עבודה גדולה. מיד לאחר שהמלך הטיל עליו את המשימה, התחיל הראשון לצייר בקירות ציורים נפלאים. הוא צייר בצבעים, פרחים ושושנים וציפורים, דברים נפלאים בפרטי פרטים מדויקים. הוא עבד על זה כל יום, משש בבוקר עד שמונה בערב.

והשני היה מתעצל, תומן יד, הולך ושובת. הוא אמר: יש עוד זמן, שנתיים. עזוב אותך, נתעסק בדברים אחרים. עד שאפסו לו הימים, ולא נשארו לו אלא תשעה או עשרה ימים בסך הכול עד היום שבו צריך להגיש את העבודה למלך.

המלך עמד לבוא לעשות חנוכת בית, ואז הוא קלט מה קרה. נשארו לו עשרה ימים, והוא לא עשה כלום. חרדה גדולה נפלה עליו. איזו חרפה — לא עשיתי כלום, ותכף המלך יבוא ויבדוק. רק חברו ייצא בשם ותהילה כשם הגדולים, והוא יהיה לקללה ולשנינה כאחד הנבלים. הוא התחיל לבכות ולהצטער, ומתוך התשובה, מתוך הבכי והצער, התחיל לחשוב מה הוא יעשה ואין יתקן כך שיראו שהוא עשה משהו בעשרה ימים.

עלתה במחשבתו הברקה נפלאה: הוא קיבל מהמלך שתי קירות שלא עשה בהן כלום; אז הוא ישפשף אותן, יחליק אותן וימשח אותן בשמן ובחומרים מיוחדים, עד שהן יהיו כמו מראה. הוא לקח מסך, וסגר בו את הבית מזווית לזווית, כדי להבדיל בין המלאכה שלו ובין מלאכת חברו. הוא טח את שתי קירותיו בטיח אומנים, טיחה זכה ונקייה, ואחר כך שפשף אותן היטב ומשחן בשמן המשחה, עד שהיו כמראות זכוכית המקבלות את המראות קיבול נאות וחזק.

הגיע היום, והמלך בא אל היכל לראות את מלאכת עבודתם, ועמו כל גדולי מלכותו. הם מצאו את שתי הקירות שעשה האומן הראשון — מעשה מפואר, כל מלאכת חרש וחושב. המלך ראה והנה טוב מאוד, שמח עליו וציווה לתת לו שכר מושלם. הוא עשה עבודה מדהימה: פרחים, ציורים, דקדוקים, צבעים וצורות נפלאות לכבוד המלך.

בין העבודה שלו ובין העבודה של חברו היה וילון מפריד. אמר המלך: בואו נעבור אל הווילון ונראה את העבודה של שתי הקירות האחרות. הוא שאל את השני: מה מלאכתך? אמר לו האומן: יבוא אדוני המלך מעבר לוילון ויראה.

המלך ראה שתי קירות חלקות ומצוחצחות, בלי שום ציור ופיתוח. הוא כעס מאוד: מה עשית? מה זה? קירות — מה שפשפת אותן? מה עשית? מיהר האומן, לפני שתתעורר חמת המלך, הסיר את המסך המבדיל בין שתי המלאכות והוריד את הווילון.

ואז ראו שהקירות שלו הפכו להיות מבהיקות כמו נחושת קלל, ממש כמו מראה. כל הפיתוחים והציורים שעשה חברו במשך שנתיים נשקפו פתאום בקירות שלו. כל היופי והציורים, הצבעים והפרטים, הכול נראו גם אצלו. הוא עשה הברקה, עשה תחבולה.

המלך שמח שמחה גדולה במלאכה הזאת, יותר ממה ששמח בראשונה. המלך אמר: אתה הפתעת אותי. חשבתי שכשלת. ראיתי שלא עשית כמו חברך וחשבתי שכבר התבטלת לגמרי, אבל עכשיו אני רואה שלקחת את הקירות, שפשפת אותן כל כך עד שכל מלאכת חברך, הצדיק, שלא נח לרגע ודקדק בכל פרט וצייר במשך שנתיים — הכול נשקף אצלך.

וכל אשר עם המלך התפעלו מאוד מן המראה. המלך אהב את האומן, הוסיף את שכרו וכיבד אותו יותר מן הראשון. אומר הרב, זה דומה: האומן הראשון, שעבד על הקירות שנתיים, דבר דבר, יום יום, שעה שעה — זה דומה לצדיק. והאומן השני, שהתבטל במשך שנתיים ובעשרת הימים האחרונים עשה את הקירות שלו כמו מראה, עד שכל המעשים הטובים והציורים היפים של חברו נשקפו בקירות שלו — זה דומה לבעל תשובה.

אומר הרב, המשל הזה מצייר יפה את כל מה שאמרנו. המלאכה הראשונה שלמה יותר מבחינת עצמיותה. ברור שהאומן הראשון עשה מלאכה יותר שלמה, יותר יפה ויותר טובה. כל אדם מבין את זה. אבל השני נתפאר עליה בתחבולת המלאכה. הראשונה טובה יותר מצד עצמה, אבל השנייה יש בה תחבולה, הפתעה. לכן כל אחת מהן טובה מחברתה בבחינה אחרת: הראשונה טובה יותר בעצמיותה, והשנייה טובה יותר מצד התחבולה שעשה בה האומן, התחבולה שהפתיעה את המלך ואת השרים.

נכה בדיוק: הצדיק שלא חטא כל ימיו עבד עבודה גדולה, יום יום ושעה שעה, עמל בתפילות ובמצוות, בעסק התורה, בתיקון החסרונות ובכוונות. וזאי שהמלאכה שלו, עבודת ה' שלו, שלמה יותר. אבל השני, שחטא והתרשל, עשה תחבולה. הוא כבר חטא, כבר התרשל, והוא היה יכול להתיימש, לזרוק הכול ולמרוד לגמרי במלך. אבל בסופו של דבר הוא התעורר, התנער מהעצלות ומהייאוש ועשה תחבולה מאת ששימחה את המלך.

לכן המלך כאילו העדיף אותו על הראשון. הראשון בוודאי גדול יותר מבחינת עצמיותו ועבודתו, אבל התחבולה שעשית, ההפתעה שהפתעת אותי, שלא התיימשת וכל זאת עשית דבר ששימח את המלך — הדבר הזה רומם אותו למדרגה שיש בה בחינה שהיא יותר מהאומן הראשון, יותר מהצדיק.

אדם צריך לדעת: גם אם כל השנה כולה התרשלת, ישנת וחירפפת במצוות, ובאמת היית רשע מאושר, היית מתרשל — בכל זאת, אם אתה עושה תשובה, עכשיו אתה מתקין אומנות אדירה. התשובה היא אומנות אדירה שגורמת לך להיות רצוי מאוד לפני המלך. זו תחבולה: אתה חוטף מידי יצר הרע, מידי השר של הסיטרא אחרא, ועושה דבר שמשמח את המלך מאוד.

פרק ז

ידידי ותוכנית עבודה

ידידי וחשבון נפש

יש מחלוקת בראשונים אם מצוות התשובה נמדדת כמצווה בפני עצמה. האם עצם החרתה והקבלה לעזוב את החטא הן מצוות עשה מן התורה, או שהן אינן מצוות עשה בפני עצמן, אף שהן הופכות את האדם, לכל הדעות, לצדיק באותו רגע, משום שהחריטה פועלת כאילו האדם נברא מחדש.

הרמב"ם, בהלכות תשובה, מתאר את התשובה באמצעות הווידי. לאחר שאדם מתחרט ומקבל על עצמו שלא לחזור על החטא, עליו להתוודות: "והתוודו את חטאתם אשר עשו". לדעת הרמב"ם, המחשבה והחרטה עדיין אינן מצוות עשה מן התורה; המצווה מתקיימת כאשר האדם מוציא את החרטה בפיו באמצעות וידי.

לכן הווידי חשוב מאוד. אדם צריך לדבר עם הקדוש ברוך הוא על חטאיו ולומר: ריבונו של עולם, חטאתי.

בתפילות אנחנו מתוודים באופן כללי: "אשמנו, בגדנו, בזלנו", וכן "אנחנו ואבותינו ואנשי ביתנו" כפי שכותב האריי הקדוש, הדבר רומז גם לגלגולים הקודמים שלנו. זהו וידוי בלשון כללית, על כלל ישראל ועל כלל החטאים.

"על כן יאלצנו הלאשלימי, בואו חשבון"

(במדבר כא, ח)

מלבד זאת, אם אדם זוכר חטא מסוים — ששיקר, דיבר לשון הרע, פגם בעיניים או גנב — עליו להיזכר בו ולהוציאו בפה: ריבונו של עולם, אתה זוכר! בתקופה הזאת חטאתי בדבר הזה, אני מבקש סליחה ומתודה על כך.

רבנו יונה, וכן ספר מצוות קטן והרמב"ן, סוברים שעצם החרטה והמחשבה לעזוב את החטא הן מצוות עשה מן התורה, והווידי הוא מצוות עשה נוספת. בין כך ובין כך, אדם צריך לעשות חשבון נפש.

חייל רמוז על כך בפסוק: "על כן יאמרו המושלים, בואו חשבון". אדם צריך לשבת ולעשות חשבון נפש. (במדבר כא, ח; וראו תלמוד בבלי, בבא בתרא עח ע"ב, בדרשת הפסוק לחשבון הנפש)

דרך פשוטה לעשות חשבון נפש היא לכתוב. אני כותב בכל שנה במחברת את חידושי התורה והרעיונות שלי, את הדברים שבהם אני צריך להתחזק ואת ההספקים שלי בתורה. אני עושה לעצמי תוכנית עבודה — מה אלמד השנה, למשל סדר זרעים, סדר מועד, סדר מיקין, גמרא בבא קמא, ספרי קבלה וספרי מוסר — ובסוף בודק אם למדתי והתקדמתי.

כך צריך לעשות גם בענייני החטאים. היצר הרע ילחם מאוד באדם שלא יעשה זאת, אף שמדובר במשימה של כמה דקות, עשר דקות או רבע שעה, לפי מידת הפירוס.

גם גברים וגם נשים צריכים לשבת ולכתוב על דף במה חטאו השנה, במה הם חלשים ובמה אינם מספיק טובים: איני מדקדק מספיק בדברים, אני מאחר לתפילות, אני מעליב את אשתי, אני משקר במצבים מסוימים וכדומה. צריך לכתוב ולא להתבייש; הדף הוא רק ביןך לבין הקדוש ברוך הוא, ואחר כך יש להחביא אותו היטב.

בצד השני של הדף יש לכתוב את המצוות והדברים שבהם רוצים להתחזק: לדקדק יותר במעשר, להגיע בקביעות לשיעורים בימי שלישי, להוציא ספר, לכבד יותר את האם ולהתקשר אליה פעמיים בשבוע, וכדומה.

כן יהיו בדף שני אזורים: "סור מרע" ו"עשה טוב". לאחר מכן יש לבחור לפחות דבר אחד מכל צד ולהילחם עליו בכל תוקף במשך השנה. אפשר לבחור גם שלושה דברים, אך העיקר לקבל דבר שאפשר להקפיד עליו באמת.

אפשר לקבל על עצמך דבר קטן, גם אם אנשים מזלזלים בו, כגון להתקשר לאימא פעמיים בשבוע. זה דבר גדול וקשה. לעיתים אדם מוצא את הוריו רק כשהם בבית אבות ובמצב סיעודי, ואז עליו לשאול את עצמו היכן היה כל השנים.

אפשר לקבל על עצמך להתחזק בציבוד הורים, לבקר אותם פעם או פעמיים בשבוע או לדאוג שהילדים יתקשרו לסבא ולסבתא. אדם שאינו הולך למקווה יכול לקבל על עצמו להתחיל ללכת, ואפשר לקבוע ללכת ביום שישי או פעמיים בשבוע.

צריך לכתוב גם את הדברים הטובים שכבר השגת השנה: מה למדת, במה התחזקת ומה הוספת בקודש. כך האדם עומד לפני הקדוש ברוך הוא ועושה חשבון נפש אמיתי: אלה הדברים שבהם אני נכשל, אלה הדברים שבהם אני צריך להתחזק, ואלה הדברים שבהם כבר התקדמתי.

אדם יכול לומר: ריבונו של עולם, אני עובד על עצמי ומבקש עוד שנה כדי להתקדם. אני אעבוד על שני הדברים האלה. כאשר רואים בשמים שאדם נמצא בתוכנית עבודה, רציני, נלחם ועמל, אומרים: הוא באמת מבקש חיים מסיבה אמיתית.

בעשרת ימי תשובה אנו אומרים: "זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, כותבנו בספר חיים למענך אלוהים חיים". "למענך" פירושו: ריבונו של עולם, אנחנו מבקשים חיים כדי להיות קרובים אליך ולעשות לך נחת רוח.

כאשר אדם בא בטענה כזאת, מידת הדין נסתמת. הקדוש ברוך הוא אומר: הוא אינו הצדיק הגדול ביותר, אבל הוא מתקדם, פורש מרע ומוסיף בקודש. ניתן לו עוד שנים, ובכל שנה יתקדם עוד, עד שיגיע למדרגות גדולות.



שער שלישי

שער הזבקות



פרק א • תשובה היא שיבה לקרבת

אלוקים פרק ב • תורה, סדר וקביעות

פרק ג • שויתי ה' לנגדי תמיד

פרק ד • הכנה רוחנית לראש השנה

פרק א

תשובה היא קרבה לשיבת ה'

תשובה ודבקות בה'

אנחנו נמצאים לקראת פרשת כי תבוא, וממשיכים במהלך שלנו לדבר על ההכנה לראש השנה. אנחנו כבר נמצאים בחודש אלול, עברנו את מחציתו או עוברים אותה בקרוב, ומתקרבים במהירות ליום הגדול בשנה — ראש השנה, שהוא הראש לכל השנה כולה, וכל השנה תלויה בו.

צריך להבין שתשובה פירושה לשוב למשהו. למה לשוב? לשוב למקור הטבעי של האדם, שהוא קרבת אלוהים. עיקר מה שאנחנו באים לעשות בעולם הזה הוא למצוא את הדרך האישית שלנו להיות דבקים בקדוש ברוך הוא. הדבקות בקדוש ברוך הוא היא העיקר. אדם יכול לעשות את כל הדברים כולם, את כל הכוונות ואת כל המצוות, אבל אם בסופו של דבר חסר לו הדבר העיקרי — דבקות בה' — חסר לו העיקר. דבקות בשם פירושה שהוא מרגיש שהקדוש ברוך הוא מצוי ומשגיח בכל דבר, ומייחד את מעשיו ואת כוונותיו בכל ענייניו לקדוש ברוך הוא.

אם אדם מפספס את הנקודה הזאת, הוא לא צדיק. צדיק הוא אדם שדבק בשם. הדרך שלנו לדבקות בשם היא דרך התורה. התורה והמצוות הן כלים לאורות של הקדוש ברוך הוא; אלה הכלים שאנחנו בונים כדי לקבל את האור האלוהי ולהידבק בו. כל המטרה של התורה והמצוות היא שדבק בקדוש ברוך הוא.

"האמנתי כי אדבר"

(תהילים קטו, י')

בספרים כתוב שבפרקטיקה יש חמישה דברים שצריך לעבוד עליהם כל הזמן, והם יעזרו לנו להגיע למצב שבו אנחנו דבקים בשם. הדבר

הראשון הוא הדיבור — דיבור עם הקדוש ברוך הוא, דיבור ותפילה. לא רק בתפילה שאנחנו מתפללים בבית הכנסת ובמניין, אלא דיבור עם הקדוש ברוך הוא כל הזמן.

דוד המלך אמר: "האמנתי כי אדבר". יש פסוק כזה בתהילים, בתהילים קט"ז. המפרשים אומרים שהדיבור עם הקדוש ברוך הוא עוזר לאדם להיות מאמין. ברגע שאתה מדבר עם הקדוש ברוך הוא, אתה מתחיל להרגיל את עצמך שהוא נוכח לפניך. לפני שאתה צריך הנאה, לפני שאתה הולך לקנות משהו, לפני שאתה נכנס הביתה, לפני שאתה הולך לעבודה ולפני שאתה עושה כל דבר — אתה מדבר עם הקדוש ברוך הוא. כך אתה מנכיח את הקדוש ברוך הוא בחיים שלך. הדיבור עם הקדוש ברוך הוא בכל רגע עוזר מאוד מאוד להידבק בו.

זה מה שאמר דוד: "האמנתי כי אדבר". ברגע שאני מדבר דיבורים עם הקדוש ברוך הוא, אני מתחיל להאמין יותר ויותר, והאמונה נכנסת לחיי המעשה שלי.

זו הייתה עבודת ה' הגדולה ביותר של דוד המלך. אנחנו קוראים תהילים, ולפעמים המשפטים והמילים שם נבונים או נראים כאילו אינם מתאימים לדור שלנו. צריך לפתוח את הספרים ואת המפרשים ולנסות להבין מה כתוב בספר תהילים.

ספר תהילים הוא דיבורים פשוטים של דוד המלך עם הקדוש ברוך הוא. מנערותו, כשהיה רועה את הצאן, דרך התקופה שבה היה מלך ונדרף על ידי שאול, ועד שהתמנה למלך בפועל, המליך את עם ישראל ויצא למלחמות — כל הדיבורים של דוד עם הקדוש ברוך הוא נאמרו מהלב ובכוונה אמיתית, מתוך דבקות בשם. הם הפכו להיות ספר הספרים של עם ישראל, והספר הנקרא ביותר ביהדות, ואולי בעולם בכלל.

הדיבור עם הקדוש ברוך הוא מנכיח אותו בחיים, ואז אנחנו נדבקים בו. רבי נחמן מברסלב כותב בשיחות הר"ן על דוד המלך, שהוא היה מדבר עם הקדוש ברוך הוא כל הזמן, ובפרט לפני שהיה הולך לישון.

כתוב בספר תהילים: "בכל לילה מיטתי בדמעתי ערשי אמסה". הגמרא אומרת שדוד המלך היה מקבל על עצמו ייסורים בכל לילה. הוא היה קורא לייסורים שיבואו עליו כדי לכפר על עוונותיו, והיה בייסורים גדולים. כל גופו היה מוציא הפרשות מוגלה מתוך צער ומתוך כאבים, ובבוקר היה קם מחדש. כך היה בכל לילה.

כתוב בשיחות הר"ן שדוד המלך היה שם את הכרית על ראשו ומדבר עם הקדוש ברוך הוא. כך היה שם כל הזמן, כל הזמן מדבר עם הקדוש ברוך הוא.

כשאדם רוצה להידיבק בשם, עליו להרגיל את עצמו לבקש מהקדוש ברוך הוא כל דבר, גם לפני וגם אחרי, ולהגיד תודה על כל דבר. נפל לך משהו, נתקלת במשהו או קיבלת משהו — תודה, ה', זה נמחק, הכול לטובה. נפל לך משהו וקיבלת מכה? מצוין, תגיד "מזמור לתודה".

ברגע שאתה מתחיל לחשוב ולהבין שהכול באמת מאת ה', ושהשם לא עושה לך שום דבר בעולם שכואב לך או חסר לך בלי שזה באמת טוב לך, אתה מתחיל לחיות באמונה. הקדוש ברוך הוא לא מחפש להעניש אותך, לדקדק איתך או לייסר אותך סתם. הוא רוצה לעזור לך לתקן, מתוך מגמה טובה, מחשבה טובה ואהבה.

פרק ב

לימוד תורה, סדר וקביעות

דבקות בה'

הדבר השני הוא תורה. כשרוצים להידיבק בשם, אי אפשר לעשות זאת בלי תורה. צריכים ללמוד תורה — כל אחד ברמתו, כל אחד בשעות שלו וכל אחד בסגנון שלו.

התורה היא הדבר החשוב ביותר בכל העולמות. היא הקוד שבו הקדוש ברוך הוא ברא את כל הבריאה כולה, ולא רק ברא אותה פעם אחת, אלא מחיה אותה בכל רגע. כמו שכתוב: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

איך הוא מחדש את מעשה בראשית בכל יום תמיד? על ידי התורה. מה שכתוב בתורה "ויהי אור" אינו רק דבר שקרה פעם; הוא מתחדש בכל יום. על ידי התורה הקדוש ברוך הוא בורא מחדש ומחיה מחדש את כל העולמות כולם.

אדם שרוצה להיות קרוב לה' ורוצה לעשות תשובה צריך להרגיל את עצמו לדבר עם הקדוש ברוך הוא, והדבר השני הוא תורה — שיהיו לו סדרים מסודרים.

"קבֿעַת עֵתִיז אֶלְתֹּרָה"

(תלמוד בבלי, שבת לא ע"א)

יש אנשים שמתחילים ספר, קוראים קצת מכאן וקצת משם, אין להם סדר קבוע, הם פותחים ספרים וקוראים איזה משפט שיוצא. כך לא לומדים תורה. צריך להתחיל, לשים סימניות, לסמן ולעבור. צריך להיות רציני בלימוד שלך.

כשאדם לומד למבחן באוניברסיטה או רוצה לעשות תואר, הוא מסמן, משתמש במרקרים, כותב ומסכם. כשהוא בא ללמוד תורה, לעומת זאת, הוא מדלג, פותח וסוגר. זה לא רציני. למה את זה למדת ברצינות ואת זה אתה לא לומד ברצינות? לכן צריך ללמוד תורה באופן קבוע, עם הספקים, לשים סימניה, לסמן ולעבור, ולא להתחיל ספר בלי לסיים אותו. כך יש קניין של תורה. לדבר שלומדים באופן קבוע יש כוח גדול, גם אם לומדים מעט זמן.

הגמרא אומרת: "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". זה מושג בהלכות איסור והיתר. למשל, אם יש בפארק שמונה דוכנים כשרים ושני דוכנים משוכרים בשר לא כשר, ואי אפשר להבדיל ביניהם, והילד הביא לחמנייה עם נקניקיה בלי לדעת מאיזה דוכן — מותר לאכול. יש לנו כלל: "כל דפריש, מרובא פריש". מה שפרש והגיע אליי, כנראה הגיע מהרוב, והרוב כשר. זה בדיעבד, מפני שהילד כבר הביא את המאכל. (תלמוד בבלי, כתובות טו ע"א)

אבל אם יש שלוש חנויות קבועות, שתיים מוכרות בשר כשר ואחת מוכרת בשר לא כשר, והילד הלך לקנות ואי אפשר לדעת מאיזה חנות קנה, יהיה אסור לאכול את הבשר. גם כאן יש רוב, אבל החנות הלא כשרה קבועה. הכלל הוא: "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". דבר שהוא קבוע מקבל תוקף, ולכן זה נעשה ספק, וספק דאורייתא לחומרא.

כך זה גם ברוחניות. אדם לומד אפילו שעה ביום, חצי שעה ביום או שעתיים ביום, לפי מה שהוא יכול. הוא לא לומד כמו רבי שמעון בר יוחאי, כל היום תורה, אבל הלימוד שלו קבוע. גם כשהוא לומד, יש לו ספרים קבועים ושיעורים קבועים, והוא מוסר נפש עליהם בקביעות. לקביעות יש כוח גדול מאוד, כאילו למדת חצי יום.

בגמרא בסנהדרין ובמקומות נוספים שואלים מה שואלים את האדם בעולם הבא: "נשאת ונתת באמונה?" והשאלה השנייה היא: "קבעת עתים לתורה". יש מחלוקת בין שתי גמרות מה שואלים קודם, אבל בכל מקרה שואלים אם קבעת עתים לתורה. (תלמוד בבלי, שבת לא ע"א)

לא שואלים רק אם למדת תורה, אלא אם קבעת עתים לתורה. אדם יכול לומר: למדתי במצטבר, בממוצע שלוש שעות ביום, אבל הלימוד לא היה קבוע — לפעמים למד, לפעמים לא ולפעמים דילג. לעומת זאת, אדם שלמד שעה אחת, אבל בשעה קבועה, בזמן קבוע, בלימוד קבוע ועם רב קבוע — יש ללימוד שלו כוח הרבה יותר גדול.

אי אפשר להתקרב באמת לקדוש ברוך הוא בלי תורה. אדם יכול לומר שיש לו לב טהור והוא עושה מעשים טובים, וזה נפלא, אבל הוא צריך גם קביעות עתים לתורה. התורה היא הכלים הגדולים ביותר שנתן לנו הקדוש ברוך הוא כדי לקבל את האור האלוהי.

פרק ג

שויתי ה' לנגדי תמיד

מחשבה על השנחת ה'

הדבר השלישי הוא מחשבה על הקדוש ברוך הוא. כבר דיברנו כמה פעמים שאדם ישווה את הקדוש ברוך הוא מול עיניו. כך כותב הרמ"א בתחילת אורח חיים: "שויתי ה' לנגדי תמיד". זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים.

צריך כל הזמן לשוות את שם ה' מול העיניים ולחשוב שהקדוש ברוך הוא מצוי ומשניח. אדם יכול לשבת בבית, בלי כוח ללמוד, להסתכל על הרחוב ולחשוב איך הקדוש ברוך הוא מנהל את הכול — את כל הצבעים, את כל הרחובות, את כל הרכב האוויר. הכול הוא הקדוש ברוך הוא.

כל רגע של מחשבה זאת, שהקדוש ברוך הוא מצוי ומשניח, הוא מצוות עשה מן התורה. תראה כמה מצוות אדם יכול לעשות ביום רק במחשבה הזאת. כמה פעמים הוא יחשוב איך הקדוש ברוך הוא מנהל הכול ויאמר: "וואו, איזו השגחה".

להרגיל את עצמך לחשוב על הקדוש ברוך הוא מועיל מאוד לדבקות בשם. יותר מזה, צריך ממש לשוות את שם ה' מול העיניים.

"שויתי ה' לנגדי תמיד"

(תהילים טז, ח)

דיברנו על ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה ועשייה, ומעליהם עולם הנקרא אדם קדמון. כנגד כל אחד מהעולמות יש שם ה' במילוי אחר: ע"ב, ס"ג, מ"ה וב"ן.

השם הגבוה ביותר במילוי הוא י"הו"ה במילוי יודיין: יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י. כשמתכלים עליו וחושבים עליו, הוא מוריד שפע מהעולמות הגבוהים, מעולם האצילות.

אחר כך יש שם במילוי יודיין ואלפיין, שנקרא ס"ג, מפני שהגימטריה של המילוי היא ששים ושלוש. אחריו יש שם מ"ה, במילוי אלפיין, והשם האחרון, כנגד עולם העשייה, נקרא שם ב"ן, מפני שהגימטריה של המילוי שלו היא חמישים ושתיים.

שם ב"ן הוא השם שאפשר לטהר איתו כל דבר בעולם העשייה, מפני שהוא שייך לעולם העשייה. לפני שאוכלים, מסתכלים על האוכל ומכונים את השם הזה כדי לטהר את הדבר.

בכל מקרה, אדם צריך להתחיל לחשוב על הקדוש ברוך הוא, על שמותיו, על ההשגחה שלו, על האהבה שלו לעם ישראל ועל השמירה שלו עלינו. כל רגע של מחשבה זאת גורם לאדם להידבק בקדוש ברוך הוא, ובכל רגע מזה של מחשבת אלקים הוא מקיים מצוות עשה מן התורה.

הדבר הרביעי הוא שמירה של קדושה. אין אדם שנדבק בקדוש ברוך הוא ומתקרב אליו בלי לשמור את עיניו, את הקדושה שלו ואת המחשבה שלו.

המחשבה, העיניים והפה של האדם חייבים להיות טהורים. אם לא, לעולם לא תתקרב לקדוש ברוך הוא. זהו דבר שהדור האחרון פרוץ בו מאוד, מפני שיש פיתויים רבים והכול נמצא מסביב.

נכל שאדם יידע את הדבר הזה ויעבוד עליו, הוא יתקרב מאוד לקדוש ברוך הוא. אין דבר שמקרב את האדם לקדוש ברוך הוא כמו קדושה. זה בעיקר אצל גברים, אבל גם אצל נשים: להסתכל רק במקום שמותו, לחשוב רק מה שמותו ולדבר רק מה שמותו — כל זה מדביק את האדם בקדוש ברוך הוא.

אדם יכול ללמוד אלף שעות תורה ביום, אף שיש רק עשרים וארבע שעות ביממה, וללמוד יומם ולילה, אבל אם בסופו של דבר הוא מסתכל בדברים לא טובים וחושב מחשבות לא טובות, הוא רחוק מהקדוש ברוך הוא ואינו יכול להיות קרוב אליו. התורה צריכה לחול בכלי טהור.

פרק ז

הכנה רוחנית לראש השנה

הכרת הטוב מאת ה' יתברך

מורי ורבותי, אנחנו בעזרת השם מתחילים. ערב טוב לכולם. אנחנו נמצאים פחות משבועיים לפני ראש השנה, שיחול בעזרת השם לא בשבת הקרובה, אלא בשבת שאחריה. אנחנו ממש שבועיים לפני ראש השנה, היום הגדול והנורא. כמו שאמרנו, נמשיך בהכנה שלנו לקראת ראש השנה. כבר הסברנו בשם מרן החיד"א שכל שאדם לומד יותר את הלכות החג ואת ענייני החג, כך הוא מקבל את האור הגדול של החג, והאור הזה מלווה אותו במשך כל השנה כולה. בראש השנה אנחנו מקבלים יראת השם ואהבת השם, אבל במיוחד יראת השם לכל השנה כולה. לכן, בעזרת השם, ככל שנגיע מוכנים יותר, כך נגיע כשהלב שלנו מונח בתוך התשובה ובתוך התפילה.

פרשת השבוע שקראנו בשבת, פרשת כי תבוא, תהיה פתיח לשיעור שלנו. אני רוצה לקרוא לכם דברים של רבנו הגדול, קודש הקודשים, רבי יצחק עראמה, בעל ה"עקדת יצחק", שהיה חכם קדמון בסוף תקופת הראשונים, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל. התורה ציוותה אותנו בפרשת השבוע במצוות הביכורים: "והיה כי תבוא אל הארץ", ושם נאמר: "ולקחת מראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' אלוהיך". אנחנו לוקחים את ראשית פרי האדמה והתבואה ומביאים אותם לבית ה' אלוהינו.

התורה ציוותה אותנו להביא את הבכור שבכל דבר שלנו, את הדבר הכי יפה והכי מרגש. אצל אדם שעמל קשה כדי לנטוע עצים וחיכה שנים עד שיגדלו, הפירות הראשונים שגדלו לו על העצים מעוררים התרגשות גדולה. דווקא את הפירות הראשונים, המובחרים והבכורים האלה, התורה מצווה להביא לקדוש ברוך הוא ולבית המקדש. מדוע? אומר בעל ה"עקדת יצחק" בשער צדיק, פרק ח': "לפי שהיא עיקר קבלת האלוהות אשר דיברנו ממנו, אשר בו השתרר האדם על הנמצאות ועל יתר האומות, ובמה שיכיר האדם שממנו באות כל הטובות כולם, ושמוחו ועוצם ידו לא עשו לו את החיל בשום פנים, כי זה בכלל מה שאמרנו באומר: ללכת בכל דרכיו".

אומר הרב דבר מזהים. אדם צריך לדעת שלכל אחד יש מדרגה שונה מבחינה רוחנית. יש אנשים שנראים פשוטים, אבל המדרגה שלהם עליונה ונשגבה מאוד מאוד. ויש אנשים שנראים חשובים וצדיקים, אבל המדרגה שלהם נמוכה מאוד מאוד. מה הדבר העיקרי שגורם לאדם להיות דבוק בשם, קרוב להשם וגדול מבחינה רוחנית, או לאדם שרק נראה כך מבחוץ אבל באמת הוא בשפל המדרגה? מה הדבר העיקרי שמרומם את האדם או משפיל אותו?

"כחי וְאֶזְכָּר יְיָ אֱלֹהֵי אִי אֵל הַחַי הַחַי"

(דברים ח, יז)

אומר הרב: "עיקר קבלת האלוהות". עיקר הדבר שנקרא קבלת האלוהות הוא הקדוש ברוך הוא, ובו האדם מקבל את השררה ואת הגדולה שלו על שאר הנמצאים, על שאר הבריות ועל שאר האומות. אומה, ככל שיש לה יותר מן הדבר הזה, כך היא נחשבת יותר בשמים. ומהו הדבר? שהאדם יכיר שממנו באות כל הטובות כולן, ויחיה בתוך תובנה יומיומית, בכל רגע ובכל שעה, שכל הטובות שיש בעולם וכל הטובות שיש לו באופן פרטי — הכול בא מאת השם יתברך.

האדם הרי פועל כל הזמן בשביל הפרנסה שלו. הוא לא מקבל צ'ק מן השמים; הוא עמל, קם מוקדם בבוקר, הולך לעבודה, בוחר, טורח ועושה מאמצים גדולים. ובכל זאת, אנחנו זקוקים לאמונה שמגדירה את הדבקות שלנו בשם. הנקודה העמוקה שבדבקות הזאת היא להכיר שגם כשאנחנו עמלים וגם כשאנחנו עובדים, בסוף הכול מאת השם יתברך. לא כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה; לא העבודה, לא הכישרון ולא החוכמה שלי הביאו לי את החיל הזה, אלא גזירת השם. (דברים ח, יז-יח)

ככל שאדם דבק יותר במחשבה הזאת, בהתבוננות הזאת שכל מה שיש לו וכל הטובות שבעולם באות מאת השם יתברך, למרות שבמבט טבעי נראה כאילו הדברים באים בסיבות פעולות טבעיות שונות, כך הוא מתעלה. אנחנו לא מתבלבלים; אנחנו יודעים שזה מאת השם יתברך. זו המדרגה שהופכת את האדם לצדיק, וזו המדרגה שמרוממת אותו על בני דורו, כפי שאומר הרב.

המחשבה ההפוכה, המחשבה שמרחיקה את האדם מן השם, היא פריקת עול ומורא שמים. אדם שתולה את הטוב שיש לו בעצמו ובפעולותיו, ואומר בלבו "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", מתרחק מאוד. הוא יכול להיראות מבחוץ צדיק, אבל אם בפנים הוא תולה את הגדולה בעצמו, בעבודה הגשמית או אפילו בעבודה הרוחנית שלו, בסופו של דבר הוא יורד מטה מטה.

אדם אומר בבוקר בברכות השחר: "ברוך אתה ה' פוקח עיוורים". וכי היינו עיוורים בבוקר והקדוש ברוך הוא פקח לנו את העיניים? נראה שבאופן טבעי העיניים שלנו נפקחות בכל בוקר. אלא שאנחנו מברכים "פוקח עיוורים" כדי להכניס לתודעה שלנו ששולא הקדוש ברוך הוא גזר עלינו לראות היום בבוקר, היינו עיוורים. זה לא מובן מאליו שאנחנו רואים.

אותו דבר בברכת "זוקף כפופים". כל אחד יודע מה קורה כשנתפס לו שריר בבב: הוא לא יכול לנשום, לא יכול לישון ולא יכול לעשות שום דבר. שריר אחד בתוך מערכת השרירים, הגידים והעצמות, בתוך כדוריות הדם האדומות והלבנות ובתוך כל המערכות הפלאיות שיש בגוף — שריר אחד נתפס והאדם מנוטרל. ואם משהו במוח, איזה עצב במוח, חלילה מתקלקל, האדם אינו יכול לזוז ואינו יכול לעשות דבר.

אדם קם בבוקר ונראה לו טבעי שהשרירים שלו נמתחים. אבל זה לא כך. "ברוך אתה ה' זוקף כפופים" — יכולת להיות כפוף, והקדוש ברוך הוא שחרר לך את השרירים. הקדוש ברוך הוא נמצא בתוך הטבע ובתוך המחזוריות הטבעית שאנחנו חיים בה; הוא גזור את הכול כמו שאומר הרמב"ן, רבנו משה בן נחמן: "אין בהם טבע ומנהגו של עולם, הכל בגזרת עליון". זה לא טבע ולא מנהגו של עולם; הכול בגזרת עליון.

כל שאדם מצליח להתבונן ולאחוז בתובנה הזאת בכל חייו, שכל הטובות שיש לו בעולם הן ממנו יתברך, הוא עולה במדרגה עצומה. וככל שהוא מרחיק את עצמו מן התובנה הזאת ותולה את הגדולה בעצמו, כך הוא יורד פלאים. עם כל מה שאנחנו עמלים, גם בגשמיות וגם ברוחניות, בסוף כל הטובות שיש לנו וכל המדרגות שאנחנו זוכים להן הן רק בחסדי השם עלינו.

בואו תראו את משה רבנו. אנחנו חושבים שמשה רבנו נולד נביא, ושדוד המלך נולד צדיק. אבל זה לא כך. הם עמלו עמל גדול מאוד מאוד. משה רבנו עמל עמל גדול להידיבק בשם יתברך, לפרוש מכל רע, מכל מידה רעה, מכל ראייה רעה, מכל דיבור רע ומכל דבר רע. הוא פרש מכל הדברים הרעים ודבק את עצמו בקדוש ברוך הוא מאוד, ואז זכה לנבואה — אחרי עמל גדול מאוד.

גם יעקב אבינו עמל עמל גדול. אנחנו חושבים שהוא נולד שלם, שהרי כתוב: "ויעקב איש תם יושב אוהלים". הוא נולד ליצחק אבינו, נכד של אברהם אבינו, ולכאורה כך נולד. אבל לא כך. יעקב אבינו עמל עמל גדול. בפעם הראשונה שהיה עם אישה, היה זה עם לאה, והוא חשב שהיא רחל. שם נולד ראובן. יעקב אבינו אומר לו בפרשת ויחי: "ראובן, ראשית אוני". רש"י אומר שהוא נולד מטיפה ראשונה. כלומר, יעקב אבינו לא יצאה ממנו טיפת זרע אחת עד גיל שמונים וארבע. בגיל שמונים וארבע נשא את לאה, ומהטיפה הראשונה שיצאה ממנו נולד ראובן. רבותי, עד גיל שמונים וארבע לא ראה טיפת קרי מימיו. אתם חושבים שזה דבר פשוט? זה עמל גדול של קדושה גדולה מאוד.

אני לא נכנס עכשיו לסוגיה אם ראובן היה באמת "ראשית אוני", שלכאורה יש בה שאלה אם הוא נחשב בן תמורה. בגמרא במסכת נידה, וכן במסכת כלה, מובאות גרסאות שונות על אלו שהם כמזורים ואינם ממזרים ממש, ואחד מהם הוא בן תמורה. מהו בן תמורה? אדם שיש לו שתי נשים, והוא נמצא עם אישה אחת וחושב על אישה אחרת — דבר שאסור. אם נולד לו ילד מכך, יש בו פגם חחני כמו ממזר. לכאורה, יעקב אבינו היה עם לאה וחשב שהיא רחל.

את השאלה הזאת כבר תירצנו והעברנו עליה שיעורים רבים, אבל כדי לא להשאיר אותה פתוחה בשיעור הזה, נאמר את דברי בעל התוספות בספר "דעת זקנים": יעקב אבינו באמת לא היה עם לאה באותו לילה שבו חשב שהיא רחל. הוא כבש את מעייניו, כבש את עצמו והרגיש שאולי מרמים אותו, ולכן לא היה עם לאה באותו לילה. רק למחרת, כאשר ידע באמת שזאת לאה ושהוא התחתן עמה, היה איתה, ומטיפה ראשונה נולד ראובן.

הנה תראו שגם משה רבנו, גם יעקב אבינו וגם אברהם אבינו עמלו עמל גדול על הקדושה שלהם. הם לא נולדו כך מן השמים. ואף על פי שעמלו עמל גדול, הם היו בענוה גמורה לפני השם יתברך ולא תלו את הגדולה בעצמם. משה רבנו אמר: "יונחנו מה כי תלינו עלינו". יעקב אבינו אמר: "קטונתי מכל החסדים (בראשית לב, יא) ומכל האמת אשר עשית את עבדך, כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות". יעקב אבינו הקטין את עצמו ואמר לקדוש ברוך הוא: לא מגיע לי כל החסדים שאתה עושה איתי.

יעקב אבינו היה קודש קודשים, עמל עמל גדול בקדושה ובטהרה, ובכל זאת לא החזיק טובה לעצמו. משה רבנו גם הוא לא החזיק טובה לעצמו. מדוע? מפני שעם כל מה שאנחנו עמלים, בגשמיות וברוחניות, בסוף כל הטובות וכל המדרגות שבהן אנחנו זוכים הן רק בחסדי השם. לכן, כאשר אדם מתבונן בדבר הזה וחי את התובנה הזאת, הוא הופך להיות צדיק.



שער רביעי

שער המידות



פרק ז • עמל הקדושה וענווה
פרק ה • השכר הוא לפי העמל
פרק ו • "כי חפץ חסד הוא"

פרק א • מדרגתו האישית של כל אדם
פרק ב • שלושת היסודות
פרק ג • ענווה, סבלנות ולימוד זכות

פרק א

מדרגות האישיות של כל אדם

אל תדין את חברך לפי מדרגתך

הרב בעל הספר בת עין כותב בספרו בשם המניד דבר מדהים. התורה מעידה על משה רבנו: "והאיש משה עניו (במדבר יב, ג) מכל האדם אשר על פני האדמה".

הגמרא אומרת ששלושה ענווים גדולים היו: אברהם אבינו, דוד המלך ומשה רבנו.

אברהם אבינו, עם כל גדולתו, עושרו, הניסים שהקדוש ברוך הוא עשה לו ונוליו השכינה שהיה דרכו, אמר על עצמו: "ואנכי עפר ואפר". (בראשית יח, כ)

דוד המלך זכה למדרגות עצומות, לרוח הקודש ולמלכות גדולה מאוד. בספר מלכים, ובעיקר בספר דברי הימים, אפשר לראות כיצד כל השבטים המליכו אותו וכיצד השכינה הייתה עמו. הוא היה שואל באורים ותומים לפני שהיה יוצא למלחמה, והקדוש ברוך הוא היה עונה לו אם לצאת ואם לאו, ואם ללכת לכאן או לכאן.

"אל תדין את חברך ע"ש לטעם זלמו"ה"

(משנה, אבות ב, ז)

למרות גדולתו העצומה אמר דוד המלך על עצמו: "ואנכי תולעת ולא איש, חרפת אדם ובזוי עם". (תהילים כב, ז) דוד המלך הרג את יצרו בתעניות, ועל כך נדבר בהמשך בשם ספר הכנה.

השלישי שהיה עניו גדול הוא משה רבנו. משה היה מלך, מלך ישראל, הוציא את עם ישראל ממצרים בניסים גדולים, והעשר מכות עברו דרכו על המצרים.

מעולם לא ברח עבד ממצרים. היו שם כישופים והגנות רבות כדי שהעבדים לא יברחו, ובכל זאת משה רבנו הוציא את עם ישראל ביד חזקה.

אחר כך היו ניסים רבים במדבר: קריעת ים סוף, המן שירד מן השמים, הבאר שהתגלגלה עם עם ישראל וענני הכבוד. הכול היה מאת השם יתברך דרך משה רבנו.

עם ישראל האמין מאוד במשה, כפי שנאמר לאחר קריעת ים סוף: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

משה רבנו היה גם עשיר גדול, וכולם היו שרים למרותו. עם זאת, הוא לא עסק בביזת מצרים. הקדוש ברוך הוא נזר על עם ישראל לצאת ממצרים ברכוש גדול, כפי שנאמר לאברהם אבינו: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

עם ישראל שאל כלי כסף, כלי זהב ושמלות משכניו, ויצא ממצרים ברכוש גדול. הגמרא אומרת שעשו את מצרים כמצודה שאין בה דגים, כאילו הוציאו ממנה את כל הדגים. כל העושר שאספו המצרים במלחמותיהם ובכל העולם יצא עם עם ישראל ממצרים.

משה רבנו לא לקח דבר, משום שהיה עסוק בחיפוש ארונו של יוסף. עם ישראל נשבע ליוסף שלא יצאו ממצרים בלי לקחת את עצמותיו, כפי שיוסף השביע אותם: "והעליתם את עצמותי מזה אתכם", כדי שלא יעשו אותו עבודה זרה במצרים.

המדרש אומר שמשה רבנו הלך, ובשמות קודש הוציא את ארונו של יוסף, שאותו קברו המצרים בתוך הנילוס. נעשה בכך נס גדול, אך משה לא היה עסוק בביזת מצרים.

כאשר הגיעו להר סיני, משה רבנו עלה למרום להוריד את התורה. הקדוש ברוך הוא כתב את עשרת הדיברות אש שחורה על גבי אש לבנה על לוחות הברית. הלוחות היו עשויים מספיר, שהוא יהלום ברמה גבוהה מאוד.

כאשר האש חרטה את הדיברות בתוך הלוחות, נפלה למטה פסולת רבה. הקדוש ברוך הוא אמר למשה: "פסול לך שני לוחות אבנים". הגמרא אומרת: אל תקרא "פסול לך", אלא "פסולתן של לוחות לך" — אתה תיקח את הפסולת, ומשם תתעשר. מכאן שמשה רבנו היה עשיר.

למרות כל גדולתו, שהקדוש ברוך הוא דיבר איתו פנים אל פנים, כפי שאמר לאלהן ולמרים: "פה אל פה אדבר בו, במראה ולא בחידות, ותמונת ה' יביט", משה רבנו היה עני מאוד.

משה רבנו הגיע למדרגות נבואה שאין לתאר. כפי שכותב המשך חכמה, אפילו האצבע הקטנה ברגלו של משה רבנו הייתה מתנבאת נבואות. הוא הגיע למדרגת מ"ט שערי חכמה. המשיח יגיע לשער החמישים, וכולנו נגיע בימות המשיח לשער החמישים. משה רבנו פתח את שער הארבעים ותשע, בבחינת "ותחסרהו מעט מאלוהים", כלומר לא זכה להשגה הגדולה ביותר שכן אנוש יכול להשיג, שער החמישים, אלא מעט פחות.

בכל זאת נאמר: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה". משה רבנו היה גדול הנביאים, ובכל זאת אמר על עצמו: "ונחנח מה (שמות טז, n-7) כי תלינו עלינו?" — מי אנחנו בכלל? כאשר חלקו עליו קורח ועדתו, אמר: "ונחנח מה", כלומר אנחנו כלום.

אברהם אבינו אמר שהוא עפר ואפר, דוד המלך אמר שהוא תולעת ולא איש, ומשה רבנו אמר: "ונחנח מה". זו הייתה גדולתו של משה רבנו.

איך זכה משה רבנו לענווה הזאת? הרי הוא ידע שהקדוש ברוך הוא מדבר איתו ולא עם אחרים, שהוא גדול הנביאים, שהתורה ניתנה על ידו ושהוא עשיר. הוא ידע את גדולתו, ובכל זאת היה עניו.

הרב בעל בת עין אומר דבר מדהים. כתוב במשנה באבות: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". אדם מקבל מן השמים מדרגה רוחנית בהתאם לגדולת נשמתו, למשימה שלו, לעמלו ולדברים נוספים. בני האדם אינם דומים זה לזה.

המשפט של הקדוש ברוך הוא הוא אישי לכל אדם, משום שהמדרגה שלך והמדרגה שלי אינן אותה מדרגה. אותך דנים לפי המדרגה שלך, ואותי לפי המדרגה שלי. כל אדם נמצא במסלול האישי שלו מול הקדוש ברוך הוא.

כאשר משה רבנו ראה אנשים שהיו במדרגה פחותה ממנו, הוא אמר: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". הוא לא יכול לדון אותם, כי אילו היה במדרגה שלהם, אולי גם הוא היה חוסא באותו דבר או לא היה עושה את המעשה הגדול שעשה במדרגה שלו.

הכוונה ב"מקומו" היא למדרגה שלו. כיוון שכל אדם נמצא במדרגה רוחנית אחרת, הפעולות שנבגרות ממנו שונות. לכן אסור לאדם להתנאות על אדם אחר או לדון אותו.

אם אתה רואה אדם חוסא, תדע שאינך יודע מתי היית במדרגה הרוחנית שלו. אילו לא היית מקבל מהשם יתברך את המתנה, את הנשמה הגדולה ואת המדרגה הרוחנית שלך, גם אתה היית עלול לחטוא באותו דבר.

זה היה סוד הענווה של משה רבנו. הוא ידע שהוא גדול מכל אדם בנבואה, ברוח הקודש ובתורה, אבל אמר: הקדוש ברוך הוא נתן לי מתנה ומדרגה רוחנית גדולה; אילו היה לוקח ממני את המדרגה ושם אותי במדרגה של חברי, אולי גם אני הייתי חוסא. לכן החשיב את עצמו פחות מכל אחד ואמר: אילו הייתי במדרגה שלו, הייתי גרוע ממנו.

מכאן לומדים כמה אדם צריך להיזהר שלא להשוות את עצמו לאחרים, לטובה ולרעה. לרעה — שלא ידון את חברו לכף חובה, אלא ידון כל אדם לכף זכות. איך יודע מה הוא עובר, מה המדרגה שלו, מה קורה אצלו בבית, מהו תיקון הנשמה שלו ומה קשה לו.

גם ביחס לעצמו אדם לא צריך להתיימש כאשר הוא רואה את עצמו נחות לעומת אחרים. לפעמים אדם רואה מישהו שמצליח לקום לתפילה וללמוד בקלות, ואומר: אני בקושי מגיע בזמן או לומד ואיני מצליח להבין. כך אדם עלול להתיימש.

אל תתיימש ואל תשווה את עצמך לאחרים. המדרגה שלך מול הקדוש ברוך הוא אישית. אתה עובד את הקדוש ברוך הוא לפי הכלים שהוא נתן לך, ועליך להיות שמח במה שיש לך.

בראש השנה הכול אישי. בגמרא יש מחלוקת כיצד הקדוש ברוך הוא דן אותנו, ונאמר: "כולם עוברים לפניו ככני מרון". יש אומרים שהכוונה היא שכל אחד עובר לפניו בנפרד, כמו שסופרים את הצאן או את הבקר למעשר בהמה: מעבירים אותם במקום צר וסופרים אחד, שניים, שלושה, וכשמגיעים לעשרי מסמנים אותו והוא נעשה קודש לה.

כך גם משפטו של הקדוש ברוך הוא: כל אדם עומד בפני עצמו, עם המדרגה הרוחנית שלו, הטבעים שלו והגלגולים שלו. הכול אישי מאוד אצל הקדוש ברוך הוא.

פרק ב שלושת היסודות ענוה, צדקה ותורה

מין החידי"א כותב בספר כף אחת, שהוא אחד משבעת הספרים הכלולים בספר עבודת הקודש, בסעיף ל"ג: "סגולה אמיתית לכל עניין, המועילה לכל אשר נקווה, היא להיות עניו באמת, מלב ומנפשך וליתן צדקה כפי משאת ידך ולעסוק בתורה לשמה"

הוא נותן סימן לשלושת הדברים הללו בפסוק: "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום". המילה "עצת" רומזת לענוה, צדקה ותורה. אם אדם מחזיק בשלושת הדברים האלה ומתחזק בהם כל הזמן, "היא תקום". זו הסגולה הטובה ביותר שתרום אותו.

הדבר הראשון הוא ענוה: להסתכל על כל אדם בענוה ובגובה העיניים, לאהוב כל אדם, לפרגן לכל אדם ולא להתנאות על אף אחד. אם מישהו אמר לך דבר שפגע בך, תעביר ותמחל. אדם שמעביר ומוחל — מוחלים לו מן השמים.

המידה העליונה אצל הקדוש ברוך הוא, העולה על כל שאר המידות, היא מידה כנגד מידה. אם אתה מתנהג בענוה, מן השמים הקדוש ברוך הוא כופה את כל המערכות השמימיות, כולל מידות הדין והמקטרגים, להתנהג כלפיך בענוה. אם אתה מעביר — יעבירו לך. זו פתיחה גדולה להציל את האדם מדמיונים, מקטרגים ומייסורים.

"סגולה אליה"א, זכא ענין, הלוועיזה זכא אלקר נקווה, היא זהיות עניו באמת, לזכא ולתפלה"

והינן צדקה כפי למלאה ידו; ולעסוק בתורה זללה"

(החידי"א, כף אחת, סעיף ל"ג)

הדבר השני הוא צדקה. צדקה אינה דבר חיצוני. יש בה תיקונים רבים וסודות רבים, אבל היסוד הפשוט הוא שאדם נותן לאחרים ממה שהוא עמל עליו.

אדם שנותן צדקה מכיר בכך שהשפע שבידו עובר אליו מן הקדוש ברוך הוא, והוא לא ניתן רק עבורו אלא גם כדי שייתן לאחרים. כאשר הקדוש ברוך הוא רוצה לפרנס אדם, הוא רוצה גם לפרנס אותו וגם לזכות אותו. לכן הוא נותן לו את חלקו של העני בתוך חלקו. כשאתה נותן מעשר וצדקה, אינך נותן רק את שלך; אתה נותן את מה שהקדוש ברוך הוא הוסיף לך מעבר לפרנסה שנקבעה לך, כדי לזכות אותך במידת הצדקה.

כאשר אדם חי בתודעה הזאת, הוא ירוץ אחרי הצדקה ויבין שהיא מצילה מן הדין, פורקת עוונות, מרחיקה ייסורים, ממתקת דינים ומתקנת תיקונים גדולים. הוא יחפש צדקה וידרוך אחר העני או אחר מי שאפשר לעזור לו. נאמר: "יולבש צדקה כשריון". הצדקה היא שריון ותריס בפני הפורענות. צריך לדבוק בה מאוד.

הדבר השלישי הוא תורה. אין דבר גדול יותר מן התורה — תורה כנגד כולם. התורה היא אחד הדברים שקדמו לעולם.

הגמרא בפסחים דף נ"ו עמוד א' אומרת ששבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. אין הכוונה רק שהם נבראו בזמן שקדם לעולם, אלא שהם התשתית שעליה העולם עומד. אחד מהם הוא תורה ואחד מהם הוא תשובה.

התורה קדמה לעולם ותקע"ד דורות, לפני שנברא העולם. לכן הזוהר הקדוש כותב שהקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה וברא את העולם. התורה היא הקוד שבו נבראו כל החיים וכל העולמות, ולכן היא היסוד שמקיים את כל העולמות. אין מצווה גדולה יותר מן התורה. תורה כוללת תורה שבכתב, תורה שבעל פה, דברי חכמים וכל מה שסביבן. התורה היא נשמת כל העולמות ונשמת כל החיים.

כאשר אדם לומד תורה, עליו לדעת שהתורה מטהרת אותו ואת הבריאה, משפיעה שפע גדול לחייו ולעולמות ומביאה תיקונים גדולים לנשמתו ולכל העולמות.

לא יעבור על האדם יום אחד בחייו בלי תורה. בצוואתו של הגאון הקדוש רבי אהרן פריא, זכר צדיק לברכה, שהיה מקובל גדול, הוא כתב לילדיו: יהי מה שיהיה ומה שלא יעשו בחיים, שיבטיחו לו שלא יהיה יום אחד בשנה שבו לא ילמדו לפחות שלוש שעות תורה. התורה צריכה להיות עם האדם כל הזמן, מפני שהיא יסוד כל החיים.

פרק ג

ענווה, סבלנות ולימוד זכות

עבודה על המידות: רך כקנה

הדבר החמישי הוא מידות טובות. חייבים לסגל מידות טובות. הגמרא, המופיעה גם במסכת תענית דף כ"ח ע"א, מספרת — ואני קורא

את המעשה ממסכת כלה, בפרק שביעי: "לעולם תהא נאה בכניסתך ותהא נאה ביציאתך, ועלוב לאנשי ביתך". אל תתנאה על אנשי הבית ואל תכעס על כל דבר.

עוד נאמר: "ותהא ממעט בעסק ועסוק בתורה". תעשה עסקים, אבל הפרופורציה, הלב, הכוונות והמעמד שלך צריכים להיות יותר בקדושה.

אמרו על רבי שמעון בן אלעזר — ובגרסה במסכת תענית כתוב רבי אלעזר בן רבי שמעון — שהיה בא ממגדל גדור מבית רבו, רוכב על החמור ומטייל על שפת הים. הוא מצא אדם מכוער.

"לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם כְּקִנְיָה, וְאֵל יִהְיֶה קֶלֶה כְּאִרְצָה"

(תלמוד בבלי, תענית כ ע"ב)

כנראה רבי אלעזר למד תורה אצל רבו, אולי סודות ודברים עליונים, והיה במצב רוח מרומם. הגמרא בתענית אומרת שהייתה דעתו זחוחה. הוא ראה את אותו אדם ואמר לו: "כמה אתה מכוער! שמא כל בני עירך מכוערים כמותך?"

אמר לו אותו אדם: "לך לאומן שעשאי, ותאמר לו: כמה מכוער כלי זה שעשית".

כיוון שידע רבי שמעון שחטא — או רבי אלעזר, לפי הגרסה בתענית — ירד מן החמור והשתטח לפניו. אמר לו: "נענית לך, מחול לי. טעית, תמחול לי". אמר לו האדם: "איני מוחל לך, עד שתלך ותאמר לאומן שעשאי: כמה מכוער כלי זה שעשית".

הוא הלך אחריו שלוש מילין. מצאו אנשי עירו ויצאו לקראתו, ואמרו לו: "שלום עליך, רבי". הוא הפנה אותם לאחוריו ואמר: "איזהו רבי? אותו מכוער". אמרו לו: "זה שבא אחריו הוא רב גדול". אמר להם: "אם זה רב, אל יהיו כמותו בישראל".

תלמידיו, שהיה חביב עליהם, צעקו עליו: "מה עשה לך?" הוא סיפר להם מה אמר לו אותו אדם, והם אמרו לו: "אף על פי כן, מחול לך". בסופו של דבר הוא מחל לו.

מכאן לומדת הגמרא: "לעולם יהא אדם רך כקנה, ואל יהא קשה כארז". יש שני סוגי גידולים: קנה, שהוא דבר רך ונענע עם הרוח, וארז, שהוא עץ חזק מאוד.

כאשר באות ארבע רוחות השמים, רוחות קשות מכל הכיוונים, הקנה הולך ובא עמן. הוא מתכופף ומתרומם חזרה. כאשר הרוחות עומדות, הקנה חוזר ועומד במקומו. לפיכך זכה הקנה שייטלו ממנו קולמוס, שבו כותבים ספרי תורה ומזוזות וסופרי סת"ם משתמשים בו, מפני שהוא מסמל גמישות ורכות.

הארז אינו כן. הוא חזק, אבל כאשר באה רוח צפונית או דרומית, היא הופכת אותו ועוקרתו על פניו. בסופו של דבר באים עליו סתתים, מסתתים בו ומסככים בו בתים, ואת השאר מסיקים באש. אין לארז זכות מיוחדת — בונים בו בתים ומדליקים בו מדורות.

צריך לשאול: האם הגיוני שרב גדול כמו רבי שמעון בן אלעזר או רבי אלעזר בן רבי שמעון יתפוס אדם ויאמר לו: "כמה מכוער אתה?" איזה רב ואיזה אדם נורמלי יעשה דבר כזה? מדובר באחד התנאים, מגדולי העולם.

התוספות על הגמרא בתענית דף ח' ע"א אומרים, לפי פירוש הכתוב במסכת דרך ארץ, שהאדם שאותו פגש היה אליהו הנביא. כלומר, אותו אדם מכוער שרבי אלעזר בן רבי שמעון בן ר' יוחאי פגש היה אליהו הנביא כשהוא מלוכש כך, והוא ניסה אותו.

אבל עדיין צריך להביא: אתה רואה אדם מכוער, וכך אתה אומר לו שהוא מכוער? זה לא הגיוני. יש מפרשים שאומרים שרבי אלעזר, שהיה אדם קדוש, ראה על מצחו של האדם את כל מעשיו. כפי שהסברנו בשיעורים, מי שיוזע יכול לראות על מצחו של האדם את מעשיו, וגם בידיים.

אצל גבר מסתכלים ביד ימין ואצל אישה ביד שמאל. ביד ימין אפשר לראות את המזל של האדם, וביד שמאל את מעשיו ביחס למה שנבגר עליו, מפני שיש מעשים שמשנים את המזל. במצח אפשר לראות את כל העבירות של האדם, למי שיוזע לראות.

רבי אלעזר בן רבי שמעון בר יוחאי היה קדוש עליון. הוא הסתכל על האדם הזה וראה אדם עם מעשים רעים מאוד. כשאמר לו: "איזה מכוער אתה", הכוונה הייתה: אני רואה עליך קליפות וטומאות; מה עשית ומה אתה עושה?

אז הוא אדם, שאנו מגלים לפי התוספות בשם מסכת דרך ארץ שהוא אליהו הנביא, אמר לו: "לך לאומן שעשאיני". אל תיכנס לחשבונות עם הקדוש ברוך הוא. יש אומן שעשה אותי, והוא יודע מה הצבעים שלי, במה חטאתי ולמה חטאתי, והוא יודע לשפוט אותי. אתה אינך הקדוש ברוך הוא.

נכון שיש לנו דין חינוך. אני לא הקדוש ברוך הוא, ולכן לא אחנך לילדים ולא אחנך אותם? לא. יש לנו דין חינוך. אבל במהות, אדם אינו יכול לשפוט אף אחד; רק הקדוש ברוך הוא יודע הכול.

לכן צריך לעשות את ההשתדלות שלנו, אבל באמת, מול הקדוש ברוך הוא, צריך תמיד לדבר זכות על ישראל. אנחנו לא יודעים לשפוט אף אחד.

כמו שהסברנו בשם בעל בת עין: מדוע משה רבנו היה עניו מכל האדם? מפני שהוא הסתכל על כל אדם, גם כשהוא חוטא, ואמר: אילו היה לו המדרגה הרוחנית שקיבלתי והנשמה שקיבלתי, הוא לא היה חוטא. ואילו לי הייתה המדרגה והנשמה שלו, אולי הייתי חוטא יותר ממנו. לכן היה דן כל אדם לכף זכות.

רבי אלעזר ראה אדם שנראה מכוער במעשיו. הכול היה לבוש, ואליהו הנביא עשה זאת כדי ללמד אותו: לעולם יהא אדם רך כקנה. גם אדם שנראה לך שאתה טוב ממנו — אל תזוח. אינך יודע מי חשוב יותר אצל הקדוש ברוך הוא.

יש אדם שעל פי הדין וההלכה הוא רשע, ויש אדם שעל פי הדין וההלכה הוא צדיק; מי שרובו זכויות נקרא צדיק, ומי שרובו חובות נקרא רשע. אבל זה לעניינים הלכתיים. במהות איננו יודעים את המחשבות שלפני הקדוש ברוך הוא.

אם תהיה קשה כאח, תזקק יותר מדי על אנשים, לא תמחול, לא תעביר ותדון כל הזמן לכף חובה — בסוף תבוא רוח ותעקור אותך על פניך. אם תהיה רך כקנה ותאמר: עשו לי, אמרו לי, יאללה, אעביר; מי אני שאשפוט אותו? לך תדע מה הוא עובר. אדם שהוא רך כקנה, הקדוש ברוך הוא מתנהג איתו מידה כנגד מידה.

אם אדם קפדן, מקפידים עליו מן השמים. צריך להכניס את הדבר הזה עמוק לראש: כל פעם שאתה מקפיד על אדם, אתה גורם שיקפידו עליך מן השמים. אם יפתחו לכל אחד מאיתנו את הספרים, אנחנו נתבייש בושה גדולה. אדם אינו רוצה שיפתחו לו את הספרים.

הגמרא אומרת שיש שלושה דברים שאסור לעשות, ואחד מהם הוא "מעייין בתפילתו". אדם מתפלל בחוזקה ואומר: למה הקדוש ברוך הוא עדיין לא נתן לי את זה? למה עוד לא נתן לי? הגמרא אומרת שבמקרה כזה פותחים את הספרים שלו בשמים. אתה כל כך בטוח שבגלל שהתפללת צריכים לתת לך? בוא נראה מי אתה, אולי אתה באמת צדיק יסוד עולם. אינך רוצה שיפתחו לך את הספרים.

ברגע שאתה רך כקנה, מתנהג בענוה ומעביר, אתה גורם שיתנהגו אליך כך מן השמים. זו עבודה גדולה.

פרק ז

עמל הקדושה וענווה

משה רבנו, יעקב אבינו והצדיקים הנסתרים

הצדיקים האמיתיים אינם נוצצים, אינם מרשרשים ואינם מופיעים בטיקטוק וביוטיוב. הצדיקים האמיתיים והגדולים באמת לא נמצאים שם. העיניים שלנו משקרות אותנו, ואנחנו הולכים אחרי אנשים נוצצים. אנשים פשוטים, שאיננו מייחסים להם גדלות מיוחדת, לפעמים גדולים וקדושים מאוד, והם יודעים להסתיר את עצמם ואף רוצים להסתיר את עצמם.

מדי פעם אני אוהב לספר על צדיקים נסתרים שהיו בדורות הקודמים. היה צדיק אחד שגר בתל אביב, כמדומני. קראו לו רבי משה יעקב רביקוב, זכר צדיק וקדוש לברכה, והוא היה סנדלר. קראו לו "הסנדלר הקדוש". הוא נולד בליטא בשנת תרפ"ג, ומנעוריו שקד על התורה והתעלה מאוד בנגלה ובנסתר. הוא היה חברותא של צדיק גדול שהיה בוויילנה, הגאון רבי שלמה אלישיב, בעל ה"לשם שבו ואחלמה", שהיה גאון גדול, קדוש עליון ומקובל גדול.

בגיל ארבעים עלה רבי משה יעקב רביקוב לארץ ישראל. הוא רכש דירה קטנה בתל אביב או ביפו, כמדומני ברחוב שבזי, ושם גר כל ימיו. ליד הבית הקטן פתח סנדלרייה. הוא עבד כמה שעות ביום בתיקון נעליים וסנדלים, ובלילות למד תורה בקדושה ובטהרה, בצורה נסתרת. איש לא הכיר אותו ולא ידע שהוא צדיק. לילות שלמים הקדיש לתורה. היו לו תלמידים שהיו נסתרים כמוהו. אחד מתלמידיו היה רבי אברהם פיש, גם הוא צדיק נסתר, שעבד כבנאי בתל אביב. איש לא ידע עליו.

לפני שבאבא סאלי נפטר, הלכו לבקש ממנו ברכה. הוא כבר היה על ערש דווי, והתלמידים בכו ואמרו לו: "כבוד הרב, אנחנו רגילים לבקש ממך ברכות ואתה מושיע אותנו בברכות שלך. מה נעשה עכשיו?" אמר להם: "אל תדאגו. תלכו לתל אביב. יש שם אדם שקוראים לו אברהם פיש; הוא מחליף אותי, הוא הצדיק שלכם. תלכו לבקש ממנו ברכות." כך התגלה הצדיק רבי אברהם פיש, שהיה צדיק גדול מאוד וממלא מקום של צדיקים.

"הצדיקים האמיתיים אינם נוצצים, אינם מרשרשים ואינם מופיעים בטיקטוק וביוטיוב."

עכשיו אספר על הרב שלו, הסנדלר הקדוש. אף אחד לא הכיר אותו. הוא היה קדוש קדושים, דבוק בשם, ואף אחד לא הכיר אותו. עד שיום אחד ראו את אחד מגדולי הדורות, החזן איש, הרב קנייבסקי, מגיע לביתו של הסנדלר. החזן איש היה גדול מאוד, רבם של כל ישראל, פוסק גדול וקדוש עליון ובעל רוח הקודש. הוא נכנס לביתו של הסנדלר, נשאר שם שעתיים או שלוש באמצע הלילה ויצא. ראו אותו מגיע שוב ושוב, בכל פעם יושב איתו שעות. שאלו את החזן איש: "כבוד הרב, מה אתה הולך לסנדלר הזה?" אמר להם: "הסנדלר הזה הוא ראש הלי"ו צדיקים של הדור." תראו מה זה אדם שנראה פשוט.

יש עליו סיפור מדהים שסיפר אחד החכמים. הרב רביקוב, הסנדלר הקדוש, היה משתדל מאוד להגיע לכל ברית שהזמינו אותו אליה. פעם אחת הזמינו אותו לברית והוא הגיע, אך לא היה הסנדק. ידעו שהוא צדיק, אבל היה סנדק אחר. הביאו את התינוק, הסנדק עלה על הכיסא, הניחו את התינוק עליו והמוהל בא לעשות את הברית. לפתע התחיל הרב, הסנדלר הצדיק הנסתר, לצעוק צעקות גדולות: "אני לא רואה אותו! אני לא רואה אותו!" איש לא הבין מה הוא צועק. הוא יצא מן האולם והתחיל לברוח.

אביו של הילד ידע שהסנדלר הוא צדיק גדול וצדיק נסתר, והבין שהוא מתכוון לאלוהי הנביא. הוא רץ אחריו ושאל: "כבוד הרב, מה קרה?" אמר לו הרב: "יתבדוק את הילד הזה. זה לא הילד שלך, זה לא יכול להיות. אני לא רואה את אלוהי הנביא בברית." בדקו את הדבר, ביטלו את הברית באותו רגע, ולאחר חקירה ובדיקות התברר שהילד הוחלף בילד גוי שהיה במיטה סמוכה בבית החולים. נתנו להם ילד שאינו יהודי כלל.

ההורים היו בדמעות על הנס הגדול — איזה מזל שהזמינו את הסנדלר לברית, וכך גילו את בנם האמיתי. למחרת עשו שוב ברית, הזמינו מחדש את כל האורחים וקראו גם לסנדלר. אמרו לו: "כבוד הרב, בזכותך מצאנו את הילד האמיתי. תבוא לברית." הוא הגיע, וכולם הסתכלו עליו. הסנדלר חייך ואמר: "עכשיו אני רואה אותו, עכשיו אני רואה אותו. אלוהי הנביא הגיע, אני רואה אותו." ואז עשו את הברית.

תראו לאיזו מדרגה אנשים יכולים להגיע, והכול בזכות מה שאמרנו קודם: כאשר אדם חושב כל הזמן על הקדוש ברוך הוא, על כך שכל הטובות ממנו יתברך ושום דבר אינו שלנו, ועל כך שכל מה שאנחנו עוברים בא ממנו יתברך — אם הוא חי את התובנה הזאת באמת, הוא הופך להיות צדיק. הוא מתחיל לראות את העולם באור אחר ולראות את המציאות כפי שהקדוש ברוך הוא מתלבש בתוכה. המציאות שאנחנו חיים בה והטבע שאנחנו חיים בו הם כולם אלוקות, לבוש של הקדוש ברוך הוא. זה דבר חשוב מאוד, וכל אדם יכול לאחוז במדרגה הזאת, להתקדש ולעלות למדרגות עליונות מאוד.

פ ר ק ה

השכר הוא לפי העמל

לא התוצאה קובעת בשמים

החוכמה הגדולה היא להתקדם מדרגה אחר מדרגה. יש אדם שקופץ למדרגה בפעם אחת, ואחר כך הכול מתרסק לו. זו אינה חוכמה גדולה.

נאמר: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קודשו?" רבים עולים בהר ה' לשבוע או לשבועיים ואחר כך מתרסקים. מה ששווה הרבה הוא להתקדם כל הזמן, לעלות מדרגה אחר מדרגה ולהגיע למדרגה רוחנית גבוהה. זה עמל של כל החיים, לא בבת אחת ולא בקסם. הגוף והנשמה נמצאים כל הזמן במחלוקת ובמלחמה. הגוף מושך למטה, לתאוות: הוא רוצה לאכול ולישון הרבה, עריות וזימה, לדבר לשון הרע, לצחוק, להסתובב ולבטל את הזמן. זו הנפש הבהמית שבאדם, שמחפשת בהמיות. לעומתה, הנשמה האלוקית רוצה דבקות בשם, קדושה ותורה. אדם צריך לעמול שלא ייתן לגוף להשתלט על חייו. צריך להכניס את הגוף למצב בריא ומאוזן, אך לא לתת לו יותר מדי.

מִשְׁנֵה, אֲבוֹת ה, כג

(משנה, אבות ה, כג)

לכן רבים מהחכמים עשו דברים שנועדו להחליש מעט את הגוף, כדי שלא ישלטו בחייהם. חלקם עשו תעניות וחלקם תענית דיבור. הגאון מוויילנא כותב שבכל רגע ורגע שאדם בולם את פיו הוא זוכה לאור עליון גדול מאוד. אדם שמקבל על עצמו תענית דיבור זוכה לדבר השקול להרבה תעניות.

תענית דיבור יכולה להיות לכמה שעות או ליום שלם. למשל, אדם יכול לומר: בשעת הלימוד, מאחת עד שתיים, אני מקבל על עצמי בלי נדר תענית דיבור. בזמן הזה לא אדבר ולא אענה לסלפונים. הזמן שבו האדם אינו מדבר מזכה אותו באור עליון.

הדבר מכניס את הגוף למסגרת ומונע מהנפש הבהמית להשתלט על כל התחומים בכל רגע. זהו דבר שצריך לעמול עליו הרבה. רבי יהודה חסיד, שהיה אחד מבעלי התוספות וקדוש עליון, כותב בספר חסידים חידוש אדיר. הגמרא במסכת ראש השנה אומרת שאם אדם עושה תשובה ומתחרט חרטה אמיתית, תשובה מיראה — הזדונות נהפכות לשגגות; ואם הוא עושה תשובה מאהבה — הזדונות נהפכות לזכויות. הוא מתחרט על העבירות שלו, והן נהפכות לשגגות או לזכויות.

אבל מה קורה הפוך? אדם עשה מצוות, עמל בתורה, עמל במצוות, ויום אחד הוא מתחרט על כל המצוות שעשה. מה הדין בזה? אומרת הגמרא: "התוהה על הראשונות". אדם שמתחרט על המצוות שעשה — "שכר ראשונות אין בידו". בפשטות הגמרא, הוא מאבד את השכר של המצוות שעשה.

בא רבי יהודה החסיד ומחדש חידוש גדול: לא, זו לא הכוונה. על כל מצווה שאדם מקיים הוא מקבל שני סוגי שכר. שכר אחד הוא שכר בסיס, על עצם קיום המצווה. קיימת את המצווה, כיוונת יותר או פחות, אבל קיימת את המצווה — יש שכר בסיס. אבל יש שכר נוסף שהקדוש ברוך הוא משלם על כל דבר שאדם עמל בו בתורה ובמצוות. זה שכר אקסטרה, שכר על המאמץ.

אחד לומד גמרא וקל לו ללמוד, ואחד קשה לו והוא שובר את השיניים, חוזר שוב ושוב ומנסה להבין. היום סיפרתי בשבת שאני מכיר אנשים, ואני זוכר שראיתי תלמיד חכם אחד שלמד בגמרא שהייתה כולה מקומטת, כאילו נשפכו עליה מים. אמרתי לו: רבנו, בוא, אני אכניס לך גמרא חדשה. למה אתה רוצה ללמוד בגמרא מאת? היא כולה מקומטת.

הוא אמר לי: רבנו, אני אלמד רק בגמרא הזאת עד שאמות. שאלתי אותו למה, והוא אמר: ממה אתה חושב שהדפים מקומטים? אלה הדמעות שלי. אני בוכה על הגמרא, שהקדוש ברוך הוא יפתח לי את הלב, ואני חוזר עליה עוד פעם ועוד פעם ובוכה עליה. את הגמרא הזאת, שבכיתי עליה, אני לא אחליף בעד שום הון שבעולם. תראו מה זה.

אדם שעמל בתורה ומתאמץ במצוות אינו דומה לאדם שהכול קל לו. אחד קל לו לשמור את העיניים ולאחד קשה פי כמה וכמה. אחד קל לו ללמוד ולאחד קשה פי כמה וכמה. אחד קל לו לקום לתפילת שחרית ולאחד קשה פי כמה וכמה. שכר הבסיס שלהם שווה — שניהם למדו, שניהם התפללו — אבל שכר האקסטרה אינו שווה. כל אחד מקבל לפי המאמץ שלו.

אומר בעל ספר חסידים, רבי יהודה החסיד: כשאדם "תוהה על הראשונות", כלומר מתחרט על המעשים הטובים שעשה פעם, הוא מאבד את השכר הנוסף. את שכר הבסיס לא לוקחים לו. את המצווה הוא עשה, ולעולם לא ייקחו לו אותה. אבל את השכר הנוסף, שהקדוש ברוך הוא אמר לו: אתה התאמצת ואני נתתי לך שכר אקסטרה — את זה הוא מאבד כשהוא מתחרט.

ובכל מקרה, לענייננו, אנחנו רואים כמה השכר אצל הקדוש ברוך הוא הוא לפי המאמץ ולא לפי התוצאה. יכול להיות שאדם אחד מתאמץ פי כמה מחברו, והתוצאה שלו פחות טובה. אחד למד רק מסכת אחת במשך כל השנה, והשני למד את כל השי"ס. אבל לשני היה קל ללמוד, הוא התחבר לזה, הייתה לו תמיכה מהמשפחה והיה לו זמן פנוי. הראשון היה צריך לחזור על כל דבר מאה פעמים, לנסות להבין ולשאול אנשים, ובסוף סיים רק מסכת אחת. אצל מי בשמים יש מדרגה גבוהה יותר? אצל זה שעמל יותר.

הקדוש ברוך הוא לא משלם לפי התוצאה, הוא משלם לפי העמל. כל אדם צריך לדעת: אתה צריך להתאמץ. אין אדם מגיע לתוצאות בשום דבר, בשום תחום בחיים, בלי מאמץ. צריך להתאמץ בעבודת ה', צריך להתפלל שהקדוש ברוך הוא יצליח את דרכנו, שיפתח לנו את הלב, שלא נעבור עבירה, שנלך בדרך טובה ושנזכה לתקן את המידות.

וגם כשנפלו — ומי לא נופל? "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". רבי צדוק הכהן היה תלמיד חכם גדול וצדיק. פעם נכנס אליו אחד מתלמידיו וכתב לו: הרב, אני מיואש. אני כל הזמן מנסה וכל הזמן נופל. מה זה שווה? אני לא מצליח. (קהלת ז, כ)

אמר לו הרב: בוא תקשיב. כתוב בפסוק: "כי שבע יפול צדיק וקם". ושאל הרב יצחק הוטנר את תלמידו: מה פירוש הפסוק? הטיפשים חושבים שפירושו הוא שגם אם הצדיק נופל, הוא קם. אבל לא זו הכוונה. הכוונה היא שכדי להיות צדיק חייבים ליפול ולקום. זו דרך העבודה של ה': נופלים וקמים, נופלים וקמים, לומדים איך לקום ולא ליפול שוב, ולומדים מכל כישלון וכישלון. "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם". (משלי כד, טז)

לכן נאמר: "כי שבע יפול צדיק וקם". הצדיק בוודאי ייפול שבע פעמים. שבע הוא מספר שמראה על דבר שחוזר על עצמו, עוד פעם ועוד פעם. כדי להיות צדיק, גם הוא נפל כמה וכמה פעמים, עשה תשובה, לא התיימש, דייק את עצמו והתחיל מחדש. זו עבודת ה' גדולה. אדם שיראה, עם כל מה שנכשל, שהוא עושה תשובה, מתחיל שוב ולא מתיימש, ויסתכל בפרספקטיבה של כמה שנים אחורה — הוא יראה, ברוך ה', כמה דברים שפעם חשב שהם בלתי אפשריים, שהוא לא יצליח בהם לעולם, ובכל זאת התגבר עליהם. כשהוא לא התיימש וניסה שוב ושוב, הוא התגבר עליהם.

לכן אדם צריך לדעת: בעבודת ה' אל תשכח את הקדוש ברוך הוא. יש מרכיב סגולי ואלוהי שמלווה אותך. גם אם מצד הכוחות העצמיים שלך אין לך כישור ללמוד, או שאין לך יכולת להתגבר, או שהתאווה גדולה בך באותו הדבר — תדע לך, הקדוש ברוך הוא איתך. הקדוש ברוך הוא עוזר לך. כשאתה מתאמץ, הקדוש ברוך הוא מעביר בך נשמות צדיקים לעזור לך להתגבר.

זה יסוד שתמיד צריך לחשוב עליו ולזכור אותו. כמו שאומרת הגמרא בקידושין: "יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, אין יכול לוי". תזכור: הקדוש ברוך הוא עוזר לך, תומך ביד ימינך, רואה את המאמץ שלך ומחבב את המאמץ שלך מאוד מאוד. (תלמוד בבלי, קידושין ל ע"ב)

המשל הזה נפלא ביותר ויש בו עמקות גדולה. תתעמקו במחשבה על המשל הזה ותדעו את הדבר הזה לעומקו. מורי ורבותי, אחת העבודות הגדולות של היצר הרע היא לגרום לאדם להתיימש. אדם שחטא — החטא הופך להיות חלק ממנו. יש בחטא איזו מתיקות, והמתיקות הזאת גורמת לאדם להיות מכור לחטא. ואז החטא גורר עבירה, כמו שאומרת המשנה באבות.

ולכן קשה לאדם להתנתק מן העבירה. כשהוא מנסה לשוב בתשובה, היצר הרע מכביד את עולו עליו ומתחיל לשכנע אותו: אתה הרי לא תצליח, וגם אם תצליח — זה יהיה ליום או יומיים, ואחר כך שוב תיפול. כך הוא מנסה לגרום לאדם להתיימש מראש, ואז האדם לא עובד עבודת תשובה, מתרשל ולא עושה שום דבר.

לכן אדם צריך לדעת: גם כי נפלת — קמתי, כמו שאומר דוד המלך. "גם כי אלך בחושך, ה' אור לוי". נכון, יש חושך, אבל אתה יכול להדליק נר ולהאיר את האור. המתת הזה הוא תשובה. התשובה מיד הופכת אותך לרצוי לפני ה'. נפלת? תקום מיד.

אין תקום? תנתק את עצמך מן העבירה בכך שתבין שאפשר לפתוח עם הקדוש ברוך הוא בכל רגע דף מחדש. באמת אפשר. הקדוש ברוך הוא באמת פותח דף. לכן, אם תאמין בכוחה של תשובה ותאמין בכוחו ובגדולתו של ה' לקבל אותך באהבה, כמו שכתוב: "כי ימינו פשוטה לקבל שבים" — הקדוש ברוך הוא פושט את ידו ממך, מוסר את ידו אלינו כדי למשוך אותנו מן העבירה.

אדם צריך להאמין בכוח התשובה ולא להתיימש לעולם. זה גם מה שכתוב בפרשת ניצבים שקראנו בשבת: "אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך ה' אלוהיך ומשם יקחך". תראה איזה לשון יפה ומדויקת בפסוק. אפילו אם נדחת, ואתה רחוק מן השמים, רחוק מרוחניות, נפלת בבורות עמוקים ורחניים — אומר הקדוש ברוך הוא: משם יקבצך ה' אלוהיך. הקדוש ברוך הוא רוצה לקבץ אותך; הוא לא רוצה להשאיר אותך שם. הוא אומר: אל תתיימש, אתה יכול גם משם לחזור.

ומה זה "ומשם יקחך"? "ייקחך" הוא לשון קניין, כמו "כי ייקח איש אישה". הקדוש ברוך הוא אומר: משם ייקחך — אני הופך אותך להיות חלק ממני, אני לוקח אותך אליי ומדביק אותך אליי. גם אדם שחטא, ובסוף עושה תשובה, יכול להיות ממש לקוח של הקדוש ברוך הוא, יכול להיות דבוק בקדוש ברוך הוא.

פרק ו

כי חפץ חסד הוא

נחום של מעשי חסד להכריע את הדין

המערכות בשמיים ובארץ, הם נבראו כרפלקציה אחת על השנייה. זאת אומרת, אם אתה רוצה לראות, או אתה רוצה לפעול בשמיים משהו, כמו שדיברנו, כל דבר בארץ מחובר לנקודה בשמיים, בעולמות העליונים. העולמות העליונים, כשאני אומר זה מילה גדולה. תחשבו על כפתורים, תחשבו על כפתורים, חוט.

אתם מכירים את המנורות האלה שלוחצים על החוט, או המאוורר הזה שלוחצים על החוט, והמאוורר מתחיל... אז זהו. בשמיים יש מערכות אדירות של שפע, ברזים, צינורות השפע זה נקרא. יש להם חוטים לעולם הזה.

החוטים האלה צריך ללחוץ עליהם כדי להפעיל משהו. ואני רוצה עכשיו לפתוח את השער של החסד בשמיים, שירד חסד לעולם, עין טובה לעולם, רחמים לעולם, חסד. מה ההבדל דרך אנכי? יש בספירות, יש כתר, חוכמה ובינה, חסד, גבורה, תפארת, נכון? נצח זה רגל ימין. אז יד ימין ורגל ימין הם באותו קו. זאת אומרת, מידת החסד ומידת הנצח זה אותו קו, מה ההבדל ביניהם?

"כי חפץ חסד הוא"

(מיכה ז, יח)

מה ההבדל? אותו קו, זאת אומרת בהשתלשלות למעלה הם שניהם קשורים לחסד, במילה הגדולה שלה. כן, אותו קו. בעצם החסד, מידת החסד כמו שאנחנו קוראים לו, הוא חסד שיריד לעולם ולא מדקדק למי מגיע לו לקבל או לא מגיע לו לקבל.

נצח זה השוק הימנית. זה גם קשור לחסד, אבל זה חסד שמדקדק למי מגיע לו ולמי לא. חסד, זרוע ימין, זה חסד שאתה יכול לקבל גם אם לא כל כך מגיע לך. לא בהכרח מגיע לך.

אם מסתכל עכשיו לפי הדין לא מגיע לך, אבל לא מסתכלים לפי הדין, מסתכלים לפי החסד. תעביר, תן לו, תמוד הבחור, שחרר לו. אין מפעילים את זה? שירידו לי חסד בלי שאני בהכרח ראוי, כי אם אני ראוי אני אקבל את החסד ממידת הנצח.

אני רוצה את זה ממידת החסד, אני יודע שאני לא ראוי. אל תפתחו לי את הספרים, עזבו את הספרים שלי סגורים, עזבו אותם. אז אין אני מקבל? הקדוש ברוך הוא ממש ברא את גוף האדם ואת כל המעשים שלנו ואת כל מה שקורה בעולם בדמות המפתחות האלה של הצינורות העליונים.

זאת אומרת, כדי למשוך בחוץ של החסד ולפתוח את הברז של החסד, שירד לי שפע וטוב בלי שידקדקו אותי, אני צריך למשוך בחוט של החסד. אין מושכים בו? עושים חסד בעולם הזה. מצוות החסד, צדקה, גמילות חסדים וכו', זה חוט, זה מפסק שפותח את הברז העליון שנקרא חסד.

זה נקרא מידה כנגד מידה. זה מחובר. לא סתם אתה עושה פה חסד גם עם מי שלא מגיע לו. העניי הזה שדופק לך בדלת, אתה לא חייב לו כלום, אתה לא מכיר אותו, אתה לא צריך להאכיל אותו, להשקות אותו, מה אני נותן לו? מה אני חייב לו? מי הוא בכלל? לא, לא, אני עושה את זה.

השם שציווה אותי, והמצווה הזאת והמידה הזאת פותחת לי גם כן קבלת שפע שהיא לא בהכרח מגיעה לי. זה, מוריי ורבותיי, דבר גדול.

וזה כתוב בספר תומר דבורה. מי כתב תומר דבורה? רבי משה קורדובירו. רבי משה קורדובירו, הוא הנקרא הרמ"ק. הרמ"ק היה מגדולי המקובלים, הוא בדור של הארי הקדוש, כן? יותר גדול מהארי הקדוש, כאלו בגיל.

הארי הקדוש בחלק מהזמן למד אצלו. ורבי משה קורדובירו היה לו תפיסה בקבלה שונה, זו אסכולה שונה מאוד מהארי הקדוש, כן? ולא ניכנס לזה כרגע. אבל רבי משה קורדובירו כתב גם ספרי קבלה עמוקים מאוד מאוד מאוד, וגם כתב ספרים אדירים, אבל בלשון מאוד שווה לכל נפש.

ואחד הספרים שהוא שווה לכל נפש ממש, זה ספר שנקרא תומר דבורה. שם מוזר קצת, אה? תומר דבורה, זה לא על שם תומר שלנו, תומר אבר, אלא תומר דבורה זה על פסוק, כן? כתוב על הנביאה, איזה נביאה הייתה יושבת תחת התומר, תחת עץ התמר.

דבורה הייתה נביאה. והייתה נביאה אישה, תחשבו, והיא שפטה את ישראל.

היא הייתה גדול הדור, זה דבר מדהים. ואומרים שביהדות מולולים בנשים. חביבי, היו שבע נביאות, כן? חולדה נביאה, דבורה נביאה, אבל דבורה, למשל, הייתה ממש גדולת הדור.

למי היו הולכים למשפט? היו רבנים בכל הערים, אין דור שיש בו רב אחד, נכון? צדיק אחד. היו מלא רבנים, גדולי תורה, נביאים וכולי, ובסוף היה משהו קשה, למי באים?

לדבורה. למה? הכירו, היא הכי גדולה מבחינה רוחנית, היו הולכים לפסוק אליה את ההלכות, היא הייתה שופטת את ישראל. מוריי ורבותיי, דבורה הנביאה התיישבה תחת התומר, תחת התמר,

יש בזה עניינים וסודות, לא ניכנס לזה עכשיו, אבל העיקרון זה רוצה להגיד לך שהנבואה הגדולה הזאת היא נחלת כולם, גם אישה וגם בחוץ, תחת התומר, כן? לא באיזה מקום נסתר, באיזה בית מדרש, בחוץ. אדם יכול להגיע למדרגה, והיא יושבת בצורה פשוטה, מתנבאת ושופטת את ישראל. הוא קרא לספר שלו תומר דבורה, והוא מדבר שמה במילים מאוד שוות לכל נפש, באמת.

הוא מדבר להסביר את השלוש עשרה מידות, כן? אנחנו אומרים, שלוש עשרה מידות זה אל רחום וחנון, אך אפיים ורב חסד ואמת. בפסוק, יש כנגדם פסוק אחר, כתוב: מי אל כמון, נושא עוון ועובר על פשע. לשארית נחלתו לא יחזיק לעד אפו, כי חפץ חסד הוא, ישוב ירחמו וכו'. (מכילתא, ית; וראו רמ"ק, תומר דבורה, פרק א')

יש פה גם כן. בסופו של דבר, בפסוק הזה גם כן יש שלוש עשרה מידות, יג מידות של רחמים. הוא מסביר אחד אחד.

על המידות כתוב: מי אל כמון נושא עוון ועובר על פשע, לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. בזה נסיים את השיעור. מה זה כי חפץ חסד הוא? אומר הרב, אני קורא לכם מהלשון שלו.

זה דבר שכתוב גם ככה מצוטט פה בספר פרדס רימונים, בשער היכלות, שזה כבר ספר קבלה שכתב הרמק, בסוף פרק ה'. ובתומר דבורה זה כתוב בלשון הזאת: כבר פירשנו במקומו, שזה ספר פרדס רימונים, שיש היכל ידוע של מלאכים הממונים לקבל גמילות חסדים שאדם עושה בעולם הזה. יש היכל בשמיים מלאכים שכל חסד שבן אדם עושה בעולם הזה הם מקבלים אותו. וכאשר מידת הדין מקטרגת על ישראל, יש פתאום איזון גיירה, איזון מידת דין מקטרגת, מישהו עשה משהו, עם ישראל עשה משהו, מיד אותם המלאכים מראים החסד ההוא, רצים לקדוש ברוך הוא, אומרים תראה את החסד של פלוני ואלמוני וכו'...

והקדוש ברוך הוא מרחם על ישראל. למה? מפני שהוא חפץ בחסד. זה נקרא כי חפץ חסד הוא.

כיוון שהקדוש ברוך הוא חפץ בחסד, הוא מחכה לקבל את החסדים שעשינו למטה כדי לעזור את החסדים למעלה. ולמה זה? כי הסברתי את זה. יש השתקפות בין המעשים שלנו להשפעה על העולמות למעלה.

לכן, כשאנחנו עושים חסד, המלאכים לא סתם באים. יכולים המלאכים לבוא ולהגיד, הנה פלוני ואלמוני עשו חסדים, אז מה? אבל גם עשו חסאים, אז יש פה מידת הדין. לא, אבל מידת הדין מה היא אומרת?

חטאת, מגיע לך ככה וככה. אבל מידת החסד אומרת, נכון, כמו שהסברתי קודם, זה לא נצח. חסד לא מגיע להם, אתה צודק, אבל בוא תראה רגע, הם משכו בכפתור של החסד ככה בראת את העולמות. בוא תראה את החסדים שהם עשו, עשו חסדים. זאת אומרת, למי הם עשו חסדים? למי שלא מגיע לו, הם לא חייבים לו. לעני, לגר, ליתום, לאלמנה, לא מכירים אותם. אה, הם עשו חסדים, משכו בחוט בצינור של החסד, אתה חייב לעשות להם חסדים.

זאת אומרת, נכון, מידת הדין צודקת, לא מתווכחים איתה, אבל, מצטערים, יש עוקף מידת הדין. ככה הקדוש ברוך הוא ברא את העולם, משכו בחסד בצינור של החסד, הם עשו חסד למי שלא מגיע לו, אתה תעשה להם חסד. ואם היות שהם חייבים, אם הם גומלי חסד, זה לזה מרחם עליהם. כמו שהיה בזמן החורבן, שנאמר לגבראל, בוא אל בינות לגלגל, כי שר הדין והגבורה, ונתן לו רשות לקבל כוחות הדין בינות לגלגל, מתחת לכרובים, מאש המזבח.

אני מדלג. ואף אם הם חייבים, ניצולו, והיה להם שארית, והטעם מפני מידה זו, כי חפץ חסד הוא. הקדוש ברוך הוא חפץ בחסד. רוצה במה שישראל גומלים חסד, אותו צד מזכיר להם.

היות שאינם כשרים בצד אחר, אז מה הם לא כשרים בצד אחר? הם עשו חסד, משכו במידה הזאת, בספירה הזאת שנקראת חסד. אז אם כן, אומר הרמ"ק: במידה זו ראוי לאדם להתנהג. אדם צריך להתנהג בחסד.

ואף אם ראה שאדם עושה לו רע ומכעיסו, אם יש בו צד טובה... שמטיב לאחרים, או מידה טובה שמתנהג כשורה, יספיק לו צד זה לבטל כעסו מעליו. אתה עשית חסאים, אתה נפלת, אבל אם אתה עושה חסד למי שלא מגיע לו, מי שלא חייב לו, תראה, גם למי שמגיע לו וחייב לו תעשה חסד, אבל אפילו למי שלא מגיע ואתה לא חייב לו, אז זה הצד יהיה מספיק לבטל כעסו מעליו, ירצה לבו ויחפץ חסד, ויאמר, די לי בטובה זו שיש לו. הקדוש ברוך הוא אומר, מספיק לי, אני רואה שהוא עשה את הטובה הזאת, אני חייב להתנהג איתו גם בחסד.

וכל שכן, זה אמרתי באנשים שלא מגיע להם, כל שכן שלא יכעס באשתו. אחד יש לו אישה, כמה צריך לעשות תשובה בין איש לאשתו. תפסיק להיות נודניק. אני אומר לכם, אני לא אומר את זה סתם, כמה אנשים, אני שומע בזוגות, בן אדם, אתה לא שם לב, אתה קשה, סתם, אתה נודניק, אתה מעיר הרבה, אתה מציק, אתה מתלונן, תפסיק עם זה, תפסיק עם זה.

לא נעים לחיות לידך, תפסיק עם זה. זה לא מוביל שום תועלת, שאתה מתלונן ושאתה לא מפרגן ושאתה כועס, ושאתה מביא רק היזק גם לאנשים סביבך וגם לעצמך. הקדוש ברוך הוא מתנהג איתך אותו דבר, אתה לא מבין מזה. מידת הדין גם תציק לך אם אתה מציק לאשתך, אם אתה מציק, זה רע.

צריכים להיות טובים. יבקש מה שצריך, לעשות מה שצריך, אבל לא להיות מציקים, לא להיות יקוב הדין את ההר, אני צודק, אני מגיע לי, אני צריך, לא. כמה שיותר לרקוד את הריקוד בין הדחיפה על האידיאליזם בזוגיות, במשימות של כל אחד, אבל גם למתק את האידיאליזם שאנחנו שואפים אליהם עם הרבה הרבה חסד. כדי פירשו רבותינו זכרונם לברכה: דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן החטא.

כמה אתה צריך להודות לאשתך, שמגדלת את בניך ומצילה אותך מן החטא. אם יודעים, אני עכשיו לבד בבית. לבד, יש פה שני ילדים איתי. אשתי טסה לאומן, פעם ראשונה בחיים.

אשתי עכשיו באומן, קבוצה של נשים עם איזה רבנית, טסו, התחזקות, אדרבא, מצוין. אתה מבין מה זה יום יומיים לבד? איי איי איי איי, כמה חסד, כמה חסד האיישה עושה איתך, כמה חסד, כמה חסד, כמה חסד זה דבר טבעי. כן, אז זה מה שאומרת הגמרא: דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן החטא.

כן יאמר על כל אדם: די לי בטובה פלונית שעשה לי. מספיק, אתה אומר, לא, אבל הוא לא נתן לי את זה, אדוני, תסתכל על מה שכן קיבלת. או שעושה עם פלוני, או מידה טובה פלונית שיש לו, ויהא חפץ חסד. תלמד מהקדוש ברוך הוא.

חפץ חסד הוא, אתה גם תהיה חפץ חסד, כל הזמן תחפש חסד. מה עשו איתי חסד ומה אני יכול לעשות חסד. וחסד הוא לא בכסף. לפעמים הוא בכסף, אבל זה לא הנקודה.

חסד זה להיות עם מחשבה טובה, מחשבה של להעניק, לאו דווקא למי שמגיע לו עכשיו, כמה שאפשר. במידה הנכונה, גם חסד צריך מידה נכונה, כן? יש אנשים יוצאים מהפרופורציה, ואז מה? חסד הוא לא אמיתי.

גם הוא יש לו כלי, גם הוא צריך פרופורציה, אבל בסוף עבודת השם גדולה להיות כמו הקדוש ברוך הוא, להבדיל, כן? דומים במידת של הקדוש ברוך הוא, חפץ חסד, להיות חפצי חסד. אה, שמחה כולנו לשבוע טוב, בשורות טובות, ברכה והצלחה, בעזרת השם, כתיבה וחתימה טובה, ושלום, אמן ואמן. אמן.

שבוע טוב. תודה רבה. בשורות טובות.



שער חמישי

שער ההכנה



פרק א • היום האחרון בשנה

פרק ב • טבילת גברים ונשים

פרק ג • נרות ערב ראש השנה

פרק ד • ערב ראש השנה והכנסת אורחים

פרק א

היום האחרון בשנה

מעלת ערב ראש השנה

נעבור להכנה לראש השנה, החל מערב ראש השנה. ערב ראש השנה הוא היום שלפני כניסת ראש השנה. מכיוון שראש השנה נכנס בערב, כל היום שלפניו הוא היום האחרון בשנה.

ליום הזה הזה יש כוח אדיר. צריך להיכנס אליו מתוך תשובה, ויש בו כוח לתקן דברים רבים מן השנה שחלפה. יש כלל שהכול הולך אחר החיתום: אם אדם היה צדיק כל חייו וביום האחרון נעשה רשע, הדבר הולך אחר הסוף; ואם היה רשע כל חייו וביום האחרון נעשה צדיק גדול, בסוף הוא נקרא צדיק. הכול הולך אחר החתימה.

ערב ראש השנה הוא יום גדול מאוד. צריך לדקדק בו במצוות, להתפלל ולעשות מעשים כדי לתקן את השנה שחלפה.

מנהג חסידים ואנשי מעשה להתענות בערב ראש השנה. מי שיכול להתענות בקלות ובכוחות גופו — מצוין. מי שאינו יכול להתענות יום שלם יכול להתענות חצי יום. בירושלמי נאמר שגם תענית של חצי יום מועילה, וכך מובא גם באיגרת התשובה של בעל התניא. (שולחן ערוך, אורח חיים תקפ"א, ב)

"הכול הולך אחר החתימה"

מי שאינו יכול לצום תענית גופנית יכול להוסיף תענית דיבור של שעה, שתיים או שלוש, כפי יכולתו, כדי להביא את היום האחרון של השנה לקדושה גדולה. יש לכוון בכך לתשובה ולמחילת העוונות.

כלל ישראל נהגו לעשות בערב ראש השנה התרת נדרים, התרת קללות וביטול חלומות רעים, פתרונות רעים ועין הרע בפני שלושה.

יש המדקדקים לעשות זאת בעשרה, והדבר עדיף, משום שכל דבר שיש בו עשרה יש בו השראת שכינה גדולה, כפי שאומרת הגמרא: "בעשרה שכינתא שריא". אם אין עשרה, אפשר לעשות את ההתרה בפני שלושה.

גם נשים, אם יכולות לבוא לבית הכנסת להתרת נדרים בערב ראש השנה או בסוף הסליחות, טוב שיעשו זאת. חשוב להיכנס לראש השנה בלי עוון נדרים.

נדרים הם דבר חמור מאוד. הגמרא אומרת שבעוון נדרים בניו ואשתו של האדם מתים כשהם קטנים, רחמנא ליצלן. הפה של האדם קדוש, כפי שנאמר: "לא יחל דברו" — אל יעשה את דיבורו חולין. בשמים מחשיבים את דיבורו של האדם, ולכן עליו להיזהר שלא לנדור נדרים ולא לקיימם.

בנוסף התרת הנדרים שתיקן מן החיז"א, שרוב בתי הכנסת, לפחות הספרדים, נוהגים לומר, עושים גם התרת קללות ומתירים עין הרע ודברים נוספים.

עין הרע אינה דבר שצריך לחיות בפחד ממנו, אך הגמרא אומרת שמתוך מאה אנשים שמתים, תשעים ותשעה מתים מעין הרע. לכן אדם צריך להיזהר שלא לעשות עין הרע לאחרים, לא להסתכל בצרות עין על אף אחד, אלא לפרגן ולומר: ריבובו של עולם, מגיע לו, תן לו עוד. אם נתפסה באדם עין הרע, ההתרה שעושים במסגרת התרת נדרים מועילה להסיר אותה. גם אם קיללו את האדם, ההתרה מועילה.

גם פתרון חלומות נכלל בכך. הגמרא במסכת ברכות אומרת שחלום הוא אחד משישים בנבואה. חלומות אינם דבר סתמי, ולכן אם אדם חולם חלום טוב שיכתוב אותו.

החלום ממתיק להתקיים לפי הפירוש שיפרשו אותו. הגמרא אומרת: "יחלמא דלא מפרשא כי אנגרתא דלא מקריא" — חלום שלא פירשו אותו הוא כאיגרת שלא קראו אותה. כל עוד לא קראו את האיגרת, לא יודעים מה כתוב בה והיא אינה מתבצעת. אם אדם מספר את החלום למישהו והלה אומר לו שזה נראה לא טוב או שדבר מסוים בחלום הוא סימן רע, החלום עלול להתפרש לפי הפירוש שאמר לו. לכן אין לספר חלומות אלא למי שאוהב את האדם מאוד, לתלמיד חכם הבקי בפירוש חלומות או לאדם שמבין בקבלה. רבי יהודה פתיה כותב במנחת יחודה שאדם יספר את חלומותיו למי שבקי לפרש אותם על פי הסוד. יש בחלומות רמזים עמוקים שמתלכשים בדברים שהאדם רואה, ואדם שיש לו דעת יכול לפרש אותם לטובה. ההתרה מועילה גם לפירושים רעים שפירשו לאדם על חלומיו ונתפסו בו.

בסליחות של ערב ראש השנה אומרים וידיו כרגיל, בין אם אומרים את הסליחות לאחר חצות ובין אם לפני עלות השחר.

בשחרית של ערב ראש השנה לא אומרים תחנון, משום שראש השנה הוא יום טוב ובערב יום טוב לא אומרים וידיו, כפי שנוהגים בכל ערבי הימים הטובים.

במנחה שלפני כניסת ראש השנה כן אומרים וידיו. בשחרית לא אומרים משום ערב יום טוב, אך במנחה רוצים להיכנס לראש השנה מתוך תשובה.

מנהג ישראל קדושים ללכת בערב ראש השנה לבתי עלמין, בעיקר לקברות צדיקים, ולבקש שזכותם תעמוד לנו ושיתפללו עלינו. בזהר ובגמרא כתוב שנפשות הצדיקים עולות בראש השנה למעלה לחקור ולדרוש מה נעשה בדיון של החיים. לכן מקדימים להתפלל אצלם ולבקש שיעמדו בתפילה עלינו. (רמ"א, אורח חיים תקפ"א, ד)

כניסה לבית העלמין אינה דבר פשוט. צריך להיכנס אליו כמה שפחות, ובמיוחד מי שיוזע שחטא, משום שזה מקום שבו המזיקים עלולים לתפוס את האדם.

מי שהולך לבית העלמין במקרה שהוא חייב, כגון ללוויה או לאדם קרוב, עדיף שיטבול במקווה לפני ההליכה. לפי המהרי"ח ויטאל, במקומות שונים, עדיף גם לכסות את המצח, למשל בכובע. על מצחו של האדם רשומים העבירות והפגמים שלו, וכאשר אדם פגום נכנס לבית העלמין, יש מזיקים ורוחות שעל פי מה שהם רואים במצחו עלולים להידבק בו.

מותר ללכת לקברות צדיקים, ובמיוחד כאשר מדובר בציון נפרד שאינו בבית עלמין כללי. גם אם הציון נמצא בבית עלמין כללי, אפשר ללכת, אך יש ללכת ישירות לציון ולהזירה. כדאי להשתדל לטבול לפני, ואם אפשר גם אחרי.

אין איסור ללכת ללוויה או לבית העלמין כאשר יש בכך צורך של כבוד או קרבה. האזהרה היא שלא להסתובב בבתי עלמין ללא צורך.

כאשר אדם הולך לקברי צדיקים, עליו להזירה שלא לשים את מנמתו אל המתים ולא לבקש מהצדיק עצמו דבר.

אין לומר לצדיק: בבא סאלי, אני מבקש ממך שתהיה לי פרנסה. אסור לבקש מצדיק דבר. מותר לבקש מהקדוש ברוך הוא בזכות הצדיק שנמצא במקום הקדוש, או לבקש מהצדיק שיתפלל על האדם ויברך אותו לפני הקדוש ברוך הוא.

אנחנו מבקשים שזכות התורה, המעשים הטובים, הצדיקות והקדושה של הצדיק יעמדו לנו בתפילה. אין לבקש מהצדיק עצמו דבר, ויש להזירה בכך מאוד.

נוהגים להסתפר בערב ראש השנה. שערות האדם, ובמיוחד השיער שעל הראש, מסמלות דינים קשים. לכן לא טוב לתת לשיער להאריך יותר מדי, ויש לקצץ אותו. (שולחן ערוך ורמ"א, אורח חיים תקפא, ד; משנה ברורה שם ס"ק כה)

יש גם טעם נוסף: אדם שהולך למשפט על חיייו אמור להיות טרוד, ולא לחשוב על תספורת וגילוח. כאשר אנחנו מסתפרים לפני ראש השנה, אנו מראים שאנו בוטחים בהשם יתברך שימצא לנו זכות, ירחם עלינו וידון אותנו לכף זכות. אנו מבקשים בסליחות: רחם עלינו, זכה אותנו וחפש לנו זכויות. רק הקדוש ברוך הוא יודע למצוא את המחשבה הטובה שלנו ולהכריע את הכף לטובה. הקדוש ברוך הוא חפץ שנצא זכאים. בערב ראש השנה יש להשתדל מאוד לתת צדקה בעין יפה. הצדקה מסוגלת לכפרת עוונות, לעזור לאדם במשפט ולהכריע את הכף.

האדם אוהב את ממונו. הממון נקרא דמים, משום שהדם והממון קרובים אליו מאוד. אדם עמל על ממונו, והוא חלק מנפשו. כאשר הוא נותן צדקה, הוא כאילו מפריש מחלבו ומדמו ומקריב חלק ממנו על המזבח. לכן לצדקה יש כוח גדול מאוד. צריך להרבות בצדקה כל השנה, ובפרט בחודש אלול ובערב ראש השנה, כדי לבוא עם זכות הצדקה ליום הגדול.

המקובל רבי ששון בן משה פרסאדו, בספר שמן ששון, חלק ג', דרוש סוכות, כותב שמצא סגולה גדולה לתת צדקה בשיעור ק"ס פרוטות כסף, כלומר 160 פרוטות כסף. זה שווה לארבעה גרם כסף, לפי מחיר הכסף בשוק באותו זמן. מחלקים את הכסף לעניים, והנהנה שלהם מן הכסף מכריעה את הכף לטובה. לכסף זה יש עניין של פדיון נפש. גם רבי חיים פלאניי כותב בספר שו"ת לב חיים, חלק ב' סימן קצ"ז, לעשות פדיון נפש בערב ראש השנה ובערב יום הכיפורים בק"ס פרוטות כסף. כך כתבו עוד מקובלים, ואשרי מי שעושה זאת.

פרק ב

טבילת גברים ונשים

טבילה בערב ראש השנה

יש מצווה על כל איש ישראל לטבול בערב ראש השנה (רמ"א, אורח חיים תקפא, ד; משנה ברורה שם ס"ק כו). במקווה טהרה. זה דבר גדול מאוד.

לא רק גברים יכולים לטבול. גם נשים, נשואות וגם רווקות, אם הן יכולות ללכת למקווה טהרה, יכולות לטבול. כך כותב הבן איש חי. הטבילה אינה חובה לנשים, אך היא דבר גדול.

יש מקוואות שאינם מאפשרים לנשים רווקות לטבול, כדי שלא יחשבו שהן טהורות ויוכלו לעשות דבר שאסור להן. במקומות שבהם אפשר לטבול, גם אישה רווקה וגם אישה נשואה יכולות לעשות זאת.

בספר מטה אהרן נאמר שאפילו נערים ובתולות שהגיעו לגיל מצוות ראוי להם לטבול. יש לדקדק בחציצה יותר מבשאר הטבילות של הזכרים במשך השנה, שבהן לא מדקדקים כל כך. בערב ראש השנה צריך לדקדק שהטבילה תהיה כראוי.

הבן איש חי, בשנה הראשונה, פרשת ניצבים סעיף ג', כותב לטבול חמש טבילות. הראשונה היא לטהרה, כדי לטהר את עצמו מטומאת קרי, זב, נידה וכדומה.

הטבילה השנייה היא לתיקון הכעס. הטבילה השלישית היא למתק את הדין והגבורה בחסדים. הטבילה הרביעית היא לפשוט מעליו את בגדי החול, ובה יכוון: "תכלה שנה וקללותיה". הטבילה החמישית היא לקבל עליו את הארת קדושת יום הזיכרון, כלומר ראש השנה, ובה יכוון: "תחל שנה וברכותיה". כך כותב מרן החיד"א בפרשת ניצבים.

במקום אחר כותב הבן איש חי לכוון בטבילות כנגד נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה, וכן בשם אה"י במילוי ההי"ן.

בטבילה הראשונה מכוונים לטהר את הנפש, ובטבילה השנייה לטהר את הרוח. בטבילה השנייה, בתוך המים, מכוונים את שם אה"י במילוי: אי-למ"ד-פ"א, ה"ה, ו"ד-ו"ו-דל"ת, ה"ה.

אנחנו נוהגים לטבול כנגד נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה, בסך הכול שבע טבילות. הטבילה הראשונה היא להסיר מן האדם את הטומאה שנטמאה בה, כדברי רבי נחמן. הטבילה השנייה היא לתקן את הכעס. נוספה טבילה אחת כנגד קבלת מצוות התשובה.

אחר כך טובלים עוד ארבע טבילות כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה: וי"ד, ה"א, וי"ו וה"א. בכל טבילה מכוונים לכל העולמות והתיקונים הקשורים באותה אות.

אפשר לעשות את הכוונות בתנועה בתוך המים: וי"ד בצד אחד, ה"א בצד שני, וי"ו בצד שלישי וה"א האחרונה בצד האחרון. יש הרבה כוונות במקווה הכתובות בספרים, אך זהו היסוד.

פרק ג

נרות ערב ראש השנה

הדלקת נרות, הפרשת חלה ותפילה על הילדים

יש מנהג שנשים יפרישו חלה בערב ראש השנה. אישה שיוזעת להכין לחם יכולה להכין בערב ראש השנה עיסה בשיעור קילו ושש מאות שישים ושישה גרם ולהפריש ממנה חלה בברכה.

לוקחים חתיכה מן העיסה ומפרישים אותה לצד. מי שאינה יודעת את הנוסח יכולה להסתכל בסידור במקום של הפרשת חלה.

אישה שעושה זאת בערב ראש השנה יכולה להיכנס ליום הדין עם זכות שתכריע את הכף לטובה. עליה לכוון שהיא מתקנת את חטא אדם הראשון.

חטא אדם הראשון התגלגל על ידי חוה, שהחטיאה את אדם הראשון. אדם וחוה נבראו בראש השנה, שהוא היום השישי לבריאה, היום שבו נברא האדם.

”

חז"ל אומרים שאדם הראשון נקרא כלתו של עולם. הקדוש ברוך הוא עשה אותו מעיסה של ארבעת היסודות, ולאחר מכן נפח באפיו נשמת חיים. האישה שמפרישה חלה מתקנת את מה שחווה גרמה — את טומאת כלתו של הקדוש ברוך הוא, כלומר את חטא אדם הראשון.

יש שנוהגות להפריש חלה בערב ראש השנה ויש שנוהגות בעשרת ימי תשובה. אפשר לעשות כך או כך, ואפשר גם לעשות את שניהם.

כתוב במדרש תנחומא, בפרשת תצווה, סימן ג', דבר מדהים: יש סימן טוב להדליק בראש השנה הרבה אורות בבית, ולא רק אורות, אלא למלא את הבית בנרות, ואם אפשר — בשמן זית.

אומר רבי חנינא סגן הכהנים: "אני הייתי משמש בבית המקדש, ומעשה ניסים היה במנורה". היו מדליקים אותה מראש השנה, מערב ראש השנה, והיא לא הייתה כבה עד השנה האחרת. המנורה הייתה מחזיקה בשמן של ערב ראש השנה עד ערב ראש השנה של השנה הבאה.

פעם אחת הזיתים לא עשו שמן טוב ולא היה שמן. הכהנים התחילו לבכות: אין שמן למנורה. רבי חנינא מספר שהוא היה בבית המקדש ומצא את המנורה דולקת יותר ממה שהייתה דולקת כל ימות השנה. נעשה נס כפול: השמן שנשאר משנה שעברה התרבה, והכול התמלא.

לכן כתוב שצריך להדליק את המנורה בשמן זית זך, כתיב למאור. במנחות שמקריבים בבית המקדש צריך גם שמן, אבל שם לא כתוב שצריך שמן כתיב.

כתיב פירושו שלוקחים זית ולוחצים אותו, ואת הטיפה הראשונה שיוצאת מכל זית לוקחים. תחשבו כמה זיתים צריך בשביל בקבוק אחד. זו הכוונה ב"כתיב למאור" — הכתיבה הראשונה מיועדת להדלקה.

למה מקפידים במנורה על שמן זית זך כתיב למאור, ובמנחות השמן מספיק ואין צורך בכתיב? אומר המדרש: אמר הקדוש ברוך הוא, למנורה אני עושה לכם נס — אתם שמים שמן בראש השנה והוא נשאר עד ראש השנה הבא. ממילא, אם מדליקים רק פעם אחת בשנה, תדליקו בשמן זית זך כתיב. אבל למנחות, שבהן שמים שמן כל הזמן, זה דבר רגיל.

מכאן למדו חכמים שבערב ראש השנה יש עניין להדליק נרות ושמן, מפני שהשמן בבית המקדש היה מתרבה מראש השנה עד ראש השנה. יש ברכה גדולה של אור גדול מערב ראש השנה.

לכן נשים ידליקו בערב ראש השנה נרות נשמה לצדיקים ולנפטרים שבמשפחה, ובכלל יש עניין להדליק הרבה אורות. לא לומר: תכבה פה, לא צריך את האור הזה. בראש השנה משאירים את כל האורות דולקים. זה סימן מצוין וסימן טוב מאוד. הדלקת הנרות בערב ראש השנה היא גם הדלקת הנרות האחרונה של השבת מכל שבתות השנה, וזה דבר חשוב מאוד.

בערב ראש השנה נשים נוהגות לעשות הפרשת חלה, מפני שהאישה קשורה לחטא אדם הראשון. אדם הראשון היה חלתו של עולם. הקדוש ברוך הוא יצר אותו מארבעה יסודות — עפר, אדמה, אש ומים או רוח — וערב אותם יחד, ברא את האדם ולבסוף נפח בו נשמת חיים. לכן אדם הראשון נקרא חלתו של עולם.

למה יש תיקון גדול בהפרשת חלה? מפני שהאישה פגמה בחלה של הקדוש ברוך הוא. כאשר היא עושה הפרשת חלה, זה תיקון למה שפגמה בחטא אדם הראשון, כשנטמאה חלתו של עולם — אדם הראשון.

אותו דבר בנו. נר של ערב שבת, ובמיוחד נר של ערב ראש השנה, הוא תיקון לאישה הקשורה לחטא אדם הראשון ולחטא חוה, שהחטיאה את אדם הראשון. לכן יש בנר של ערב ראש השנה כפרה לאישה על הדברים שהיא צריכה לתקן, עד השורש של חטא אדם הראשון.

הגמרא במסכת שבת דף כ"ג ע"ב אומרת בשם רב הונא: "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים" — מי שרגיל בנר זוכה לבנים תלמידי חכמים. (תלמוד בבלי, שבת כג ע"ב)

רש"י אומר שמדובר בנר של שבת ושל חנוכה. "הרגיל בנר" פירושו שהוא מקפיד ומהדר בו, מדליק בשמן זית, בכלים יפים ובמקום יפה. זו סגולה לבנים תלמידי חכמים.

חז"ל מספרים שרב הונא היה עובר על פתח ביתו של רבי אבין וראה נרות יפים דולקים. אשתו של רבי אבין הייתה מהדרת ומדליקה נרות שבת יפים, בכלים יפים ועם הרבה שמן. אמר רב הונא לתלמידיו: "שני גדולים יצאו מכאן". ואכן נולדו רב אידי בר אבין ורב חייה בר אבין, שני תלמידי חכמים גדולים.

בפרט צריך לדקדק בכך בערב ראש השנה, מפני שראש השנה קשור מאוד לילדים. ראש השנה הוא זמן פקידת עקרות.

הגמרא במסכת ראש השנה דף י' ע"ב אומרת ששרה, רחל וחנה נפקדו בראש השנה. שלושתן היו עקרות, והיו עוד עקרות, אבל שלושת אלה נפקדו בראש השנה. מכאן אומרים חז"ל שראש השנה הוא זמן פקידת עקרות. (תלמוד בבלי, ראש השנה יא ע"א)

לכן אישה תתפלל על הילדים שלה. זה הזמן שבו שורש הנשמות יוצא בראש השנה. יש להתפלל גם על נשים שצריכות זיווג ועל מי שצריך פרי בטן. הזמן המסוגל הוא נרות ערב ראש השנה, ולכן אישה תדליק אותם בהיזרזר גדול ובשמחה גדולה.

פרק ד

ערב ראש השנה והכנסת אורחים

הכנת הבית והזכות לארח

השנה ראש השנה הראשון חל בשבת. יש לנו יום ראשון של ראש השנה ויום שני של ראש השנה. בדרך כלל, כפי שאומר הוזהר הקדוש, היום הראשון הוא "דינא קשיא", דין קשה, והיום השני הוא "דינא רפיא", דין רפה. יש אנשים שדנים אותם ביום הראשון ויש שדנים אותם ביום השני. את מי שדנים ביום הראשון בודקים יותר לעומק ומדקדקים איתו, ואילו ביום השני מקילים יותר בדין ולא מדקדקים כל כך. לכן אנחנו תמיד שואפים שידונו אותנו ביום השני ולא ביום הראשון.

השנה, אל דאגה, היום הראשון הוא יום השבת. יש לנו כלל: אין דנים דיני נפשות בשבת. כמו שאומרת המשנה במסכת סנהדרין, אסור לדון דיני נפשות בשבת. ממילא אי אפשר לדון דין קשה בראש השנה ביום הראשון, וכל הדינים עוברים ליום השני, שהוא קל יותר. לכן השנה, בעזרת השם, הקדוש ברוך הוא יכתוב ויחתום את כל ישראל לחיים טובים ולשלום, בדין שיעבור חלק על כל ישראל, בשמחה ובששון, אמן.

בחנים יש עניין גדול לארח. בדרך כלל אדם מארח את משפחתו — את חמותו, את אחותו או את אחיו — וזה דבר טוב. גם לארח משפחה זו מצוות עשה מן התורה של הכנסת אורחים. הכנסת אורחים היא תמיד דבר טוב. כפי שאומרת הגמרא, למדנו זאת מאברהם אבינו: "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה". הכנסת אורחים היא דבר גדול מאוד, ומי שזוכה לארח אורחים בראש השנה — שכרו גדול מאוד.

כן כותב הוזהר הקדוש בפרשת אמור, דף ק"י: "יתנין, בשעה שהקדוש ברוך הוא אוהב איזה אדם, שולח לו דורון, והוא אורח עני כדי שיזכה על ידו. וכשמכניסו וזוכה בו, מושך על עצמו חוט של חסד מימין, ונרשם על ראשו. וכאשר יש דין בעולם, המזיק ייזהר וישמור את אותו אדם, ולכן מקדים הקדוש ברוך הוא לאדם מצווה שיזכה בה. וכאשר רצה הקדוש ברוך הוא להביא דין על סדום, זיכה תחילה לאברהם אבינו ושיגר לו דורון, והם המלאכים שבאו לסעוד אצלו, ובזכות זה הציל את לוט מתוך ההפכה".

"גדולה הכנסת אורחים להקבלת פני שכניה"

(תלמוד בבלי, שבת קכז ע"א)

תמה הזוהר הקדוש: כאשר הקדוש ברוך הוא אוהב אדם, הוא שולח לו אורח. אם הוא אוהב אותו מאוד, הוא שולח לו אורח שהוא גם עני, ואז האדם זוכה ממש להאכיל ולהשקות אדם עני, והדבר מציל אותו מן הדין. אברהם אבינו דקדק במצוות הכנסת אורחים, ובזכות המצווה הזאת הקדוש ברוך הוא הציל את לוט בן אחיו. אשרי מי שזוכה לארח בביתו אנשים בראש השנה.

בספרים מובאות כמה וכמה מעלות למי שזוכה לארח אורחים בראש השנה. ראשית, הקדוש ברוך הוא כופל את פרנסתו. כשמגיע זמן קציבת הפרנסה, נותנים לו כפול, מפני שהוא צריך פרנסה גם עבור עצמו וגם כדי שיוכל להכניס אורחים. שנית, הכנסת אורחים בראש השנה עוזרת לאדם להכריע את הכף שלו לזכות. לפעמים אדם נמצא חצי חייב וחצי זכאי, והמצווה הזאת של הכנסת אורחים היא בעלת כוח גדול; כאשר מניחים אותה על כף המצוות, היא מכריעה את כל הכף. לכן הכנסת אורחים בראש השנה היא סגולה גדולה להינצל מן הדין. עוד מובא שהיא מצילה ממיטה ומגזרות רעות, מזכה את האדם בעולם הזה ובעולם הבא, זוכה להיפקד בבנים זכרים, זוכה לאריכות ימים ומביאה טובה לו ולכל העולם.

כבר אמרנו שאמותינו הקדושות זכו להיפקד בבנים בראש השנה. שלוש מתוך האימהות שלנו זכו להיפקד בראש השנה, וזהו זמן של פקידת עקרות. לכן, אם יש נשים שצריכות פרי בטן, או נשים שאתם יודעים עליהן שצריכות פרי בטן, כדאי להתפלל עליהן בראש השנה. זה זמן מסוגל מאוד לפקידת עקרות.

בפרט, אם אדם זוכה לארח תלמיד חכם או אדם עני, המעלה גדולה עוד יותר. יש אנשים בודדים, מבוגרים או צעירים, ויש רווקים או גרושים שנמצאים לבד בבית בראש השנה. ראיתי כמה פעמים אדם רווק או גרוש שנמצא לבדו, מסכן, בראש השנה. תביא אותו אליך הביתה — איזו זכות גדולה יש לך. יש לו דין של אורח רגיל וגם דין של עני, מכמה בחינות, ולכן זו מצווה גדולה מאוד.

כן כותב רבי אברהם חמוי ז"ל, מן המקובלים, בספרו "בית דין": "מה טוב ומה נעים שיבוא אורח לבילי זה הביתה, כי כמה מעלות טובות הן". מזונותיו של אדם קצובים לו מתשרי עד תשרי, כפי שאומרת הגמרא במסכת ביצה, דף ט"ז. פרנסתו של אדם נכתבת בראש השנה ונחתמת ביום הכיפורים, ועד ראש השנה הבא. צדיקים — גם נכתבים וגם נחתמים ביום הכיפורים עצמו. (תלמוד בבלי, ביצה טז ע"א)

מה פירוש "חוץ מתשרי"? תשרי הוא ראשי תיבות של תורה, שבת, ראשי חודשים וימים טובים. הפרנסה בענייני חולין קצובה מראש השנה עד ראש השנה, אבל ההוצאות על תורה, שבת, ראשי חודשים וימים טובים אינן בכלל הקצבה; זהו אקסטרה שהקדוש ברוך הוא נותן לאדם.

כשאדם רואה אורח לבילי ראש השנה ומביא אותו לביתו, הרי ביום הזה קוצבים לו את הפרנסה. כותב רבי אברהם חמוי: כיוון שהוא הכניס לביתו אדם זר, כופלים לו את פרנסתו. אומרים מן השמים: לא ניתן לו רק עבור עצמו; הוא מכניס אורחים וצריך שיהיה לו גם עבור אחרים. הוא נותן צדקה, עושה חסדים ומכניס אורחים, ולכן נותנים לו כפול מן הפרנסה שרצו לגזור עליו. זה דבר גדול מאוד.



שער שישי

שער ראש השנה



פרק א • קידוש, המוציא וסדר הסימנים

פרק ב • בכי מתוך התעוררות הלב

פרק ג • סימן הפרנסה ואמירת המזמור

פרק ד • ראש השנה שחל בשבת

פרק ד

ערב ראש השנה והכנסת אורחים

הכנת הבית והזכות לארח

בעזרת השם נשב כולנו ונעשה קידוש כדת וכדין. השנה, כיוון שראש השנה חל בשבת, בקידוש מתחילים ב"יום השישי", ואחר כך אומרים את הקידוש של החג. בסוף חותמים: "ברוך אתה ה', מקדש השבת וישראל ויום הזיכרון", מברכים "שהחיינו" ויושבים לסעודה.

המנהג לעשות את הסימנים — דברים טובים, מתוקים ויפים — הוא מנהג נפלא. המנהג הנכון ביותר מבחינה הלכתית הוא לעשות את הסימנים אחרי ברכת המוציא. עושים קידוש, נוטלים ידיים, מברכים המוציא, אוכלים כית מן הלחם, ורק לאחר אכילת הכית מביאים את הסימנים ועושים את סדר הסימנים.

יש אנשים שנהגו לעשות הפסק בין הקידוש לנטילת ידיים: עושים קידוש, מביאים את הסימנים, אוכלים מהם, ורק לאחר מכן נוטלים ידיים. אין לומר שזה אסור, אבל אין זה מנהג נכון לפי ההלכה. אחרי הקידוש צריך להזדרז ליטול ידיים. ההפסק הזה עלול להכניס את האדם לספקות הלכתיים.

אם אדם אוכל מן הסימנים במצטבר כזית, נכנסת שאלה אם עליו לברך "בורא נפשות" לפני ברכת המזון. יש בזה מחלוקת הפוסקים, ולהלכה אין מברכים, מפני שברכת המזון שאנחנו עתידים לומר מוציאה גם את האכילה שאכלנו לפני המוציא. אבל מכיוון שיש מחלוקת, ספק ברכות להקל, ועדיף שלא להכניס את עצמנו לספק מלכתחילה. לכן המנהג הנכון ביותר הוא להביא את הסימנים אחרי המוציא, ולא לעשות הפסק בין הקידוש לנטילת ידיים. מי שנהג אחרת, ישתדל לשנות זאת; זה שינוי קטן, ויש בו עניין גדול.

"הסימנים מלפנינו לכל הלכה כולה."

לאחר נטילת הידיים מברכים המוציא. מנהג יפה ונכון להטביל את פרוסת הלחם בסוכר לאחר הברכה. אבל שימו לב: הסוכר אינו בא במקום המלח. לפי הקבלה המלח חייב להיות על השולחן, ותמיד שמים מלח על השולחן. כמו שנאמר: "על כל קרבנך תקריב מלח". בכל פעם שאוכלים ובכל פעם שעושים המוציא, צריך שיהיה מלח על השולחן.

לאחר המוציא טובלים מעט את הלחם במלח, שלוש טבילות קטנות, ואחר כך טובלים אותו בהרבה סוכר ואוכלים, כדי שיהיה מתוק ושנרגיש את המתקויות בפה. חלק גדול מן האשכנזים נוהגים לטבול את הלחם לא בסוכר אלא בדבש. המנהג שלנו הוא לשים מלח, סוכר וגם דבש: טובלים מעט במלח, אחר כך בסוכר, אחר כך בדבש ומחלקים לכולם, שיהיה מתוק ושניכרת המתקויות, וזהו סימן טוב. אין מוותרים על המלח, מפני שיש לו סגולות גדולות להסיר מן השולחן אחיזת החיצונים.

לאחר שכולם אוכלים כזית מן הלחם, מביאים לשולחן את הסימנים. זהו מנהג ישראל להביא לשולחן מיני מאכלים טובים ומתוקים. הסימנים משפיעים לכל השנה כולה. בין הסימנים יש קישואים, דלעת, רוביא, כרתי, סילקא — תרד, תמרים, תפוח מתוק בדבש או בסוכר, ראש כבש או ראש עוף או אד, כל אחד כפי מנהגו, רימון, אתרוג, ויש שמביאים גם ריאה.

אפשר להוסיף סימנים למי שרוצה. הסימנים העיקריים הם מה שאמרו חכמים, והם מופיעים בגמרא ובראשונים, אבל מי שרוצה להוסיף סימנים, ברכות ותפילות — אין בכך בעיה. אפשר להוסיף פול ולומר שיהיה לנו "פול כסף", ואפשר להוסיף גזר ולומר שיגזרו עלינו גזרות טובות.

מדוע מביאים דווקא את המאכלים האלה? מדוע מביאים תרד ולא גזר? רש"י, וכן רבים מן הראשונים, מביאים שהגידולים האלה ממחרים לגדול. אתה שותל אותם והם גדלים במהירות. חלק מהם גם מתוקים, כמו תפוח בדבש או רימון. אנחנו רוצים שיהיה לנו סימן שהשנה תהיה מוצלחת, שההצלחה תבוא במהירות, ושהיה לנו מתיקות, צמיחה וברכה.

גם לשמות של הדברים האלה יש סודות. על הסילקא ועל הכרתי אנחנו אומרים: "שיכרתו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו". אנחנו מכוונים על האויבים והמקטרגים שלנו בשמים ובארץ, שיסורו מעלינו. הדבר רמוז במילה "כרתי". לכן בסימנים יש סודות ורמזים עליונים בשמותיהם, וגם בדרך הגידול שלהם, שהם ממחרים לגדול, וגם בטעמם, שהם מתוקים, טעימים וטובים — סימן טוב מאוד.

יש גם טעם שמביאים בשם המקובלים. אכילת עץ הדעת הייתה בראש השנה. ראש השנה הוא למעשה היום השישי לבריאה, היום שבו נברא האדם וגם היום שבו חטא. אדם הראשון, ביום שנברא, חטא ולא הצליח להחזיק מעמד אפילו יום אחד. במה חטא? באכילת עץ הדעת.

תראו מה האכילה עשתה בעולם. אכילה היא דבר קדוש, ואדם צריך להיזהר באכילה שלו. האכילה מחיה את הגוף ואת הנפש, ועל האכילה יש ברכות. הגמרא אומרת: "מי שרוצה להיות חסיד, יקפיד בדיני ברכות". בברכות יש עניינים גדולים מאוד; הן מחזקות את הנשמה ועושות תיקונים. בכל דבר שאדם אוכל ושותה יש ניצוצות קודש שמתבררים ועולים. הנשמות שיש באכילה מתבררות ועולות גם בכונת האדם וגם בברכות שלו.

לכן הברכות והאכילה הן דבר גדול, וחטא אדם הראשון היה באכילה. חלק גדול מן התיקונים שעל האדם לתקן את פגמי נפשו ואת פגם חטא אדם הראשון הוא בענייני האכילה. אדם צריך למנוע את עצמו מאכילה אסורה או מהיסחפות אחרי תאוות העולם הזה באכילה, כמו שאמר שלמה המלך: "ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה". גם כאשר אדם מונע את עצמו מאכילה, למשל בתענית, יש בכך עניין גדול.

כיוון שחטא אדם הראשון היה דרך אכילה, אנחנו בראש השנה, ביום שבו אדם הראשון חטא, עושים תיקונים באכילה. אדם הראשון וחוה נענשו על חטא האכילה, ואנחנו עושים באכילה סימנים ותיקונים כדי לתקן את חטא אדם הראשון, שחטא באותו היום, בראש השנה.

כל דבר בעולם יש לו שורש גבוה למעלה. זה לא סתם שעץ צומח. הגמרא אומרת שכל עשב ועשב שיש בעולם יש לו מלאך שמכה בו ואומר לו: "גדל". אפילו עשב שוטה שצומח ברחוב מבין חריצי הרצפה אינו גדל סתם. יש מלאך בשמים, כוח רוחני בשם ה', שמכה בו ואומר לו: גדל. לכן הדברים האלה חשובים ועליונים מאוד.

בחטא אדם הראשון נפגמו כל החושים חוץ מחוש אחד. אילו חושים יש לנו? חוש הראייה, חוש הריח, חוש השמיעה, חוש הטעם וחוש המישוש — העיניים, האוזניים, האף, הפה והידיים. חמישה חושים.

כאשר אדם הראשון חטא, הוא חטא בכל החושים חוץ מחוש הריח. לא כתוב שחוה הריחה את הפרי, ולא כתוב שאדם הראשון הריח את הפרי. הנחש התחיל לדבר עם חוה, והיא שמעה אותו כשהוא פיתה אותה; כך נפגם חוש השמיעה. לאחר מכן היא הלכה לבעלה ודיברה איתו ופיתתה אותו לחטוא, וגם הוא נפגם בחוש השמיעה.

אחר כך, כאשר הנחש לקח אותה אל העץ, נאמר: "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים". היא הסתכלה על העץ וראתה שהוא יפה ותאוה לעיניים, והראייה שלה התכוונה לחטוא. לאחר מכן היא נגעה בעץ ולקחה ממנו, ואכלה. כך נפגם חוש המישוש וחוש הטעם.

לאחר מכן היא נתנה גם לאדם הראשון, והוא אכל. לאדם הראשון הייתה טענה. הקדוש ברוך הוא שאל אותו, והוא אמר: "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל". חז"ל אומרים שאישה נאמנת על בעלה בשני דברים, ואחד מהם הוא אכילה.

בעניין נידה, לאחר שאישה נטהרת היא צריכה לספור שבעה ימים נקיים, ורק אז לטבול במקווה ולהיות מותרת לבעלה. נאמר: "וספרה לה שבעת ימים". הגמרא אומרת שהיא נאמנת על הספירה. אם אדם ישאל את אשתו: "מי אמר שאת ביום הרביעי או ביום השביעי? תראי לי אין ספרתי" — אין לו לשאול אותה כך; היא נאמנת על הספירה.

הדבר השני הוא אכילה. אם אדם אומר לאשתו, שיוזעת את הלכות הכשרות, והיא נותנת לו מאכל, הוא יכול לאכול ואינו צריך להתחיל לבדוק את כשרותה. כמובן, מדובר באישה יראת שמים שיוזעת את ההלכות. אם היא אומרת לו: "זה בשר חלק", הוא אינו צריך לבקש לראות את עטיפת הבשר כדי לבדוק את הכשרות; היא נאמנת.

אדם הראשון אמר: היא נתנה לי מן העץ ואוכל, ואני אכלתי. לא בדקתי אם זה עץ אסור או עץ מותר. אבל הקדוש ברוך הוא לא העניש אותו רק על כך שאכל. כך כותב הרב דסלר: על מה הוא נענש? על כפיות טובה, על כך שהאשים את אשתו. הקדוש ברוך הוא אמר לו: "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו", והוא הפיל את כל האשמה עליה, כאילו היא האשמה. על כפיות הטובה הזאת הוא מורק מן עדן.

אילו אדם הראשון, אחרי חטא עץ הדעת, היה אומר "חטאתי לה" ולא היה מפיל את כל האשמה על אשתו, כך כותב הרב דסלר, הוא היה נשאר בן עדן ולא היה מורק ממנו. אדם הראשון חטא בכפיות טובה, כפי שאומרים חז"ל.

כל החושים חטאו חוץ מחוש הריח. לכן אומרת הגמרא: מהו הדבר שהנשמה נהנית ממנו והגוף אינו נהנה ממנו באותה מידה? הכוונה שהגוף נהנה מעט והנשמה הרבה — זהו חוש הריח. לכן נאמר: "כל הנשמה תהלל יה, הללויה". הריח נותן כוח עצום לנשמה. כאשר אדם עצוב או נמצא בתענית, שיריח ריח טוב, הרבה ריח טוב, וינשום עמוק. הדבר מחזק מאוד את הנשמה. חוש הריח נשאר נקי וטהור.

לכן משיח צדקנו, בעזרת השם שיתגלה במהרה, ידון את בני האדם בחוש הריח, כמו שאומר הנביא: "ולא למרא לא עיניו ישפוט ולא למשמע אוזניו יוכיח, והריחו ביראת ה'". המשיח יריח ויאמר: אתה רשע, אתה צדיק, אתה צודק, אתה חייב, אתה זכאי — הכול בחוש הריח. חוש הריח הוא החוש הטהור והנקי ביותר, שבו ישתמש מלך המשיח, מפני שלא נפגם בחטא אדם הראשון.

בסימנים שאנחנו עושים בראש השנה אנחנו מתקנים גם את האכילה שבה נפגמו אדם הראשון וחווה. הדבר מופיע בספרים רבים, בראשונים ובאחרונים, ויש טעמים רבים לסימנים האלה. הסימנים מביאים אותם לאחר שאוכלים מן המוציא כזית.

הדבר הראשון שניקח מן הסימנים הוא התמר. מברכים עליו "בורא פרי העץ" ומכוונים לצאת ידי חובה ולפטור את כל פירות העץ שנאלץ בהמשך. אם זה תמר צהוב חדש, שנדל השנה על העץ, מברכים עליו גם "שהחיינו". אם הוא משנה שעברה והיה במקפאי, אין מברכים עליו שהחיינו.

מתי אפשר לברך על התמר שהחיינו? רק כאשר התמר לא היה לפנינו בשעת ברכת שהחיינו בקידוש. לכן הדרך המתקנת והנכונה היא אחת משתיים: או שהסימנים יהיו על השולחן אי יהיו מכוסים במפה, כך שבקידוש לא נראה אותם, או — וזה הטוב ביותר — להסיר אותם מן השולחן ולהביאם רק לאחר המוציא.

לאחר שמברכים על התמר "בורא פרי העץ", אוכלים ממנו, ואם הוא חדש מברכים עליו גם שהחיינו. אם יש על השולחן פירות עץ חדשים נוספים, כגון תבשלים וכדומה, ברכת העץ והשהחיינו על התמר פוטרת גם אותם.

ניקח גם דבר מפרי האדמה שאינו מבושל, כגון בוסן, ונברך עליו "בורא פרי האדמה". בכך נכון לפטור את שאר הסימנים שברכתם בורא פרי האדמה והם מבושלים. כיוון שהם נאכלים עם הפת, לאחר המוציא אי אפשר לברך עליהם בורא פרי האדמה בתוך הסעודה. לכן לוקחים דבר שאינו נאכל עם הפת, כמו בוסן, מברכים עליו בורא פרי האדמה, והוא פוטר את שאר הסימנים.

לאחר הברכות אומרים "יהי רצון". על התמר, שעליו בירכנו בורא פרי העץ, קודם טועמים ואחר כך אומרים את היהי רצון. בשאר הדברים, כיוון שאין מברכים עליהם בפני עצמם, אומרים קודם את היהי רצון ואחר כך טועמים מהם. כך עושים בכל סימן וסימן.

על התמר אומרים: "יהי רצון מלפניך, ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שייתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו". כאשר אומרים בתפילה הזאת שייתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו, מתכוונים לשונאים ולאויבים התחתונים בעולם הזה, לאומות העולם — לאיראנים, לסורים, לעיראקים, לתימנים ולכל השונאים שלנו ומבקשי רעתנו — שהקדוש ברוך הוא יכלה אותם מן העולם.

צריך להיזהר מאוד שלא לכוון על שום אדם ממשאל. אם יש לאדם מחלוקת עם מישהו ממשאל, אם מישהו מציק לו או פוגע בו, חלילה לא יכוון עליו במילים האלה. אנחנו לעולם לא מקטרגים ולא מבקשים רעה על שום אדם ממשאל, ובמיוחד בראש השנה. אם אדם מקלל את חברו, הוא מתקלל בעצמו; ואם הוא מבקש דברים רעים על חברו, הדבר חוזר אליו.

מה כן אפשר לבקש? שיחזור בתשובה. אפשר לומר: יהי רצון שהוא יחזור בתשובה ולא יצער אותי יותר; שיחזור בתשובה ויבקש סליחה; שיחזור בתשובה ויחזיר לי את הגזלה אשר גזל. אבל אין לבקש רעה על אדם ממשאל, אלא שיחזור בתשובה.

כן מובא בגמרא על רבי מאיר בעל הנס. היו לו שכנים שהציקו לו מאוד, ורקו עליו דברים וקיללו אותו. רבי מאיר בעל הנס, שהיה קודש קודשים, רצה להקפיד עליהם ואמר: אני אתפול שימותו. אמרה לו ברוריה אשתו, שהייתה צדקת גדולה: "חס וחלילה, אל תעשה כך; התפול עליהם שיחזרו בתשובה".

שנאמר: "ייתמו חטאים מן הארץ (תהילים קד, לה; תלמוד בבלי, ברכות י"א) ורשעים עוד אינם" לא נאמר "חוטאים" אלא "חטאים". החטאים שלהם ייתמו, והם יחזרו בתשובה. ברוריה הייתה אישה גדולה מאוד.

בגמרא במסכת עירובין, דף כ"ג עמוד ב', מובא שהייתה מלמדת בישיבה של רבי מאיר בעל הנס. אם הייתה רואה אדם שלומד בצורה יבשה ואינו מוציא את התורה בפיו, הייתה נותנת לו בעיטה ואומרת, כפי שמובא בגמרא, שצריך שכל האיברים ילמדו את התורה: לזו, לדבר, להוציא את התורה ולהתלהב.

פעם אחת הלכה בדרך עם רבי יוסי הגלילי, ושניהם היו צריכים להגיע לאותה עיר. הוא שאל אותה: "באיזו דרך נלך ללוד?" היו שני שבילים, והוא שאל באיזו דרך ללכת. אמרה לו: "גלילי שוטה, מה אתה אומר לי 'באיזו דרך נלך ללוד?' אל תרבה שיחה עם האישה!" שאל אותה: "ימה אמרת?" אמרה לו: היה לך לומר "באיזה ללוד". המילה "נלך" משמעה שאנחנו הולכים יחד, ואנחנו איננו הולכים יחד; אתה כאן ואני כאן. הייתה תקיפה מאוד, ברוריה, אשתו של רבי מאיר בעל הנס, צדקת גדולה. היא גם הייתה מנחת תפילין, מפני שרבי מאיר סבר שאישה יכולה להניח תפילין, וכן נהגה.

כאשר ברוריה ראתה את בעלה מקפיד על שכניו, הוא אמר לה: אני מקפיד עליהם שימותו. היא אמרה לו: חס וחלילה, אל תעשה כך; תתפול עליהם שיחזרו בתשובה. היא התפללה עליהם, והגמרא אומרת שהם חזרו בתשובה, כיבדו את רבי מאיר בעל הנס כבוד גדול והפכו להיות תלמידיו. תראה מגדולתה של אותה אישה.

אדם לעולם לא יתפלל על שום אדם ממשאל דברים רעים. אפילו אם אדם אומר: אני לא מתפלל עליך שום דבר רע, שהקדוש ברוך הוא יטפל בך — גם זה אסור. זה נקרא מסירת דין לשמים. אל תאמר לקדוש ברוך הוא שיטפל במישהו בארץ. לנויים אפשר להתפלל כך, אבל ליהודים אסור.

מי אמר זאת? שרה אמנו, צדקת וקודש הקודשים. פעם אחת אמרה לאברהם אבינו: "שפוט ה' ביני וביניך". הגמרא אומרת שבגלל המילים האלה היא מתה בקיצור ימים, בזמן שיצחק אבינו היה בעקדה. מדוע? מפני שמסרה דין לשמים על אברהם אבינו, אפילו מתוך כוונה טובה ולשם שמים. אסור בשום אופן למסור דין לשמים.

לכן, כשאדם אומר על התמר: "יהי רצון מלפניך, ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שייתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו", כיוון על השונאים ועל מבקשי רעתנו מכל האומות, אבל לא, חס וחלילה, על שום אדם ממשאל.

לאחר התמרנוהנים לאכול רוביא. רוביא היא שעועית ירקה שיש בה כמה גרגרים. אין מברכים עליה בפני עצמה, מפני שהיא מבושלת. כבר בירכנו בורא פרי האדמה על הבוטן, והוא פוסר את הסימנים המבושלים. לכל אחד מן הסימנים יש תפילה לפי הסידורים, ואין צורך לעבור עכשיו על כל נוסחי היהי רצון. התפילה היא העיקר; הטעמה מן התבשיל היא רק סימן ורק הדרך לומר את היהי רצון.

פרק ב

בני מתוך התעוררות הלב

האם מותר לבכות בראש השנה

ראש השנה עצמו הוא יום קדוש ויום הדין. לכאורה, ביום דין אדם שיש לו משפט לחיים או למוות מתרגש, מצטער, בוכה ומתענה. ואילו אנחנו בראש השנה אוכלים, שותים, שרים ושמחים ואוכלים תפוח בדבש. האם מותר לבכות בראש השנה?

בעיקרון ראש השנה הוא יום טוב, ולכן אסור להצטער בו. אסור לאדם לעורר את עצמו לבכות בראש השנה או לגרום לעצמו צער ולהתעורר לבכי.

מצד שני, האר"י הקדוש כותב בשער הכוונות, בלשון המהרר"י, שמורו האר"י היה נוהג לבכות הרבה בתפילות ראש השנה, ומכל שכן בתפילות יום הכיפורים. הוא היה אומר שמי שבכיה אינה נופלת עליו בימים האלה, זו הוראה שאין נשמתו הגונה ושלמה.

האר"י הקדוש אומר שיש בראש השנה שני ימים. היום הראשון הוא יום דין קשה, והיום השני הוא דין רפוי. חלק מהאנשים נידונים ביום הראשון וחלק ביום השני. אדם צריך להתפלל שהקדוש ברוך הוא ידין אותו ביום השני, מפני שמי שנידון ביום הראשון מדקדקים איתו יותר, ואילו ביום השני אין מעיינים ומדקדקים כל כך.

"אבל אם הוא מתעורר להצטער ולבכות, זה סימן טוב, להפליה לזו המתעוררת"

אין אדם יודע אם הוא נידון ביום הראשון או ביום השני? אומר האר"י הקדוש שאם אדם מרגיש התעוררות בלב ובכיה רבה מאלה בתפילה, הרי זו הוראה שהוא נידון באותה שעה למעלה. הוא מתפלל, פתאום משהו מתעורר בו, יש התרגשות והתעוררות, ופתאום יש לו דמעות — זו השעה שדנים אותו בשמים. אז צריך לתפוס את הראש חזק ולהתפלל.

הדבר יכול לקרות ביום הראשון או ביום השני. הגאון מווילנא, כפי שמובא בספר מעשה רב בסימן ר"ז, אמר להקפיד שלא לבכות בראש השנה.

אין כאן סתירה. מה שאמר האר"י אינו שאדם יגרום לעצמו בכי. אם אדם עושה ניגונים של בכיה ומנסה לבכות, שלא ינסה. אבל אם הוא מתעורר מעצמו לבכות, זה סימן טוב, שהנשמה שלו מתעוררת, ובאותה שעה הוא נידון — ולכן יבכה.

כלל של דבר: ראש השנה אינו יום שבו מייסרים ומצערים את עצמנו. צריך לחשוב מחשבות טובות. אבל אם אדם מתעורר לבכי ויש לו התעוררות הלב, ואם הבכי יוצא מאליו, שיבכה ויתפלל מעומק ליבו, כי זו השעה שבה דנים את האדם.

פרק 9

סימן הפרנסה ואמירת המזמור

פתיחת ההיכל ותפילה על הפרנסה

בראש השנה נוהגים הספרדים, ובחלק מהמקומות גם האשכנזים, לפתוח את ההיכל בסוף התפילה. פתיחה זו נמכרת בדמים מרובים ונקראת "פתיחת הפרנסה". מה המקור לכך ומה הקשר לפרנסה? המקור הוא גם באר"י הקדוש. בספר פרי עץ חיים, בשער התפילות, בראש השנה, פרק ז', הוא אומר: "וקודם קדיש בתרא, שלא יחסרו לו מזונותיו כל השנה, יאמר המזמור כד בתהלים". זהו המזמור שאנו אומרים: "לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה" (תהלים כד, א). לפי האר"י הקדוש, אמירת המזמור אחרי הקדיש האחרון של תפילת ראש השנה היא סגולה שלא יחסר לאדם פרנסה כל השנה. לכן מוכרים את פתיחת ההיכל בדמים מרובים. אבל פתיחת ההיכל עצמה אינה כתובה באר"י הקדוש. כתוב לומר בסוף ראש השנה את המזמור, בלי כוונות מיוחדות ובל' שהאר"י מזכיר פתיחת היכל.

"לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה"

(תהלים כד, א)

מי שלא פתח את ההיכל לא הפסיד דבר בפרנסה. צריך לומר את המזמור. פתיחת ההיכל היא סימן: כמו שאני פותח את ההיכל, כך ייפתחו שערי הפרנסה. אבל במהות, העיקר הוא אמירת המזמור והכוונה שהכול של הקדוש ברוך הוא: "לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה". הכול של הקדוש ברוך הוא, והפרנסה מאת ה'.

יש בתי נכסת שבהם אנשים קבועים קונים בכל שנה את פתיחת ההיכל של הפרנסה, כאילו זו המצווה שלהם. זו טעות. אדם קנה פעם אחת בחמשת אלפים שקל, או בעשרת אלפים או בסכום אחר שהוא יכול להרשות לעצמו — בשנה הבאה עליו לתת למישהו אחר. אם היה תלוי ב', הייתי קובע שאי אפשר לקנות את פתיחת ההיכל בכל שנה: מי שקנה שנה אחת לא יקנה בשנתיים הבאות. אם יש פתיחת היכל בשחרית, אפשר לקנות בשחרית, אבל לא נכון שאדם אחד יתעקש לקחת את הכול בכל שנה ולהעלות את המחיר. את המזמור יכולים לומר כולם יחד. לפי האר"י הקדוש, לא כתוב כלל לפתוח את הדלתות; זה מנהג אחרונים שנהגו בו כדי לעשות סימן. לכן לא צריך להתרגש מזה יותר מדי. מי שזה עושה לו טוב ורוצה לפתוח ולומר את המזמור בקול — מצוין, אבל אם קנית פעם אחת, תשחרר את המצווה לאחרים.

זה לא מועיל לאדם לפרנסה שהוא מתעקש לקחת בכל שנה, ובינתיים הוא מצער את כולם. ככל שאדם לומד לוותר, שיוותר גם לאחרים. מי שלא פתח את ההיכל לא צריך לדאוג; הפרנסה שלו אינה קשורה לפתיחת ההיכל. שיאמר את המזמור, והוא מועיל לכולם לפרנסה.

הניקוד בשם ה', כפי שדיברנו כמה פעמים, משתנה מברכה לברכה. יש שם הוי"ו, ולפעמים מנקדים אותו בחיריק, בסגול, בפתח או בקמץ. כל ניקוד, כפי שכתוב באר"י הקדוש בשער טנתיא, הוא כנגד אחת הספירות.

מה הכוונה? זה כמו כתובת. אדם כתב מכתב וצריך למען אותו למקום מסוים. כך אנו שמים את הניקוד בשם ה' — למשל חיריק, שהוא כנגד בינה — ושולחים את התפילה לספירת הבינה, כדי שתעלה אותה לקדוש ברוך הוא.

יש חכמה, בינה, חסד וכל שאר הספירות. אנחנו מפעילים את הספירות, מן האליף ועד התיי. במזמור הזה יש מחלוקת כיצד מכוונים את

שם ה'. מן החידי"א כותב לכוון כפי שכתב בעל משנת חסידים, במסכת ליל ראש השנה, פרק ח': יי"ד בשווא, ההי"א הראשונה בסגול, הוי"ו אחריה בקמץ או בפתח, וההי"א האחרונה ללא ניקוד. כך מכוונים באמירת "לה' הארץ ומלואה". הניקוד אינו דבר סתמי; הוא כמו כתובת של דבר שפותח דבר. הבן איש חי כתב בספר לשון חכמים לומר את המזמור לא רק בראש

השנה וביום הכיפורים, אלא בכל אחד מעשרת ימי תשובה. הוא אינו כותב שם כיצד לנקד את שם הוי"ה, אלא לומר את המזמור כפי שהוא. כך כתב גם מן החידי"א.

לאחר אמירת המזמור יש תפילת "יהי רצון" המופיעה בסידורים. ברוב הסידורים לא מופיע הנוסח המתוקן ביותר. הנוסח המדויק לתפילה שאחרי המזמור מופיע בספר כף אחת למרן החידי"א, בסיומן ת"ד, ושם זו תפילה על הפרנסה. נאמר שם: "יהי רצון מלפניך, ה' אלקינו ואלוקי אבותינו, האל הגדול, הגיבור והנורא, שתתמלא רחמים ותחונן עלינו, למען או למען קדושת המזמור הזה וקדושת השם הקדוש". בסוף יש תוספות של כוונות ושמות חשובים שאינם מופיעים ברוב הסידורים. מי שרוצה יוכל לקבל את הנוסח המתוקן בקבוצת אתר השיעורים, להדפיס אותו ולקרוא אותו בראש השנה בפתיחת ההיכל של הפרנסה. נוסח מן החידי"א הוא המדויק ביותר.

התפילות האלה נועדו למשון שערי שפע. על שערי השפע יש ממונים, מלאכים שונים, וכשיודעים לכוון בשמותיהם — בלי להוציא את השמות בפה — הדבר מעורר את הממונים להעלות את התפילות לקדוש ברוך הוא ולהוריד את השפע.

פרק 9

ראש השנה שחל בשבת

השופר שבמחשבה ובדבקות

מור"י ורבותי, ראש השנה. השנה יחול ביום השבת. ראש השנה הוא הרי יומיים, והיום הראשון הוא מזאורייתא, והיום הראשון חל בשבת. כידוע, כשראש השנה חל בשבת, לא תוקעים בשופר. בשופר יש עניינים גדולים מאוד וסודות גדולים מאוד. דיברנו על זה בשיעור של יום השבת, ואני לא ארחיב כאן, רק אומר שהשופר מבלבל את הסיטרא אחרא, את היצר הרע, את הסמאל. השופר גורם תיקונים עליונים אדירים שאין לתאר, ובמיוחד הוא מתקן דברים שאי אפשר לתקן בדברים אחרים. הרעש"ש כותב שכל השנה, אם תנסה לתקן תיקונים, בשעת תקיעת שופר אפשר לתקן חטאים שקשה לתקן אותם. בשעת השופר אפשר לתקן מה שאי אפשר לתקן כל השנה כולה. זו שעת רצון אדירה מאוד. כבר הסברנו את מה שכתוב בזוהר הקדוש, שיש עבירה אחת בכל התורה שאין לה תשובה, שאי אפשר לחזור עליה בתשובה — פגם הברית, הוצאת שבת זרע לבטלה. זה דבר תמוה: איך יכול להיות שאין על הדבר הזה תשובה? ותירצנו, על פי מה שכתוב בעל התניא באיגרת התשובה, שהכוונה היא שאי אפשר לעשות תשובה תחתונה. תשובה מיראה אינה מתקנת את הפגם הזה, אבל תשובה מאהבה כן מתקנת אותו.

ויש עוד דבר שמתקן את פגם הברית — תקיעת שופר. יש בתקיעת שופר תיקון גדול מאוד לפגם הברית. אומר הרש"י: כמו אדם שיושב עם המלך בצורה רשמית, במשרד שלו, כשיש סדר יום ואי אפשר לבקש כל דבר, אבל לפעמים הוא פוגש את המלך לבדו בגינה, כשהמלך בשדה. שם הוא יכול לדבר עם המלך ולבקש דברים שאי אפשר לבקש בפגישות הרשמיות. זו שעת רצון, והמלך יכול לשמוע אותו.

"יום טוב לו ראש השנה לחן זהירות בלבב, במקדש היו יוקעים, אבל לא במדינה"

(משנה, ראש השנה ד, א; תלמוד בבלי, ראש השנה כט ע"ב)

כך אומר הרש"י: שעת השופר היא שעת רצון, אהבה וחיבה של הקדוש ברוך הוא. כל המקטרגים והמחשיתים עלינו סותמים את פיהם מפחד ה'. "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" — לא רק עם ישראל יחרדו, אלא גם כל כוחות מעלה, כל המקטרגים יחרדו מן השופר, ישתקו וייסתמו.

השנה יש לנו ראש השנה בשבת, ואין תקיעת שופר. צריך לשאול: איך יכול להיות שחכמים ביטלו מצוות עשה מן התורה של תקיעת שופר, שהיא מצווה כבירה וגדולה ומתקנת תיקונים גדולים, בגלל חשש דרבנן? מן התורה מותר לתקוע בשופר בשבת. כשהיה המקדש, היו תוקעים במקדש גם בראש השנה שחל בשבת, ורק מחוץ למקדש לא היו תוקעים.

כך אומרת המשנה במסכת ראש השנה, דף כ"ט עמוד ב': "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה". חכמים לא ביטלו את תקיעת השופר במקום המקדש, אבל בשאר כל ישראל ביטלו את השופר בשבת שחל בו ראש השנה. למה? משום חשש שמא אדם שאינו יודע לתקוע וצריך לשמוע שופר ייצא עם השופר מחוץ לתחום, ויציא אותו מרשות היחיד לרשות הרבים או יעבור על תחום שבת ויחלל את השבת. (משנה, ראש השנה ד, א; תלמוד בבלי, ראש השנה כט ע"ב)

זה דבר תמוה: בגלל חשש של חכמים, חשש דרבנן, ביטלו מצוות עשה מן התורה שהתיקון שלה כל כך גדול. כבר אמרנו כמה תירוצים על הדבר, אבל נקרא בלשונו של האדמו"ר מסלונים בספר "נתיבות שלום" כמה מילים על הפנימיות שבדבר.

במאמר "זיכרון תרועה", על המשנה "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה", אומר בעל "בית אברהם": בכל המצוות יש חלק של מחשבה ודיבור, ויש חלק של מעשה בפועל. מעשה על ידי האיברים נקרא "מדינה", וזו הכוונה: "במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה". המקדש הוא רמז למחשבה. במחשבה ובדיבור אנחנו כן תוקעים בשופר, אבל לא במדינה — לא בגוף ובאיברים, במעשה בפועל.

אם כן, לא בטלה תקיעת שופר בשבת. החלק המעשי אמנם אינו מתקיים, אבל כל מה שנוגע לחלק של המחשבה, הכוונה והעניינים הפנימיים של תקיעת שופר — נוהג ושייך גם בשבת קודש. יוצא שכשראש השנה חל בשבת, עניין השופר מתקיים במדרגה עילאית יותר מבימות החול.

מהו העניין המחשבתי בשופר? השופר הוא דבקות בקדוש ברוך הוא בלי מילים. כשאדם מדבר ומתפלל, אפשר לתפוס במילים שלו: כאן הוא פספס, כאן לא דייק, כאן אמר לא נכון. אבל כשאדם מוציא קול פשוט, בלי מילים, אין למקטרגים ולמשטינים במה לתפוס. הקול של השופר הוא הקול של הנשמה. הוא כמו יללה, כמו שאומרת הגמרא בראש השנה: "ילולי יליל, נכוני גנחי" — הוא מיילל וגונח, גניחה ויללה של הנשמה בעומק שלה. העניין המחשבתי של השופר הוא להידבק בקדוש ברוך הוא ולומר: ריבונו של עולם, אני לא יודע תמיד לבטא את עצמי בלשון. יש לי קול פנימי עמוק שמרגיש קרבה אליך ורוצה קרבה אליך, גם אם אני לא יודע לבטא את זה במילים, גם אם אני לא יודע לעשות את המעשים הנכונים. תקרב אותי, ריבונו של עולם, אליך. תקבל את התשובה שלי מעומק הלב, שלפעמים אינה מצליחה להתלבש במילים ובמעשים הנכונים.

לכן ביום השבת, בעזרת ה', כשיחול בו ראש השנה, אדם צריך לחשוב בדבקות בשם, ולבקש מהי שידיבק אותנו בו, גם אם אנחנו לא יודעים איך לעשות הכול נכון. ריבונו של עולם, הלב שלנו טהור ורוצה אותך. זה העניין של השופר, וזה נשאר.

כל אדם צריך בראש השנה לעשות ככל שידו מגעת, לנצל את הזמן לתפילה, לדבקות בשם, לקריאת תהילים ולניצול הזמן. לא לעשות את ראש השנה יום של שינה ואכילה. זה יום הדין ממש, יום הדין ממש.



שער שביעי

שער הצמיחה



פרק א • סיפורי צדיקים

פרק ב • קבלות טובות למעשה

פרק ג • שמחת ארץ ישראל ומצוות יישובה

97 ק א

סיפורי צדיקים

להתחזק בדברים שאפשר לעמוד בהם

לצד כל הדברים שדיברנו עליהם בראש השנה, כל הסימנים הטובים וכולי, יש סגולה מפורסמת לפרנסה שמובאת בספר "סגולת ישראל", שחיבר החסיד רבי שבתי איש ליפשיץ, הוא מביא בשם זכר צדיק וקדוש לברכה. מרן מהרא מזידיטשוב, שיקנה כל אחד בערב ראשהשנה סכין חדש וישחיו אותו. כל אדם ישתדל לקנות סכין חדש ולהשחיו אותו, והוא מסוגל לפרנסה על כל השנה. יש אומרים שבסכין הזה יחתוך את הלחם בראש השנה, אבל כן לא כתוב שיחתוך בו את הלחם, אלא רק שיקנה סכין חדש וישחיו אותו לפני כניסת החג. יש כאלה שפרסמו שהסגולה היא לקנות סכין מכסף טהור, אבל זה לא כתוב בסגולה. יכול להיות שזה כתוב בספרים נוספים, אבל האדמו"ר מזידיטשוב, שאמר את הסגולה הזאת, לא כתב שצריך שהסכין תהיה מכסף טהור, אלא סכין חדשה שמשחיו אותה לפני כניסת החג.

ומה יש בזה? צריך לדעת שהסמאל הוא אחד המלאכים שבסיטרא אחרא, הגדול והחזק שבהם. האותיות המלאות של שמו הן סמ"ך, מ"ם, אל"ף, למ"ד. הוא זה שבסופו של דבר, ביום שאדם נפטר מן העולם, מגיע אליו עם סכין כדי לפגוע אותו בסכין שלו. זו סכין שיש בה פגם.

הסכין לפני שהשחיו אותה היא רמוז לסכין של אותו סמאל. כשהסכין פגומה, היא בבחינת הסכין שלו. וכשמסירים ממנה את הפגמות, כשמשחיו אותה, מוציאים ממנה את האות מ"ם. לא ניכנס עכשיו לסוד מדוע מוציאים את האות מ"ם, אבל לאחר שמוציאים אותה משמו של סמאל, נשארות האותיות סמ"ך, אל"ף, למ"ד — סא"ל. זהו שם קדוש הקשור לענין הפרנסה, והוא בגימטריה גם השם היוצא מהפסוק "פותח את ידך", שהוא ענין הפרנסה. כך יש בסגולה רמז לסילוק אחיות הסמאל מעלינו ולגילוי השם הקדוש הקשור לפרנסה. לכן יש בזה סגולה נפלאה מאוד.

"אז יתלב את המלואה לך בלי הקדוש ברוך הוא."

אני אוהב שבכל מוצאי שבת לומר כמה מילים על צדיקים, בעיקר על צדיקים שאנשים לא שמעו עליהם. יש לי אהבה גדולה לזה, ובכלל יש עניין לספר סיפורי צדיקים במוצאי שבת.

אספר בקצרה על רבי אורי אבריטשער, זכר צדיק וקדוש לברכה, שהיה גם אחד מל"ו צדיקים נסתרים. הוא היה אדם יקר המעלה מאוד והקפיד כל חייו על סעודה רביעית. כבר סיפרתי על רבי אברהם פיש, שגם הוא היה מן הצדיקים הנסתרים והקפיד מאוד בסעודה רביעית. בכל מוצאי שבת היה פורס מפה לבנה, מדליק שני נרות ועושה סעודה רביעית בכבוד גדול. הוא היה פותח את הדלת, ואנשים היו נכנסים לסעוד עמו.

שאלו אותו פעם: הרב, למה אתה כל כך מקפיד על המצווה הזאת? אמר רבי אברהם פיש: מה אעשה? פעם אחת התגלה אליי אליהו הנביא והביא אליי את דוד המלך. ישבתי ונדהמתי, והם סיפרו לי את המעלה ואת הסודות של סעודה רביעית. מאז אני נרגש כולי מסעודה רביעית ולא אפספס אותה לעולם.

גם רבי אורי אבריטשער היה מוקדקדק מאוד בסעודה רביעית. צריך להשתדל לאכול סעודה רביעית. אם אפשר בנסילות ידיים ובהמציא — מצוין. ואם לא, גם מזונות או אפילו פירות, העיקר שתהיה איזו סעודה לכבוד דוד המלך. אנחנו מראים לקדוש ברוך הוא: כשם שהכנסנו את השבת בשמחה, כך אנחנו מוציאים אותה בשמחה ומלווים את המלכה החוצה, כמו שאדם מלווה את המלך. הוא עושה סעודה כשהמלך נכנס וסעודה לפני שהמלך הולך, כדי להראות כמה חביבה עלינו שבת המלכה.

רבי אורי אבריטשער לא רק עשה סעודה רביעית, אלא הקפיד לעשות אותה בציון דוד המלך עליו השלום בהר ציון בירושלים. אני כל פעם משתנה מזה: אנשים נוסעים בכל העולם לקברי צדיקים, וזה בסדר, הצדיקים שנוסעים אליהם באירופה ובמקומות אחרים הם באמת צדיקים גדולים, אדירים, קדושי עליון. אבל הם לא יותר גדולים מדוד המלך. מה אתה עושה כשאתה נוסע לצדיק בחוץ לארץ? קורא תהילים, נכון? למה לא תלך למי שכתב את התהילים?

זו נסיעה של כמעט שעה מכל מקום בארץ, בירושלים, בהר ציון. קבר דוד המלך פתוח לרווחה עשרים וארבע שעות, מקום נפלא ויפה, ואפשר ללכת לשם. רבי אורי אבריטשער היה נוסע בכל מוצאי שבת לציון דוד המלך ועושה שם סעודה רביעית. הוא היה טורח לקבץ בחורי ישיבה ולשכנע אותם להצטרף לסעודה, ומזמין אנשים ונגנים לנגן לכבוד דוד המלך.

המנהג שלו תפס עד היום. אם תיסעו במוצאי שבת לציון דוד המלך, תראו אנשים שעושים סעודה רביעית עם ניגונים, שירה ושמחה גדולה.

שאלו אותו פעם למה הוא כל כך מקפיד. גם בסוף ימיו, כשהיה חולה ומסוכן, ואפילו כרתו לו את שתי הרגליים, הוא היה מוסר את נפשו ללכת לסעודה רביעית אצל דוד המלך. אמרו לו: הרב, תעשה סעודה רביעית בבית. והוא אמר: לא, לא. אני חייב לעשות אותה. דוד המלך הציל אותי. אני חייב לעשות לו את הכבוד הזה וללכת בכל מוצאי שבת.

הוא סיפר שבשבועות של מלחמת תשי"ח היה מתח גדול בסביבה של העיר העתיקה, ואנשים נמנעו מלהגיע לציון דוד המלך מפני שהערבים הסתובבו שם, ולפעמים היו שוחטים אנשים. היה בזה פחד גדול. הוא התלבט אם המצב מסוכן מדי, אם ללכת לבדו ואם זה נכון, אבל בסופו של דבר אמר: אני הולך, אפילו לבד לציון דוד המלך. אני לא מוותר על זה.

הוא הלך בסתר, נכנס לציון דוד המלך ואכל שם סעודה רביעית. לאחר שסיים, עמד ליד הציון ואמר תהילים. פתאום שמע קריאות: "איתבך אל יהוד, איתבך אל יהוד". הוא הרים את ראשו וראה ערבים מסתכלים עליו מן החלונות, עם סכינים בידיהם, צועקים ואוספים אנשים עליו.

הוא נבהל מאוד. כדי להיכנס אליו הם היו צריכים לעשות סיבוב, והוא אמר: עד שהם יעשו את הסיבוב, אנסה לברוח. הוא הצליח לצאת במהירות, נכנס לבניין סמוך ועלה למעלה, לעליית גג ולגג, בתקווה שלא יראו אותו. אבל הערבים ראו אותו, הקיפו את הבניין והתחילו לעלות אחד אחרי השני עם הסכינים והצעקות כדי לתפוס אותו ולשחוט אותו.

הוא ראה אותם עולים והבין שיש פסע בינו ובין המוות. הוא התחיל לומר וידוי וקריאת שמע בלחש ואמר: זהו, הגיע הסוף. פתאום, כך הוא סיפר, ראה אור גדול. הוא ראה את דוד המלך בבגדי מלכות וכתר זהב על ראשו. דוד המלך אמר לו: רבי אורי, אל תפחד, תעצום את עיניך.

הוא עצם את עיניו, ואחרי רגע שמע שקט. הוא לא שמע עוד את הערבים. כשפתח את עיניו, מצא את עצמו ליד תחנת הרוח בשכונת ימין משה, מול הר ציון. דוד המלך לקח אותו משם והניח אותו במקום אחר, וכך הציל אותו.

מאותו יום אמר: ראיתי את דוד המלך, והוא הציל אותי בציון שלו. לכן אני מקפיד על סעודה רביעית בציון דוד המלך, יהיה מה שיהיה. תראה כמה אדם שמוסר את נפשו על דבר זוכה לעזרה מן השמים. הקדוש ברוך הוא, כשרואה אדם שמתאמץ ומוסר את נפשו על משהו, נמצא איתו. אל תחשב את המשוואה שלך בלי הקדוש ברוך הוא. תמיד תדע שיש סייעתא דשמיא, יש השגחה עליונה שעוזרת לך.

פרק ב

קבלות טובות למעשה

להוסיף בקדוש, צעד אחר צעד

כל אדם לפני ראש השנה צריך לקבל קבלות טובות. יש אנשים שמתלבטים ושואלים אותי: הרב, איזו קבלה טובה אקבל על עצמי? כל אדם יודע בעצמו. נתתי דוגמה לאדם שאינו אוכל סעודה שלישית. סעודה שלישית בשבת היא עניין גדול מאוד, כנגד יעקב אבינו. יש אדם שאינו אוכל סעודה רביעית. יש דברים קטנים שאפשר להתחזק בהם.

היום ראינו בזהר הקדוש, בפרשת וילך, את עניין עניית אמן. כמה אדם צריך להיזהר בעניית אמן. לפעמים יש קדיש בבית הכנסת ואדם מדבר בתוך הקדיש, או שמישהו מברך לידי והוא אינו שם לב לענות אמן. תדעו לכם: גדול העונה אמן יותר מן המברך, ובאמן יש עניינים גדולים מאוד ואדירים. גם זה דבר שאפשר להתחזק בו: לקבל על עצמך שלא לפספס אמן בשום מצב ואופן — לא בקדיש, לא באמנים של תפילת החזרה ולא באמנים ששומעים בברכות של משהו.

דיברתי היום גם על עניין נטילת ידיים של בוקר. יש אנשים, אפילו אנשים יראי שמים, שאינם מבינים את המעלה של נטילת ידיים של בוקר ולא מקפידים לעשות אותה מיד כשקמים. יש אנשים שקמים, והשירותים נמצאים במקלחת או בחדר, אז הם הולכים לשם קודם, שוטפים ידיים, שוטפים פנים ומצחצחים שיניים, ואחר כך הולכים לעשות נטילת ידיים. אסור לעשות כך. מיד כשקמים צריך קודם כול נטילת ידיים וברכה, ורק אחר כך לשטוף פנים, לצחצח שיניים וכולי.

הגמרא אומרת שלושה דברים נאמרו בידיים, שחם וחלילה ייקצצו. אחד מהם הוא מי שנוגע בעיניו לפני נטילת ידיים. אחד מהם הוא מי שנוגע בצווארו לפני נטילת ידיים. מי שנוגע בצוואר לפני נטילת ידיים מסמן לשטן את הצוואר שלו, שיש לו רשות לשחוט אותו, וזה יכול להזיק לו ממש. מי שנוגע בעיניו בלי נטילת ידיים עלול לסמא את עיניו.

”גדול העונה אמן יותר מן המברך”

(תלמוד בבלי, ברכות נג ע”ב)

יש מקומות שכתוב בחז”ל שאדם ההולך ארבע אמות בלי נטילת ידיים חייב מיתה. אין הכוונה שחייבים אותו עכשיו מיתה, אלא שהוא גורם לעצמו, כפי שכותב מרן החיד”א, היוק וטומאה שייזבקו בו, עד שיכול הדבר להזיק לו אפילו עד כדי מיתה. לכן אתה קם בבוקר — מיד קודם כול נטילת ידיים וברכה.

וכמוכן, הדבר שהכי כדאי להתחזק בו תמיד, הקבלה הטובה ביותר, הוא שיהיה לאדם שיעורי תורה וקביעות תורה קבועים, ושימסור עליהם את נפשו. אתה בא לשיעור בשלישי, במוצאי שבת, בשבת או בכל מקום ובכל שעה אחרת — שזה יהיה הדבר הכי חשוב בחיים שלך. תרגיש כאילו יש לך פגישה עם מלך. פגישה עם מלך לא מבטלים בגלל שטויות.

צריך להיזהר ולהקפיד בזה מאוד. קביעות בלימוד היא דבר ענק לגדול ממנו, וממנה יצמחו הרבה דברים רוחניים. כל אדם יחפש במה הוא יכול לזקק, מה הוא יכול להוסיף בקדוש ומה הוא יכול לפרוש מן העבירה.

בעזרת ה', שהקדוש ברוך הוא יעזור לכולנו שמנחה לכתובה וחתימה טובה, שמנחה לעין טובה ולדיבורים טובים, ובעזרת ה' בשורות טובות לנו ולכל ישראל. אמן ואמן. בעזרת ה' יתברך. שבוע טוב.

פרק ב

שמחת ארץ ישראל ומצוות יישובה

ארץ ישראל, שמחה ויישובה

שמחה אמיתית ושלמה יכולה להיות רק בארץ ישראל. זו הארץ היחידה בעולם שכתוב עליה: "עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה (דברים יא, יב) ועד אחרית השנה".

אין הכוונה שעייניו של הקדוש ברוך הוא אינן נמצאות בחוץ לארץ, או שהוא אינו רואה מה קורה בניו יורק. הכוונה היא שההשגחה של הקדוש ברוך הוא בארץ ישראל עמוקה הרבה יותר ויורדת לפרטי פרטים יותר מאשר בחוץ לארץ. ארץ ישראל היא מקום קדוש, וזה לא דבר סתמי. הגמרא בכתובות אומרת שכל העולה ארבע אמות בארץ ישראל מוחלים לו על כל עוונותיו, אם הוא חושב מחשבת תשובה ומתבונן בגדלות ה'. יש אומרים שמדובר במקום בארץ ישראל שלא היה בו קודם, כלומר בארבע אמות חדשות. לכן גם כאשר אדם הולך עוד כמה צעדים במקום חדש בארץ ישראל, הוא זוכה לעוד מחילת עוונות בזכות ארץ ישראל. אדם צריך להיות שמח בחלקו ככל האפשר, להסתכל בטוב של הקדוש ברוך הוא ולדעת שאנחנו נמצאים במקום של ניסי ניסים. נשמסתכלים על ארץ ישראל ועל מדינת ישראל, רואים נס גדול מבחינה תורנית, ביטחונית, חקלאית, כלכלית ובכל תחום.

"עיני ה' אלוקיך בה לאשית הלנה ואל אחריה הלנה"

(דברים יא, יב)

אף על פי שלא הכול מושלם, אנחנו צריכים להודות לה', להסתכל בעין טובה ולשמוח. המצווה שהתורה מצווה בפרשה היא יישוב ארץ

ישראל, כמו שכתוב: "וירשתם אותה וישבתם בה". כשאנחנו מגיעים לארץ ישראל, יש

לנו מצווה לרשת אותה ולשבת בה. (דברים יא, לא; וראו רמב"ן, השנות לספר המצוות, מצוות עשה ד)

מה ההבדל בין ירושה ליישיבה? הרמב"ן אומר שירושת הארץ פירושה שלא נניחנה ביד האומות ולא לשממה. אסור להשאיר חלק בארץ ישראל לנויים או לשממה. אי אפשר לומר: לא אנחנו ולא אתם, שטח ניטרלי. אסור. ירושת הארץ היא לכבוש אותה, ויישיבה בה פירושה שלא להשאיר אותה שממה.

אנחנו זכינו בדור שלנו ליישב את ארץ ישראל, וזו זכות גדולה ואדירה.

הרמב"ם החשיב מאוד את מצווה יישוב ארץ ישראל, עד שלא מנה אותה כמצווה בפני עצמה. יש פירוש אחר של מגילת אסתר, ממפרשי הרמב"ם, אבל רוב מפרשי הרמב"ם אומרים שהוא לא מנה את מצווה יישוב ארץ ישראל מפני שאינה מצווה אחת בלבד; כל המצוות כולן כלולות בה.

זו מצווה שכלולות בה מצוות רבות, ובפרט כל המצוות התלויות בארץ ישראל — עשרות רבות של מצוות שאפשר לקיים רק בארץ ישראל.